

**DİYARBAKIR'DA CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE KONUT DOKUSU
DEĞİŞİMİNİN ÜÇ MAHALLE ÜZERİNDEN İNCELENMESİ:
YENİŞEHİR, MURADIYE VE FIRAT MAHALLELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muzaffer Baran GÜLSÜN

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: Mimari Tasarım Sorunları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hale GÖNÜL

Temmuz, 2024

**DİYARBAKIR'DA CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE KONUT DOKUSU
DEĞİŞİMİNİN ÜÇ MAHALLE ÜZERİNDEN İNCELENMESİ:
YENİŞEHİR, MURADIYE VE FIRAT MAHALLELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muzaffer Baran GÜLSÜN

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: Mimari Tasarım Sorunları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hale GÖNÜL

Temmuz, 2024

..... tarafından hazırlanan adlı bu
tezin tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

.....
Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Anabilim Dalında
..... tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Enstitüsü tez
yazım kurallarına uygundur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım klavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

....

ÖNSÖZ

Öncelikle, tez süreci boyunca akademik birikimiyle sunduğu desteğin yanı sıra, sürecin tıkandığı her noktada beni çok doğru şekilde yönlendiren, karşılaştığım her zorlukta çalışmayı en az benim kadar sahiplenerek sorumluluk alan tez danışmanım Doç. Dr. Hale Gönül'e,

Yorumlarıyla çalışmama farklı açıdan bakmamı ve çalışmanın içeriğinin zenginleşmesini sağlayan hocalarım Prof. Dr. Özgür Bingöl ve Doç Dr. Esin Hasgül'e,

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini esirgemeyen, yeri geldiğinde benimle beraber uykusuz kalan, motivasyonumun kırıldığı ve mental olarak düştüğüm anlarda beni motive ederek ayağa kaldıran eşim Elif Durmaz Gülsün'e,

Yaşamımın tüm aşamalarında arkamda olduklarını bildiğim, iyi-kötü her anımda yanımda durarak bana güç veren kardeşim Ege Gülsün, annem Halide Gülsün ve babam Kadir Gülsün'e,

Tez çalışmama sunduğu katkı sebebiyle sevgili dostum Diyar Aktaş'a,

Teşekkür ederim...

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİL LİSTESİ	xv
ÖZET	xxi
SUMMARY.....	xxiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	1
1.2 Çalışmanın Yöntemi.....	2
1.3 Literatür Çalışması ve Özgün Katkı	2
2. TÜRKİYE’DE CUMHURİYET’TEN GÜNÜMÜZE KENTLEŞME	
SÜRECİ VE KONUT	3
2.1 Modern Kenti Anlamak	3
2.2 Kentleşmenin Tarihsel Kırılma Noktaları ve Konut	8
2.2.1 Ulus Devletin Kentleşmesi ve Konut (1923-1950)	8
2.2.2 Emek Gücünün Kentleşmesi ve Konut (1950-1980).....	15
2.2.3 Sermayenin Kentleşmesi ve Konut (1980-)	18
2.3 Genel Değerlendirme	xx
3. DİYARBAKIR’DA CUMHURİYET’TEN GÜNÜMÜZE KONUT	
DOKUSUNUN DEĞİŞİMİ	20
3.1 Diyarbakır Kenti ve Tarihi Suriçi Yerleşimi	20
3.2 Konut Mahallerinin Kentsel Gelişimi	26
3.2.1 Yenişehir Mahallesi/Yenişehir İlçesi	31
3.2.1.1 Yenişehir Mahallesi’nin Mekansal Analizleri.....	38
3.2.2 Muradiye Mahallesi/Bağlar İlçesi	45
3.2.2.1 Muradiye Mahallesi’nin Mekansal Analizleri.....	50
3.2.3 Fırat Mahallesi/Kayapınar İlçesi	56
3.2.3.1 Fırat Mahallesi’nin Mekansal Analizleri.....	58
3.3 Genel Değerlendirme.....	65
4. FIRAT MAHALLESİ’NDEKİ KONUTLARIN DETAYLI İNCELEMESİ .	67
4.1 Fırat Mahallesi Konut Organizasyonu.....	67
4.1.1 Şehr-i Emin Konutları	68
4.1.2 Or-Çelik City	73
4.1.3 Yeşil Vadi Sitesi	77
4.2 Genel Değerlendirme.....	82
5. SONUÇ	84
KAYNAKLAR.....	89
EKLER	96

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1 ve 2 : Diyarbakır ve Manisa tren garı binaları (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, Salt Araştırma Arşivi).....	9
Şekil 3 ve 4 : Sivas ve Kayseri istasyon caddeleri (URL 1, Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi).....	10
Şekil 5 ve 6 : Mersin Halkevi (Bozkurt ve Bozkurt, 2016) ve Cumhuriyet Meydanı (URL 2).....	11
Şekil 7 ve 8 : Bursa Halkevi (Gurallar Yeşilkaya, 1999) ve Cumhuriyet Meydanı (URL 3).....	11
Şekil 9 ve 10 : Ankara Saraçoğlu Mahallesi Memur Evleri, Paul Bonatz, 1946 (URL 4, URL 5).....	13
Şekil 11 ve 12 : Zonguldak Kozlu MKİ İşçi Evleri, Seyfi Arkan, 1934 (URL 6)	14
Şekil 13 : Ankara Köprübaşı'nda bir gecekondu mahallesi, 1990 (Jean-François Pérouse, Salt Araştırma Arşivi).....	16
Şekil 14 : İzmir Kadifekale'de bir gecekondu mahallesi, 2008 (URL 7).....	16
Şekil 15 : 96'lar Apartmanı, Çankaya, 1962, Arman Güran (URL 8)	17
Şekil 16 : İstanbul-Fikirtepe (URL 9).....	18
Şekil 17 ve 18 : Bursa-Orhangazi ve Kahramanmaraş-Dulkadiroğlu'nda inşa edilen TOKİ konutları (URL 10, URL 11).....	19
Şekil 19 ve 20 : Breziya-São Paulo ve Meksika-Santa Fe'den sosyo-mekânsal katmanlaşma örnekleri (URL 12, URL 13)	20
Şekil 21 : Türkiye haritası üzerinde Diyarbakır (URL 14).....	21
Şekil 22 ve 23 : Diyarbakır surları, sur kapıları ve Suriçi aksları (URL 15, URL 16)	22
Şekil 24 ve 25 : Hasanpaşa Hanı ve Deliller Hanı (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi ve Salt Araştırma Arşivi).....	23
Şekil 26 ve 27 : Albert-Louis Gabriel'e ait Diyarbakır fotoğrafı (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi) ve Suriçi'nden bir sokak (Salt Araştırma Arşivi).	24
Şekil 28 : Geleneksel Diyarbakır konutlarından Cahit Sıtkı Tarancı Evi'ne ait kat planları (URL 17).....	24
Şekil 29 : Cahit Sıtkı Tarancı Evi (URL 18)	25
Şekil 30 : Cemil Paşa Konağı kat planları (URL 19)	25
Şekil 31 : Cemil Paşa Konağı (URL 20)	25
Şekil 32 : Suriçi'nde inşa edilen yeni yapılar (URL 21 ve URL 22).....	26
Şekil 33 : Diyarbakır hava fotoğrafı, 1939 (Diyarbakır İli, Sur İlçesi, Suriçi Bölgesi, Kentsel Sit Alanında Kalan Hançepek Meydanı ve Çevresine Yönelik Sur (Diyarbakır) Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu, 2020).....	27
Şekil 34 : Diyarbakır hava fotoğrafı, 1950 (Diyarbakır İli, Sur İlçesi, Suriçi Bölgesi, Kentsel Sit Alanında Kalan Hançepek Meydanı ve Çevresine Yönelik	

Sur (Diyarbakır) Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu, 2020).....	27
Şekil 35 : 1950'lerde Diyarbakır (URL 23)	28
Şekil 36 : Yenişehir, Diyarbakır, 1969 (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi).....	29
Şekil 37 : Yenişehir, Diyarbakır, günümüz (URL 24).....	29
Şekil 38 : Yenişehir-Bağlar sınırı ve farklı kent dokuları (Hava fotoğrafı Google Maps'ten alınmıştır).....	30
Şekil 39 : Bağlar kent dokusu (URL 25)	30
Şekil 40 : Kayapınar, Diyarbakır (URL 26)	31
Şekil 41 : Diyarbakır merkez ilçe sınırları (Hava fotoğrafı Google Maps'ten alınmıştır)	31
Şekil 42 : Çalışma alanı sınırları (Hava fotoğrafı Google Maps'ten alınmıştır)	31
Şekil 43 : Diyarbakır kent planlarının yayılma alanları (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2016)	32
Şekil 44 : 1935'te hazırlanan Diyarbakır İmar Planı (Diyarbakır İl Yıllığı)	33
Şekil 45 : 1923-50 arası inşa edilen kamu yapıları ve memur evleri (Dalkılıç ve Halifeoğlu (2011)'den üretilmiştir).....	34
Şekil 46 : Dar Suriçi soklarından biri (URL 27).....	35
Şekil 47 : Cahit Sıtkı Tarancı Evi (URL 28).	35
Şekil 48 : Ziya Gökalp Evi (Dalkılıç, Bekleyen; 2011).....	35
Şekil 49 : Surların dışındaki ilk konutlar, memur evleri (URL 29)	36
Şekil 50 : Surların dışındaki ilk konutlar, Memur Evleri (URL 30).....	36
Şekil 51 : Surların dışındaki ilk konutlar, Memur Evleri (URL 31).....	36
Şekil 52 : 1960'larda Yenişehir'deki yapılaşma (Diyarbakır İl Yıllığı, 1967)	37
Şekil 53 : 1960'larda Yenişehir'deki yapılaşma (Diyarbakır İl Yıllığı, 1967)	37
Şekil 54 : Suriçi ve Yenişehir, 1970 (Korkusuz, 1999).....	38
Şekil 55 : Yenişehir, 1975 (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi)	38
Şekil 56 : Yenişehir Mahallesi.....	39
Şekil 57 : Yenişehir Mahallesi dolu-boş analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	39
Şekil 58 : Yenişehir Mahallesi işlev analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	40
Şekil 59 : Yenişehir Mahallesi zemin kat işlev analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	41
Şekil 60 : Yenişehir Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	42
Şekil 61 : Yenişehir Mahallesi'nden bir kesit	43
Şekil 62 : Yenişehir Mahallesi, silüetler (1/1000 ölçekli çizim ek olarak sunulmuştur)	43
Şekil 63-66 : Yenişehir Mahallesi'nden yapı örnekleri.....	44-45
Şekil 67 : Sümerbank ve Tekel İçki Fabrikası	46
Şekil 68 : Kaynarteppe, Muradiye ve Fırat mahalleleri.....	47
Şekil 69 : Diyarbakır imar planı, 1965 (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi).	48
Şekil 70 : Bağlar, Diyarbakır (Fotoğraf: Mahsum Kara, Evrensel Gazetesi)	49
Şekil 71 : Selahaddin Eyyubi, Mevlana Halit, Şeyh Şamil ve 5 Nisan mahalleleri. .	50
Şekil 72 : Muradiye Mahallesi.....	51
Şekil 73 : Muradiye Mahallesi dolu-boş analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	51
Şekil 74 : Muradiye Mahallesi işlev analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	52

Şekil 75 : Muradiye Mahallesi zemin kat işlev analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	53
Şekil 76 : Muradiye Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	54
Şekil 77 : Muradiye Mahallesi'nden bir kesit	55
Şekil 78 : Muradiye Mahallesi, silüetler (1/1000 ölçekli çizim ek olarak sunulmuştur)	55
Şekil 79 : Muradiye Mahallesi'nden dar bir çıkmaz sokak.....	56
Şekil 80 ve 81 : Muradiye Mahallesi'nden görseller	56
Şekil 82 ve 83 : Muradiye Mahallesi'nden görseller	56
Şekil 84 : Günümüzde Kayapınar (URL 32).	58
Şekil 85 : Kayapınar'dan geniş bir bulvar (URL 33)	58
Şekil 86 : Kent içi önemli akslar ve nirengi noktaları	59
Şekil 87 : Fırat Mahallesi.....	60
Şekil 88 : Fırat Mahallesi dolu-boş analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur).	60
Şekil 89 ve 90 : Fırat Mahallesi'nin site bahçeleri (URL 34, URL 35).....	61
Şekil 91 ve 92 : Diyarbakır Temapark ve Kayapınar Spor Parkı (URL 36, URL 37)	61
Şekil 93 : Fırat Mahallesi işlev analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur).	62
Şekil 94 : Fırat Mahallesi zemin kat işlev analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	62
Şekil 95 : Fırat Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur)	63
Şekil 96 : Muradiye Mahallesi, kesit 1	64
Şekil 97 : Muradiye Mahallesi, kesit 2	64
Şekil 98 : Fırat Mahallesi, silüet (1/1000 ölçekli harita ek olarak sunulmuştur).....	65
Şekil 99-101 : Fırat Mahallesi'nden görseller	65
Şekil 102 : Yenişehir-Muradiye-Fırat Mahallesi kıyaslaması (Ek C.1)	67
Şekil 103 : Fırat Mahallesi'nde seçilen siteler (Fotoğraf DBB Kent Rehberi'nden alınmıştır).....	68
Şekil 104 : Seçilen sitelerin yer aldığı hava fotoğrafı (Fotoğraf Google Earth'ten alınmıştır).....	69
Şekil 105 : Vaziyet planı (1/1000 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur)	70
Şekil 106 ve 107 : Şehr-i Emin Konutları'nın Nazım Hikmet Caddesi'nden görünümü ve site girişi	70
Şekil 108 ve 109 : Şehr-i Emin Konutları'nın park alanı ve bahçesi	70
Şekil 110 : Standart zemin kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur).....	71
Şekil 111 : H Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur).....	71
Şekil 112 : I Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur)	72
Şekil 113 ve 114 : D Blok girişi ve sokak cephesi	72
Şekil 115 : Normal kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur).....	73
Şekil 116 : Kesitler (1/500 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur).	73
Şekil 117 : Vaziyet planı (1/1000 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur)	74
Şekil 118 : Mahabad Bulvarı'ndan Or-Çelik City	75
Şekil 119 : Or-Çelik City girişi ve bahçesi.....	75
Şekil 120 : A1, A2, A3, A4 Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur)	76
Şekil 121 : A5 Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur).....	76

Şekil 122 : Or-Çelik City zemin kat mekanları	77
Şekil 123 : Normal kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur)	77
Şekil 124 : Kesitler (1/500 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur)	78
Şekil 125 : Vaziyet planı (1/1000 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur).....	79
Şekil 126 ve 127 : Yeşil Vadi Sitesi girişi ve Nazım Hikmet Caddesi'nden görünümü.	79
Şekil 128 : A Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur).....	80
Şekil 129 : Yeşil Vadi Sitesi girişi ve Nazım Hikmet Caddesi'nden görünümü	80
Şekil 130 : C Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur).....	81
Şekil 131 ve 132 : Yeşil Vadi Sitesi zemin kat mekanları.....	81
Şekil 133 : A-B Blok normal kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur) .	82
Şekil 134 : C Blok normal kat planı (1/200 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur)	82
Şekil 135 : Kesitler (1/500 ölçekli plan ek olarak sunulmuştur)	83
Şekil 136 : Şehr-i Emin Konutları, Or-Çelik City ve Yeşil Vadi Sitesi Kıyaslaması (Ek C.2).....	84

DİYARBAKIR'DA CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE KONUT DOKUSU DEĞİŞİMİNİN ÜÇ MAHALLE ÜZERİNDEN İNCELENMESİ: YENİŞEHİR, MURADIYE VE FIRAT MAHALLELERİ

ÖZET

Kentler, tarihsel süreçteki sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi koşullarca şekillenen, bir öncekinin üzerine inşa edilen, kümülatif süreçler sonucu güncel haline ulaşmış palimpsest yapılarıdır. Her dönem, yerel ve evrensel koşullar bağlamında bir kent katmanının inşasına sahne olmaktadır. Yeni kent katmanlarının öncekilerden farkını en iyi karakterize eden bileşen ise kentsel yapı stoğunun büyük bölümünü oluşturan konutlardır.

Bu çerçevede, çalışma kapsamında önce Diyarbakır'ın Cumhuriyet'ten itibaren konut üretim süreci, farklı dönemlerdeki konut dokularını yansıtan Yenişehir, Bağlar ve Kayapınar merkez ilçelerine bağlı Yenişehir, Muradiye ve Fırat mahalleleri üzerinden okunmuş, mekansal analizlerle Diyarbakır'daki konut üretim süreci, Türkiye ve dünya genelindeki dönüm noktalarına paralel olarak, ancak Diyarbakır'a özel koşullar da göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Daha sonra, Fırat Mahallesi sınırlarında kalan ve Diyarbakır'ın bugününü temsil eden üç kapalı site farklı bağlamlarda incelenmiştir.

Diyarbakır kenti, yüzyıllar boyunca surlar tarafından çevrelenen sınırlı bir alanda gelişmiştir. 20. yüzyılda, Suriçi bölgesindeki konut stoğu yetersiz kalmış ve kentin daha geniş bir alana yayılma ihtiyacı hasıl olmuştur. Surların dışına, ilk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında taşınmış olsa da kentin tarihi bölümünden bağımsız ilk kapsamlı ve planlı yapılaşma Erken Cumhuriyet Dönemi'ne denk gelmektedir. Yeni rejim, çoğu kentte görüldüğü üzere, önce kendini temsil eden kamu yapılarını yeni bir kent parçası üzerinde inşa etmiş, ardından bu yapılarda görev alan kamu personelinin barınma sorununu yine o bölgede ürettiği konutlarla gidermiştir. Diyarbakır için bu alan Yenişehir Mahallesi'dir. Burada kamudan bağımsız sivil yapılaşma ise 20. yüzyılın ortalarında başlamış ve özellikle kooperatifler aracılığıyla üretilen 3-5 katlı apartman blokları, bölgenin baskın yapı stoğunu oluşturmuştur.

Sanayi Devrimi'nin ardından tarımda makineleşme ile birlikte kırdan kente göçler başlamış, kentlerin nüfusu tarihte benzeri görülmemiş şekilde büyük bir hızla artmıştır. Resmi kanallarla konut arzı talebin altında kaldıkça, kentlere göç eden yeni nüfus kendi barınma çözümünü üretmiş ve kentlerde kaçak yapılaşma alanları ortaya çıkmıştır. Diyarbakır'ın kırdan kente göç süreci de 1950'lerle hız kazanmıştır. Göç eden kesimin çoğunlukla yerleştiği alan, bugünkü merkez ilçelerden biri olan Bağlar'dır. 1950'lerden günümüze kadar Cumhuriyet'in simge yapılarından Diyarbakır Garı'nın doğusunda kalan Yenişehir planlı ve kontrollü gelişirken, batısındaki Bağlar kontrolsüz ve kaçak yapılaşmanın merkezi olmuştur. Bu dönemde Yenişehir'de, düşük yoğunluklu apartman blokları dik açılı parseller üzerinde çoğalırken, Bağlar'da mimarlık ve mühendislik hizmeti almamış gecekondu ve apartkondulardan oluşan, mekânsal kaliteden yoksun, yüksek yoğunluklu bir kentleşme söz konusudur.

Türkiye için önemli bir kırılma noktası olan 1980 sonrasında neoliberal düzene geçiş kentlerin çehresini değiştirmiştir. Özellikle 2000 sonrasındaki süreçte kentler "küreselleşme"den nasibini almış, dünyanın herhangi bir yerinde görülebilecek

yapılaşma modelleri ve konutlar Türkiye'nin de dört bir yanında görülmeye başlanmış, birbirine benzeyen kimliksiz kentler ortaya çıkmıştır. Diyarbakır'ın da bu kentlerden biri olduğunu anlamak için, gelişimi hala devam eden Kayapınar bölgesine bakmak yerinde olacaktır ancak İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin aksine Diyarbakır'da konut üretimi uluslararası, büyük inşaat şirketleriyle değil; önce kooperatifler, daha sonra ise orta ölçekli yerel "yap-sat"çılar ile gerçekleşmiştir ve günümüzde bu firmalar kentin konut üretiminin önemli bir bölümünü üstlenmektedir. Bugün Kayapınar'da, 10-15 katlı nokta bloklarca tanımlanan ve birbirine benzeyen kapalı siteler çoğunluktadır.

Çalışma kapsamında Yenişehir, Muradiye ve Fırat mahallelerine yönelik olarak plan düzleminde dolu-boş, işlev, zemin kat işlev ve kat sayısı analizleri; kesit, silüet ve alan fotoğrafları üzerinden ise binaların üçüncü boyuttaki ilişkisi, çatı kullanımı, malzeme analizleri yapılmıştır. Sonraki bölümde, Fırat Mahallesi'nden seçilen üç kapalı site, vaziyet planı yerleşimi, zemin kat ilişkileri ve standat kat planı çözümü bağlamlarında ele alınmış, kesitler üzerinden blokların birbirleriyle ve zemin kotuyla kurdukları ilişkiler incelenmiştir.

Analizlerden elde edilen bulgular neticesinde, Yenişehir, Bağlar ve Kayapınar merkez ilçelerine bağlı Yenişehir, Muradiye ve Fırat mahallelerinin Diyarbakır kentinin Cumhuriyet'ten itibaren sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi koşullarca şekillenen konut üretim sürecinde izlediği farklı gelişim çizgilerini yansıttığı, dönemsel farklılıkların konut dokusunda okunabildiği görülmüştür. Kayapınar'dan seçilen üç siteye mercek tutulduğunda ise sitelerin vaziyet planı yerleşimi, zemin kat ilişkileri ve standat kat planı tasarımlarının birbirine benzediği, Türkiye'nin herhangi bir şehrindeki kapalı sitelerden yapım tekniği, malzeme, plan çözümü bağlamlarında birkaç detay dışında farksız olduğu ve Diyarbakır'ın mimarlık kültürü/tarihi ile neredeyse hiçbir ilişki kurmadığı tespit edilmiştir.

**AN EXAMINATION OF THE TRANSFORMATION OF RESIDENTIAL
PATTERN FROM THE REPUBLIC ERA TO THE PRESENT IN
DİYARBAKIR THROUGH THREE DISTRICTS: YENİŞEHİR, MURADIYE,
AND FIRAT NEIGHBORHOODS**

SUMMARY

Cities, shaped by the social, cultural, economic, and political conditions throughout history, are palimpsest structures that reach their current form through cumulative processes built upon the previous layers. Each period witnesses the construction of a layer of the city within the context of local and global conditions. The component that best characterizes the difference between new city layers and their predecessors is the residential buildings that comprise a large portion of the urban building stock.

Within this framework, the study first examines Diyarbakır's housing production process since the proclamation of the Republic, focusing on the Yenışehir, Bağlar, and Kayapınar central districts, which reflect different housing textures from various periods, through the neighborhoods of Yenışehir, Muradiye, and Fırat. Spatial analyses are conducted to evaluate Diyarbakır's housing production process in parallel with the milestones in Turkey and worldwide, considering Diyarbakır's unique conditions. Subsequently, three gated communities representing the contemporary state of Diyarbakır, located within the boundaries of Fırat neighborhood, are analyzed in different contexts.

The city of Diyarbakır developed within a limited area surrounded by walls for centuries. In the 20th century, the housing stock in the Suriçi region became insufficient, necessitating the city's expansion over a broader area. Although the city moved outside the walls for the first time in the second half of the 19th century, the first comprehensive and planned construction independent of the historical part of the city corresponds to the early Republican period. As seen in most cities, the new regime first built public buildings representing itself on a new part of the city, followed by housing for public personnel working in these buildings in the same area. For Diyarbakır, this area was Yenışehir neighborhood. Independent civilian construction here began in the mid-20th century, and 3-5 story apartment blocks produced mainly through cooperatives became the dominant building stock in the region.

Following the Industrial Revolution, mechanization in agriculture triggered rural-to-urban migration, causing urban populations to grow at an unprecedented rate. As the official supply of housing fell short of demand, the new urban population produced its own housing solutions, leading to informal settlements in cities. Diyarbakır's rural-to-urban migration process accelerated in the 1950s. The area where most migrants settled is today's central district of Bağlar. From the 1950s to the present, while the planned and controlled development occurred in Yenışehir east of the Diyarbakır Train Station, Bağlar west of it became the center of uncontrolled and informal construction. During this period, low-density apartment blocks on orthogonal parcels proliferated in

Yenişehir, while Bağlar saw the emergence of low-quality, high-density urbanization consisting of unplanned and unengineered squatter settlements and shantytowns.

The transition to a neoliberal order after 1980, a significant turning point for Turkey, transformed the urban landscape. Especially after 2000, cities began to experience "globalization," witnessing construction models and housing types found anywhere in the world, leading to the emergence of homogeneous and identity-lacking cities. To understand that Diyarbakır is one of these cities, it is appropriate to examine the Kayapınar area, which continues to develop. Unlike major cities such as Istanbul, Ankara, and Izmir, housing production in Diyarbakır was not carried out by international large construction companies; initially by cooperatives and later by medium-sized local developers, known as "build-and-sell" contractors, who continue to play a significant role in the city's housing production. Today, the majority of Kayapınar comprises gated communities defined by 10-15 story apartment blocks, resembling each other.

Within the scope of the study, analyses were conducted for Yenişehir, Muradiye, and Fırat neighborhoods focusing on solid-void ratios, functions, ground floor functions, and the number of floors in two-dimensional space. Additionally, sections, silhouettes, and site photographs were used to analyze the three-dimensional relationships of the buildings, top floor usage and material analyses. In the subsequent section, three gated communities selected from Fırat Neighborhood were examined in terms of site plan layout, ground floor relationships, and standard floor plan designs. The relationships between the blocks and the ground level were also analyzed through sections.

The findings from these analyses reveal that the Yenişehir, Muradiye, and Fırat neighborhoods, which are part of the central districts of Yenişehir, Bağlar, and Kayapınar respectively, reflect the different developmental trajectories of Diyarbakır's housing production process shaped by social, cultural, economic and political conditions since the Republican era. The periodical differences are discernible in the housing texture. Upon closely examining the three selected sites from Kayapınar, it was found that the site plan layout, ground floor relationships, and standard floor plan designs were very similar, and almost indistinguishable from gated communities in any other city in Turkey in terms of construction techniques, materials, and plan solutions, aside from a few details. It was also observed that they established almost no connection with the architectural culture and history of Diyarbakır.

1. GİRİŞ

“Diyarbakır’da Cumhuriyet’ten Günümüze Konut Dokusu Değişiminin Üç Mahalle Üzerinden İncelenmesi: Yenişehir, Muradiye ve Fırat Mahalleleri” başlıklı bu tez çalışması, Türkiye’nin çeşitli kırılma noktalarıyla tanımlanan kentleşme sürecini Diyarbakır özelinde tartışmaya açarak farklı dönemleri yansıtan kent parçaları ile konut dokularını ele almakta ve Diyarbakır’ın son yirmi yıllık süreçte gelişen konut dokusuna mercek tutmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı Türkiye’de kentleşme süreci ve “konut”un gelişimi aşamalarını, dinamiklerini ve aktörlerini Diyarbakır kentiyle ilişkilendirerek değerlendirmek ve Diyarbakır’a ait konut dokusunun gelişim sürecini gözler önüne sererek bugününe ayrı bir parantez açmaktır.

Bu doğrultuda; önce modern kent kuramına dair literatür çalışmasının sonuçları aktarılmış, ardından Türkiye’nin Cumhuriyet sonrası kentleşme tarihi ve konut olgusunun gelişimi literatürde genel kabul görmüş üç dönem altında, Prof. Dr. H. Tarık Şengül’ün (2009) kullandığı kavramlara referans vererek “ulus devletin kentleşmesi (1923-50)”, “emek gücünün kentleşmesi (1950-80)” ve “sermayenin kentleşmesi (1980-)” isimli başlıklarla ele alınmıştır. Sonraki bölümde Diyarbakır kenti ve geleneksel konutlar tanıtılarak kentin tarihi gelişimi incelenmiştir. Diyarbakır’ın Cumhuriyet’ten itibaren gelişim süreci içinse ayrı bir başlık açılmıştır. Bu başlık altında, Yenişehir, Bağlar ve Kayapınar merkez ilçeleri sırasıyla ulus devletin, emek gücünün ve sermayenin kentleşmesi süreçleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu üç mahalleden seçilen, sırasıyla Yenişehir, Muradiye ve Fırat mahalleleri analiz

edilmiş, önce ilçelerin daha sonra ise mahallelerin kentsel gelişim süreçleri ve dinamikleri aktarılmıştır.

Çalışma kapsamında, Diyarbakır'ın güncel kentleşme karakteri ve konut dokusunun Türkiye'nin diğer kentlerinden çok farklı olmadığı ve kentin tarihi/kültüründen neredeyse bağımsız geliştiği öne sürülmüştür. Günümüz Diyarbakır'ını anlamak için, kentleşme süreci devam eden Kayapınar ilçesine ait konut organizasyonu sonuçtan hemen önceki başlıkta incelenmiş, bu kapsamda Fırat Mahallesi'nde bulunan Şehr-i Emin Konutları, Or-Çelik City ve Yeşil Vadi Sitesi birim konut ölçeğine kadar inilerek tartışmaya açılmıştır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasının başında literatür taraması yapılmış, tezin altlığını oluşturacak kavramsal çerçeve belirlenmiştir. Ardından, Diyarbakır kenti ve geleneksel konut dokusu tanıtılmış, daha sonra ise çalışma kapsamında seçilen üç mahalleye dair, plan-kesit düzlemlerinde ve çekilen fotoğraflar üzerinden dolu-boş ve yeşil alan, işlev, zemin kat işlev, kat sayısı, malzeme ve çatı kullanımı analizleri yapılarak bunlardan elde edilen bulgular sunulmuştur (Kayapınar dışındaki mahallelerden seçilen konutların projeleri belediyelerden elde edilememiştir). Sonuçtan bir önceki bölümde, seçilen üç siteye dair ruhsat proje çizimleri, Kayapınar Belediyesi'nden alınarak birer altlık olarak kullanılmış, analizleri desteklemek üzere sitelerin çevresi ve içi fotoğraflanmıştır (Yeşil Vadi Sitesi'nin içinden fotoğraf çekimine site güvenliği tarafından izin verilmemiştir, bu sebeple sitenin yalnızca çevresi fotoğraflanabilmiştir). Vaziyet ve kat planlarına ek olarak çizilen kesitler üzerinden 1/1000 ve 1/200 arasında değişen ölçeklerde vaziyet planı kurgusu, zemin kat ilişkisi, standart ve özel kat planlarına yönelik analizler yapılmış ve elde edilen bulgulara bölüm değerlendirmesinde yer verilmiştir.

1.3 Literatür Çalışması ve Özgün Katkı

Tez çalışması kapsamında gerek modern kent kuramı ve tarihine, gerek Türkiye'deki kentleşme süreçleri, aktörleri ve dinamiklerine, gerekse Diyarbakır'ın kentleşme tarihine dair, çoğunluğu mimarlık/shircilik alanlarından olmak üzere farklı disiplinlerden çeşitli tez, makale, kitap, dergi, sunum gibi basılı ve online kaynaklar incelenmiştir. Bu incelemeyle, çalışmaya katkı sunacak bilgi ve görüş/düşünceleri elde

etmenin yanı sıra incelenen çalışmaların eğildiği alanları, noktaları tespit etmek ve buna göre çalışmanın çatkısını özgünleştirmek amaçlanmıştır.

Literatürde, sayıca en fazla çalışmanın tarihi Suriçi bölgesine yönelik olduğu tespit edilmiştir. Diyarbakır'ın tarihi Suriçi yerleşimi ve konut dokusunu farklı yönleriyle ele alan, farklı disiplinlerden çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ek olarak, “göç” olgusunu ve bunun sonucunda kentteki sosyo-mekansal ayrışmayı konu alan çalışmalar da az değildir. Kentin yeni gelişim bölgesi Kayapınar'a yönelik çalışmalar ise özellikle son on beş yıllık süreçte sayısını artırmıştır.

Literatür çalışması sonucunda Diyarbakır kentinin belirli dönemlerine ve özellikle Suriçi olmak üzere bölümlerine odaklanan az kabul edilemeyecek sayıda mimarlık/şehircilik alanındaki akademik çalışmaya rastlanmakla birlikte, Diyarbakır'ın bugünkü yüz ölçümünün büyük bölümünü oluşturan, Suriçi haricindeki kent parçasını bütüncül bir şekilde ve buradaki farklı konut dokularını şekillendiren girdileri kuramsal bir altyapıyla destekleyerek ele alan bir çalışmaya denk gelinmemiş; tez çalışması buna göre biçimlenmiştir.

Çalışma'da, Türkiye'nin kentsel gelişim süreçlerine dair literatürde yer alan genel-geçer dönemler ve kırılma noktaları benimsenmiştir. Şengül'ün (2009) Türkiye'deki kentsel gelişim süreçlerini dönemlere ayırarak kavramsal bir çerçeve sunduğu “Türkiye’de Kentleşmenin İzlediği Yol Üzerine: Bir Dönemleme Girişimi” başlıklı makalesinde kullandığı “ulus devletin kentleşmesi”, “emek gücünün kentleşmesi” ve “sermayenin kentleşmesi” kavramları Diyarbakır'la ilişkilendirilerek kuramsal altlık olarak kullanılmış ve bu kavramların Diyarbakır'da karşılık geldiği kent parçalarının analizi tezin omurgasını oluşturmuştur.

2. TÜRKİYE’DE CUMHURİYET’TEN GÜNÜMÜZE KENTLEŞME SÜRECİ VE KONUT

2.1 Modern Kenti Anlamak

Birçok düşünürün özellikle 18. yüzyıl sonrası “kent” ve “kentleşme” kavramlarına farklı bağlamlarda yaklaşımının aktarıldığı bu bölümde, post-endüstriyel kentleri tanımlayan temel dinamikleri ele almak ve sonraki bölümlerde işlenen Türkiye ve Diyarbakır'ın kentleşme süreçlerine yönelik kuramsal bir zemin sunmak

hedeflenmiştir. Bu bölüm, tezin genelinde izlenen genelden-özele yaklaşımın da ilk basamağını oluşturmaktadır.

İnsanlık, tarih öncesi çağlardan itibaren bir arada yaşama zorunluluğuyla hareket etmiş ve içgüdüsel veya bilinçli bir şekilde ortak yaşam alanları oluşturmuştur. Kentlerin ortaya çıkışı ise ancak M.Ö. 2.500-3.500'lere rastlamaktadır (Tekeli, 2011). Kentin bir kavram olarak ele alınışı ise çok daha geç, Sanayi Devrimi'ni takip eden süreçte mümkün olmuştur. Dolayısıyla, modern kent ve kentleşme, insanlık tarihine kıyasla çok daha yeni bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent toplumunu ilkel toplumlardan ayıran özellik, temelde kentler ile finansal değer artışı/yaratımı ve döngü arasındaki direkt ilişkidir. Bunun yanında, klasik haliyle “köy” ise primitif ekipman ve tekniklerle, genellikle kendi tüketimine yönelik küçük ölçekli üretim faaliyetlerinde bulunan toplulukları ifade etmektedir (Ozankaya, 1999). Kıray’a göre (1998) kent, tarım dışı üretimin gerçekleştiği ancak tarımsal üretim de dahil olmak üzere tüm üretim faaliyetlerinin kontrolünün sağlandığı, teknolojik ölçeklerine göre farklı büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine sahip yerleşmelerdir. Çeşitlenmiş ve farklı uzmanlıklara ayrılmış bir iş düzeni ile tabakalaşmış nüfusa sahip kentler, kendi başlarına var olamazlar. Dolayısıyla kentler, çevre yerleşmeler ile kurdukları ilişkiler ağı ve bu ağın geçirdiği dönüşüm süreçleriyle birlikte değerlendirilmelidir (Kıray, 1998). Flanagan ise kenti, “tüm değişim ve dönüşümleri ile birlikte, içinden doğduğu çevrenin toplumsal, kültürel ve fiziksel koşullarının yansıması” olarak tanımlamaktadır. Kent, kendisi ile birlikte çeperini de kurduğu ilişkilerle geliştiren ve örgütlü işleyişi ile şekillendiren bir merkez niteliğindedir. (Flanagan, 2010).

Kentleşme tarihi birtakım kırılma noktalarına sahiptir ve kentleşme kavramı, bu noktaların tanımladığı tarihsel süreçler üzerinden şekillenir ancak kenti bağımsız bir şekilde kavramsallaştırmak pek mümkün değildir. Harvey (2013) bu durumu, “Onunla uğraşırken karşılaştığımız birtakım zorlukların bir kısmı onun kendine özgü karmaşıklığına bağlıdır. Kent kuşkusuz, disiplinlerin bugünkü yapısıyla kavramsallaştırılmaz” sözleriyle açıklamaktadır.

Kentin karmaşık yapısını ve ancak belirli bir ilişkiler ağı içinde anlam kazanması durumunu Durkheim da ele almakta ve kenti “iş bölümü” ve “dayanışma” kavramlarıyla ilişkilendirmektedir. Ona göre kent, son olarak Orta Çağ’da kendi

başına bir anlam teşkil etmiştir. Gelişmiş kapitalist toplumlarda, kentin toplum kuramının temel unsurlarından biri olmadığını öne sürmekte; kent ile toplumu ayırmanın yanlış olduğunu ve toplumun büyük ölçekli bir kente karşılık geldiğini savunmaktadır. Ona göre, “toplumsal iş bölümü” ve “yerellik” kavramları arasında ters ilişki bulunmakta; ilkinin gelişmesi ikinciye geri plana atmaktadır. (Durkheim’den aktaran Özdemir Metlioğlu, 2021).

Toplumsal iş bölümünün geliştiği kent rasyonel bir toplumsal örgütlenme ağına sahiptir. Tönnies sanayi öncesi toplumlarını sanayi toplumlarıyla kıyaslamak üzere cemaat (gemeinschaft) ve toplum (gesellschaft) kavramlarını kullanmıştır. Cemaat; dil, gelenek, inanç gibi bağlarla öne çıkan akrabalık, komşuluk, arkadaşlık ilişkilerini kapsarken, toplum menfaat amaçlı ortaklıklara dayanmaktadır. Cemaat duygusal ve organik ilişkileri, toplum ise rasyonel ilişkileri temsil etmektedir. Tönnies’in kuramına göre cemaatin yaşam alanı kırsal alan; toplumunki ise kentlere karşılık gelmektedir.

Marx ise kenti üretim araçlarının, sermayenin ve iktidarın toplandığı yerleşim yeri olarak tanımlamıştır. Ona göre, kent toprak sahipliğinden ve buna dayalı üretim ilişkilerinden bağımsız sisteme sahip kapitalist bir yerleşmedir. Marx, erkin kaynağının "toprak" değil "emek" olduğunu belirtmiş, tarımsal faaliyetleri kente ait olan sanayi ve ticaretten ayırmıştır.

Weber’e göre kent, bölümün başında da işlendiği üzere, kendi içinde bağımsız olarak ele alınabilecek bir kavram değildir. Siyasi ve iktisadi örgütlenme biçimi kent için en önemli iki unsurdur. Ona göre kentler özerk birer siyasi birimdir ve kent ekonomisi siyaseti etkiler.

“Kent” olgusunu ve tartışmasını farklı bir bağlama taşıyan Simmel, doğrudan sanayi kentini ve kent yaşamını, daha çok sosyolojinin sınırları dahilinde ele almıştır. Simmel, kentin var oluşu ve gelişim sürecinden çok kent yaşamının bireyler üzerindeki tesirlerini ve bunun dönüşümünü incelemiştir (Tutar, 2021). Simmel’in yaklaşımı “modernite” kavramına dayanmaktadır. Kompleks toplumsal ilişkiler ağına sahip kent, bireyi sürekli bir devinim halindeki sosyal şartlara maruz bırakmaktadır. Bu durum kentliyi, bir savunma mekanizması geliştirmeye; duygularıyla değil, rasyonel düşünceleriyle eyleme geçmeye itmektedir (Simmel’den (1996) aktaran Özdemir Metlioğlu, 2021).

Şikago okulu temsilcilerinden Burgess, Şikago kentinin geçirdiği sanayileşme sürecini ele alarak “ortak merkezli daireler kuramı”nı tanımlamıştır. Kenti merkezen çevreye yayılan dairesel bölgelere ayıran Burgess, kent kuramına mekansal boyut kazandırmıştır. Ortak merkezli daireler kuramında göre merkezden çeperlere yayılan beş daireden oluşur. Merkezdeki daire ticaret alanını tanımlar ve kentteki en değerli alan burasıdır. İkinci dairesel bölgede ise ilk bölgede çalışan işçi konutları yer alır ve burası geri kalmış bir bölgedir. Birinci bölge, ikinci bölgeye doğru genişler, dolayısıyla burada yaşayan işçiler sürekli yer değiştirme tehdidi altındadır. Refah düzeyi daha iyi olan üçüncü bölgede ise mavi yakalı işçiler yaşar. Dördüncü bölge orta ve üst sınıf sınıfın yerleştiği ve lüks konutları barındıran bölgedir. Beşinci bölge ise kent merkezinden uzak banliyöleri tanımlar (Aslanoğlu, 2000).

Şikago Okulu’nun bir diğer önemli temsilcisi McKenzie ise kentleşmeyi “ekolojik büyüme kuramı” ile açıklar. McKenzie’ye göre kentsel mekanın gelişimi sırasıyla; benzer fonksiyona sahip birimler aynı mekanda bir araya gelmesini ifade eden “yoğunlaşma”, kentsel işlevlerin farklılaşmasıyla denetim ve örgütlenmenin “merkezileşme”si, aynı işleve sahip ekolojik birimlerin bir araya gelmesinin sonucu olarak birbirinden ayrılmış alanların ortaya çıkması anlamına gelen “ayrışma” ve belli bir işleve sahip birimin yerini bir başka işlevin bırakmasını ifade eden “istila-ardıllık” süreçlerini içerir (Aslanoğlu, 2000).

Doğrudan kentsel mekanla ilgilenen Burgess ve McKenzie’den farklı olarak Wirth, kentsel mekanın kentli üzerindeki sosyal ve psikolojik etkisi üzerinde durmuştur. Ona göre kent yalnızca içinde yaşanılan bir mekân değil, aynı zamanda ondan etkilenen ekonomik, sosyo-kültürel etkileşimleri de kapsayan bir bütündür (Güllüpnar, 2013) ve kentleşme bir yaşam biçimi tanımlar. Wirth şehri, teknoloji ve ekolojik düzen temelinde “fiziksel-sosyal yapı”, örnek kurumlara ve sosyal ilişkilere sahip bir “sosyal organizasyon sistemi” ve son olarak “kişilikler, davranışlar ve düşünceler seti” olarak üç perspektifte ele alır (Wirth, 1938).

Harvey’e göre kentin mekansal örgütlenişi ile sermayenin örgütlenişi arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Üretim ilişkilerince şekillendirilen kent, gelecekteki üretim örgütlenmesini ve sosyal ilişkileri şekillendirmektedir; dolayısıyla kapitalist üretim koşullarının devamlılığını sağlayan bir araç niteliğindedir. Harvey’in “sermayenin çevrim modeli”ne göre sermaye, yapıları çevrenin üretimine yönelir ve bir döngü oluşturarak sürekli daha az gelişmiş alanları hedef alır; yeni yerleştiği alanda

yapılı çevreyi üretir (Turut, Özgür; 2018). Farklı gelir grupları kentin farklı bölümlerinde yer almaktadır. Burada öncelik üst gelir grubuna aittir, toplumun devamı ise arta kalan alanlara yerleşir.

Kentlerin bağımsız veya özerk bir olgu olarak değerlendirilemeyeceğini savunan Castells'e göre sosyal teorinin parçası olmayan bir kent kuramı mümkün değildir. Castells kenti, yapay çevreyi üreten yapısal sistem içinde, emeğin yeniden üretilmesinin koşullarını gerçekleştiren bir birim olarak ele almaktadır. Bu hizmetleri sunan devlet, emeğin yeniden üretimini ve sermaye birikiminin devamını sağlamaktadır. Dolayısıyla kent hem kolektif üretimin hem de kolektif tüketimin örgütlenmesinde kilit roldedir.

Castells, kentsel değişimi metropolitenleşme ve alt kentleşme gibi sosyo-mekansal mekanizmalarla ele almaktadır. Üretim araçları, iş gücü, tüketim ve kurumsallaşmanın bir araya gelmesiyle, nüfus ve kentsel sermayenin yoğunlaşmasını metropolitenleşme olarak tanımlarken; alt kentleşmeyi ise sanayi ve ticaretin merkezden uzaklaşarak kentin dış çeperlere itilmesiyle orta sınıf ve nitelikli iş gücünü beraberinde götürmesiyle açıklamaktadır. Bu süreç sonunda kent merkezleri çöküntü bölgeleri haline gelmekte ve kentsel kriz alanları olarak karşımıza çıkmaktadır (Aslanoglu, 1998).

Tıpkı Castells gibi kenti ideoloji ve siyasetten arındırılmış bağımsız bir nesne olarak ele almanın mümkün olmadığını savunan Lefebvre'ye göre, kentsel mekanın üretimi ona bağlı olan sosyal ilişkilerin de yeniden üretimi anlamına gelmektedir. (Güllüpınar, 2013). Lefebvre, soyut ve somut mekan olmak üzere iki kavram üzerinde durmaktadır. Sermayenin kar sağlamak amacıyla bir yatırım aracı olarak kullandığı, değişim değerini önceleyen mekanı soyut mekan, gündelik yaşamın sahnesi olan ve kullanım değeriyle öne çıkan mekanı ise somut mekan olarak adlandırmaktadır.

Yukarıda aktarılan kent kuramcılarına ait düşüncelerle post-endüstriyel kentlere dair genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu çerçeve, bir sonraki bölümde Cumhuriyet sonrası Türkiye bağlamında ele alınmış ve Türkiye kentlerinin bugününe ulaşan kentleşme süreçleri ele alınmıştır.

2.2. Kentleşmenin Tarihsel Kırılma Noktaları ve Konut

Türkiye’de kentleşme süreci Cumhuriyet’ten günümüze belirli kırılma noktalarına sahiptir. Bu kırılma noktaları temelde üç farklı dönemi tanımlar. Bunlardan ilki Cumhuriyet’in ilanıdır. Yeni rejim, Osmanlı’ya ait olanı bir kenara koyarak kendi şehirlerini neredeyse sıfırdan kurma niyetiyle hareket etmiştir. Bu doğrultuda başkent Ankara’ya taşınmış, ağırlıklı olarak kamusal mekanlarla ve kamu yapılarıyla şekillendirilen Anadolu kentleri “demir ağlarla” birbirine bağlanmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi kentleşme stratejisi, yeni iktidar (1950) ile değişerek ithal ikameci politikalar doğrultusunda gelişmiştir. Bu dönemdeki bir diğer kritik gelişme ise kırsal yapının çözülmesi sonucu büyük kentlere olan yoğun işçi göçü dalgası ve gecekondulaşmadır. Sanayi şehirlerinin yüzleştiği konut sorunu, Türkiye için ekonomik, politik ve sosyal açıdan önemli bir dönüm noktası olan 1980 ve sonrasında, neoliberal ekonomi politikaları doğrultusunda uygulanan kentleşme stratejileri ile derinleşmiştir. Bu dönemde kar marjı yükselen inşaat, ekonominin lokomotif sektörü haline gelmiştir ve sermaye, kenti şekillendiren en önemli aktör konumuna gelmiştir.

Şengül, “Türkiye’de Kentleşmenin İzlediği Yol Üzerine: Bir Dönemleme Girişimi” (2009) başlıklı makalesinde, yukarıda tarif edilen üç dönemi sırasıyla “ulus devletin kentleşmesi (1923-1950)”, “emek gücünün kentleşmesi (1950-1980)” ve “sermayenin kentleşmesi (1980-)” olarak adlandırdığı bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde bu üç kavram ele alınmış, ilerleyen bölümlerde ise bu kavramların Diyarbakır kentindeki mekânsal karşılıkları tartışmaya açılmıştır.

2.2.1 Ulus Devletin Kentleşmesi ve Konut (1923-50)

Batı'daki endüstriyel kentleşme ve kapitalist üretim ilişkileri, modern mimarlığın gelişimine önyak olmuştur ancak, Türkiye gibi Batı dışındaki bölgelerde modernizm daha katı ve doğrudan bir yaklaşımla uygulanmıştır. Bu durum Erken Cumhuriyet döneminde, özellikle Anadolu kentlerinde yeni bir mimarlık ve şehircilik anlayışının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bozdoğan (2005), Türkiye'nin bu dönemdeki mimarlık kültürünün Batı modernizminin biçimsel ve bilimsel formüllerini benimsediğini ancak, bunu ulusun bağımsızlığı, kimliği ve tarihi bilinciyle uyumlu bir şekilde sunduğunu ifade ederken, bu durumun antiemperyalist, antioryantalist ve antisömürgeci bir söylemi yansıttığını dile getirmektedir.

Cumhuriyet dönemine ait mimari miras, kentsel planlama ve tasarım süreçleri- etkinlikleriyle doğrudan bağlantılıdır. Kentlerin şehircilik ilkelerine uygun olarak kurgulanması, hedeflenen yeni ve modern toplumsal yaşamı-ilişkileri destekleyecek mekânsal kurgularının geliştirilmesi, yeni rejime ait modernite projesinin temel amaçlarından biridir (Bilsel, 2009).

Şekil 1 ve 2. Diyarbakır ve Manisa tren garı binaları (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, Salt Araştırma Arşivi).

Başkentin değişmesi ve dolayısıyla yeni ulaşım ağlarının tanımlanması da kentlerin gelişimini etkilemiştir. Demiryolu ve denizyoluna yönelik yatırımlar, kentlerin hinterlandlarını da etkileyerek geliştirmiştir (Şekil 1 ve 2). Üç büyük kente ek olarak, Anadolu'nun şehirlerine yönelik planlama çalışmaları ile eski kent merkezlerinden ayrı olarak yeni gelişme alanları önerilmektedir. Bu tasarımlar genellikle kamulaştırma öngörüsüyle yeşil alanlar, meydanlar ve geniş bulvarları teşvik etmektedir.

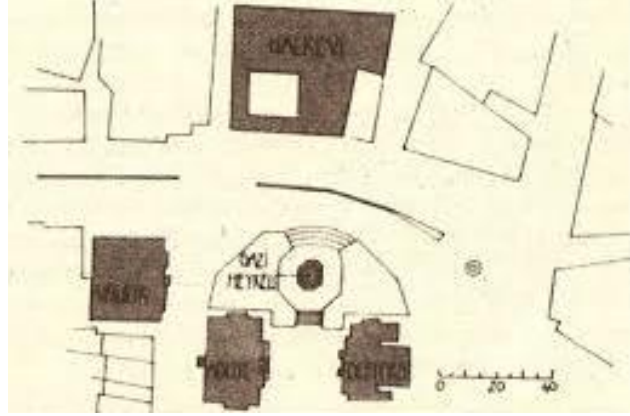

Şekil 3 ve 4. Sivas ve Kayseri istasyon caddeleri (URL 1, Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi).

Erken Cumhuriyet döneminde uygulanan yeni kent planlarında İstasyon-Cumhuriyet Meydanı bağlantısı omurga konumundadır. Geniş bulvarlar, ortogonal caddeler ve bunların kesişim noktalarında oluşan meydanlar yapılaşmanın karakteristiğini oluşturur (Şekil 3 ve 4). Neredeyse tüm kentlerde yapıların ve kamusal mekanların bir araya gelme şekli benzer mantıkla işlemektedir (Çetin, 2012).

Şekil 5 ve 6. Mersin Halkevi (Bozkurt ve Bozkurt, 2016) ve Cumhuriyet Meydanı (URL 2).

Şekil 7 ve 8. Bursa Halkevi (Gurallar Yeşilkaya, 1999) ve Cumhuriyet Meydanı (URL 3).

Tanyeli'ye göre (1998), Erken Cumhuriyet Döneminde kentin mekân üretiminde öne çıkan belirli kamusal alanlar bulunmaktadır. Özellikle istasyonlar, parklar ve halkevleri gibi simgesel mekânlar ve modernleştirme unsurları üzerinde yoğunlaşmıştır (Şekil 5-8). Örneğin, Ankara'nın en iyi restoranlarının tren istasyonunda bulunması tesadüf değildir. Anadolu'nun küçük ve orta büyüklükteki kentlerinde de geleneksel mahalle atmosferinden uzaklaşmak ancak istasyonların bulunduğu bölgelerde mümkün olmaktadır. Bu öne çıkan kamusal alanlar daha çok, modern ve gelişmiş kent merkezlerinin dışında, yeni semtlerde ortaya çıkmıştır. Genellikle valilik, kaymakamlık gibi hükümet binalarının etrafında gelişen, düzenli bir şekilde planlanmış yol ağlarına sahip yapı adalarında toplanan kamu binaları, lojmanlar, büyük meydanlar, parklar, garnizonlar ve halk evleri gibi önemli kamu yapılarıyla yeni bir kent yaşamı tasarlanmıştır. Bu planlama yaklaşımının karakteristik özelliği, her adımda kamusal alanlarda siyasi erkin ve modernleşmenin açıkça hissedilmesidir.

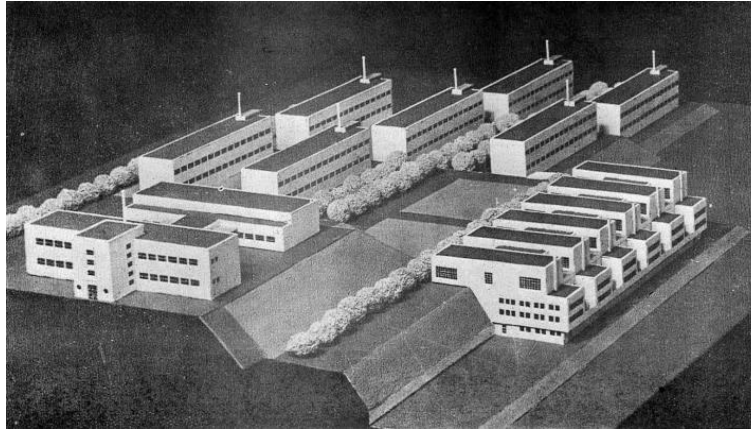
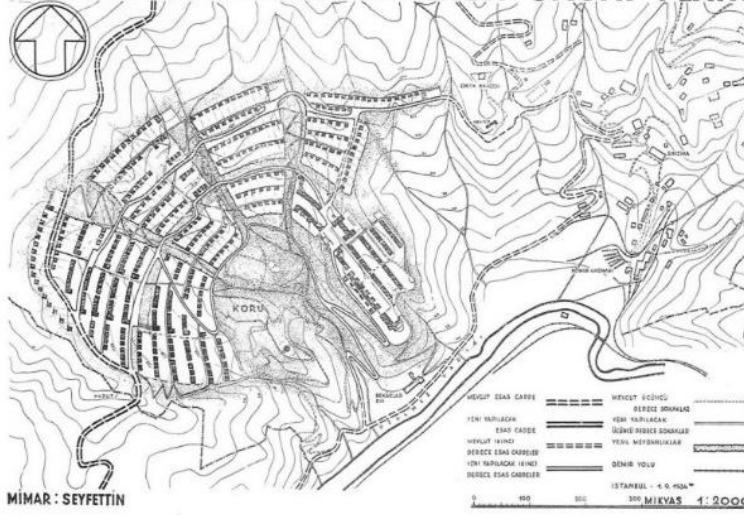
Bilgin (1998), kentlerin ve mekân üretiminin modernleşme sürecinin bir parçası olarak üç temel iz bıraktığını belirtmektedir. Bunların ilki, modern dünyanın yeni kurumsal yapılarının ve kamusal yaşamın ihtiyaçlarını karşılayan kamu yapılarının inşasıdır. İkincisi, insanların ulaşım, su, elektrik ve bilginin düzenli dolaşımını sağlayan bütüncül bir sirkülasyon ağı oluşturulmasıdır. Üçüncüsü ise modern toplumda genellikle anonim tüketici için üretilen ve barınma kültürünü köklü bir şekilde değiştiren konutların inşasıdır.

Erken Cumhuriyet Döneminde kentin sosyal yapısını göz ardı eden bir tutumun belirgin olduğunu ifade eden Tekeli (2010), kentlerin çoğunlukla aynı özellikleri gösteren bir orta sınıfa göre planlandığını ve kentin sınıfsal yapısının planlama unsuru olarak ele alınmadığını, düşük gelirli kesimlerin barınma probleminin göz ardı edildiğini vurgulamaktadır. Bu dönemde gündeme gelen çeşitli konut sorunlarından biri, Kurtuluş Savaşı sonrasında Batı Anadolu'daki kentlerin tahribatı ile ortaya çıkmıştır. Bir diğeri, Ankara'nın başkent olmasından sonra artan memur sayısı ile oluşan konut sorununun çözülmesi gerekliliğidir. Ek olarak, nüfus mübadelesi sonucu yurda dönen kesim de barınma sorununu pekiştiren bir diğer faktör olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nde kentleşme ve konut politikalarıyla ilgili ilk düzenlemeler başkent Ankara için yapılmıştır. Dönemin konut politikası ve imar planlaması yetersiz bulunarak İmar Müdürlüğü kurulmuştur. Bu dönemde, orta büyüklükteki kentler ve kırsal alanlar için herhangi bir konut politikasının uygulanmadığını belirten Çoban (2012), kentin nüfus büyüklüğünün bir politikanın uygulanması için gerekli bir etmen olmadığını ifade etmektedir. Kırsal alandaki barınma sorunu göz ardı edilmiş ve kıt kaynaklar daha çok sanayinin gelişmesi amacıyla kullanılmıştır. Başka bir ifadeyle, barınma ihtiyacı ülkenin tamamında sosyal bir sorun olarak ele alınmamıştır; kişiler barınma ihtiyaçlarını daha çok kendi çabalarıyla çözmeye çalışmışlardır.

Şekil 9 ve 10. Ankara Saraçoğlu Mahallesi Memur Evleri, Paul Bonatz, 1946 (URL 4, URL 5).

Şekil 11 ve 12. Zonguldak Kozlu MKİ İşçi Evleri, Seyfi Arkan, 1934 (URL 6).

1930-1950 arası dönemde, özellikle Ankara’da bahçeli konutlardan çok katlı yapılara yaygın bir şekilde geçilmiş ve yerel malzemeler ile yapım teknolojisi önem kazanmıştır. Ancak, kat mülkiyetinin olmaması nedeniyle çok katlı konutların yapım maliyetleri yüksek olup, sadece birikim sahiplerinin tercih ettiği konutlar olarak kalmıştır (Tekeli, 2017). Bu dönemde çok katlı konutlar genellikle üst gelir grubuna hitap etmiş ve "prestijli semtlerde" statü simgesi olarak inşa edilmiştir. Apartmanlar genellikle tek bir kişinin mülkiyeti altında inşa edilmiş ve sahibinin ismiyle anılmıştır (Balamir, 1994). Bu durum, Türkiye’de konutun tarihi için önemli bir dönüm noktası olan kat mülkiyeti düzenlemelerine zemin hazırlamıştır.

Dönemin önemli bir konut sunum modeli ise “memur meskeni”, “kurum konutu”, “kamu konutu” olarak adlandırılan lojmanlardır (Coşgun, Aydın, Uzungüngör; 2011). Devlet eliyle sanayileşen Anadolu kentlerinde, memurlar ve işçilerin barınma sorununa lojmanlar ile çözüm üretilmeye çalışılmıştır (Şekil 9-12).

2.2.2 Emek Gücünün Kentleşmesi ve Konut (1950-80)

Türkiye'de 1950'lere kadar sakin bir seyir izleyen kentleşme eğilimi, 1950'lerden sonra özellikle kırsal alanlarda yaşanan çözülme ve sanayileşme sonucunda kentlere yönelik göçün artmasıyla ivme kazanmıştır. 1950 sonrasında tarımda makineleşmenin başlaması ve bunun sonucunda açığa çıkan iş gücünün kentlere göçü, bu dönemde kentleşmenin şekillenmesinde kilit bir rol oynamıştır. Büyük şehirler, 1950'lerden itibaren artan nüfusun hedefi haline gelmiştir. Bu bağlamda, kırsaldaki nüfusun kentlerde yoğun emek havuzları oluşturacak şekilde artan göç hareketi ve barınma ihtiyacı, 1950 -1980 dönemindeki kentleşme sürecinin en belirleyici özelliği olmuştur (Şengül, 2009).

Dönemin en önemli kırılma noktalarından biri de çok partili sisteme geçişin ardından iktidarın el değiştirmesi olmuştur. Bu dönemde iki kutuplu yeni dünya düzeninde Türkiye'nin konumunu belirleme çabası ve uluslararası piyasalara entegrasyon hedefi hayatın her alanına olduğu gibi kentlerin kaderine de etki etmiştir. Savaş sonrası ekonomik kriz, uluslararası yardımlarla aşmaya çalışılmıştır (Boratav, 2012). Bu yardımların yanı sıra çok partili sisteme geçişle birlikte alınan ekonomik kararlar, kent yaşamını özendirme politikası ve tarımda makineleşmeyle gelen istihdam sorununun sonucu olarak 1980'lere kadar geniş kapsamlı göç hareketleri yaşanmış ve kentleşme bu dönemde hız kazanmıştır (Kılıç, 2017).

Önceden devlet destekli fabrikalarda çalışan işçilerin ve kamu personeli memurların barınma sorunu devlet tarafından giderilmeye çalışılmış ve konut ihtiyacı Erzincan depreminin yol açtığı yıkımlar gibi bölgesel ölçekte sorunlar olarak ele alınmıştır ancak artan kentlere göç hareketi 1950'lerle beraber ulusal boyutta bir soruna dönüşmeye başlamıştır. Konut gereksinimi, orta sınıf için devlet destekli kooperatifler aracılığıyla giderilmeye çalışılırken alt gelir grupları ise konut problemini kendi çabalarıyla şehrin çeperlerinde çözmeye başlamıştır (Şekil 13 ve 14).

1950-1960 yılları arasında Türkiye, tarihindeki ilk büyük ve hızlı kentleşme dalgasını yaşamıştır. 1950'de 5.244.000 olan kent nüfusu, 10 yıl içinde %69 artarak 1960'ta 8.860.000'e ulaşmıştır. Bu da kentli nüfusun toplam nüfus içindeki payını %25,1'den %31,9'a yükseltmiştir. Göç en yoğun şekilde 1950'lerin ilk yarısında gerçekleşmiştir. 1945-1950 arasında kent nüfusu artışı binde 22,5 iken, bu oran 1950-1955 arasında 55,6'ya çıkmıştır (Başol, 1984).

Şekil 13. Ankara Köprübaşı’nda bir gecekondu mahallesi, 1990 (Jean-François Pérouse, Salt Araştırma Arşivi).

Şekil 14. İzmir Kadifekale’de bir gecekondu mahallesi, 2008 (URL 7).

Kırsaldan kentlere göçlerle ortaya çıkan gecekondulaşma, genellikle hazine toprakları üzerinde gerçekleşmiş ve yönetimler başlangıçta bu alanlara müdahale etmemiş ancak gecekondu alanları, resmi olarak tanınana kadar kentte sunulan birçok hizmetten faydalanamamış, sürekli yıkım tehdidi altında olduğu için güvensiz bir atmosferde gelişmiştir (Çavuşoğlu, 2016). Kentleşmenin bu erken dönemlerine denk gelen gecekondulaşmanın temel özelliği ise değişim değeri yerine kullanım değerini öne çıkarmasıdır. Gecekondular, genellikle ekonomik ilişkilerden bağımsız, piyasa değeri yerine kullanıcının ihtiyaçlarına odaklanarak üretilmiştir. Öyle ki, konutlarda yaşayanların ihtiyaçlarına göre zamanla değişiklikler yapılabildiği gibi yerleşilen arsa üzerinde küçük ölçekli tarım ve hayvancılık faaliyetleri de görülebilmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2013).

Türkiye’de 1950 sonrası kentleşme sürecinin önemli bir bileşeni de apartmanlaşmadır. Apartmanlaşma, yapı stoğu kadar yapı malzemelerini, bahçe kullanımını, komşuluk

ilişkilerini ve neredeyse tüm yaşam şeklini değiştirmiştir. Bu kavram, 1980'lere kadar, “modern konut” olgusuyla ilişkilendirilmiş ve geleneksel mimariyi dönüştürerek kentleri etkilemiştir (Çavuşoğlu, 2016).

Şekil 15. 96'lar Apartmanı, Çankaya, 1962, Arman Güran (URL 8).

1954 yılında tapu kanunundaki düzenlemeler, 1961'de "Bölge Kat Nazım İmar Planları" ile kentsel alanda yapılaşma imkânı sunulması ve 1965 yılında Kat Mülkiyeti Yasası'nın yürürlüğe girmesi sonucu yap-sat modeli, konut üretiminde önemli bir paya sahip olmuştur. Yap-sat, küçük girişimcilerin sahibinden kat karşılığı aldığı, boş arsalarda veya eski yapıların yer aldığı alanlarda, yüksek bütçeye ihtiyaç duymayan bir konut üretim modelini tanımlamaktadır. Yap-satçılık 1950'lerle başlamış, 1960'larda ülke genelinde yaygın bir model olarak kullanılarak günümüze kadar ulaşmıştır (Şekil 15). 1965 yılına ait verilere göre ruhsat almış konutların %47'si apartman bloklarından oluşmakta, bu blokların %7'si kooperatifler eliyle kalanı ise yap-satçılar tarafından üretilmiştir (Tekeli, 2017).

Türkiye'de konut politikaları zaman içinde farklı dönemlere ve ekonomik koşullara göre şekillenmiştir. 1953 yılında yerel yönetimlere verilen yetki ile toplu ve ucuz konutlar üretme süreci başlamış, zaman içinde çıkan çeşitli yasalarla bu yetkinin alanı ve kapsamı genişletilmiştir. Aynı dönemde gecekondu oluşumunu engellemek amacıyla çıkarılan yasalar da önem kazanmıştır. 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle devlet, düşük gelirli ailelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamayı üstlenmiş ve planlı bir konut politikası izlemiştir. İlk beş yıllık kalkınma planında (1963-1967), konut yatırımlarının verimliliği artırmak ve sosyal konutları desteklemek hedeflenmiştir. Ancak bu dönemde belirlenen hedeflere tam olarak ulaşamamıştır. İkinci beş yıllık kalkınma planında (1968-1972) toplu konut kavramı ilk kez ortaya atılmıştır. Bu dönemin en önemli hedefi toplu konut yapımını özendirme, toplu konuta yapılan yatırımlar desteklenmiş, niteliğin artması ve maliyetin azalması

yönünden toplu konut teşvik edilmiştir. Üçüncü (1973-1977) ve dördüncü (1979-1983) beş yıllık kalkınma planlarında da konut politikaları devam etmiş, özellikle toplu konut üretimi ve düşük gelirli ailelerin barınma ihtiyacının karşılanması ön planda tutulmuştur ancak belirlenen hedeflere tam olarak ulaşamamış ve konut yatırımlarının beklenen düzeyde gerçekleşmediği görülmüştür.

2.2.3 Sermayenin Kentleşmesi ve Konut (1980-)

1980, Türkiye için ekonomik, politik ve sosyal açıdan önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. 1950-1980 aralığında yürütülen ithal ikameci politikalar, 1980 sonrasında yerini neoliberal politikalarla bırakmıştır (Saraçoğlu, 2008). 1980 sonrası dönemde, halihazırda devam eden sanayileşme hareketi hız kazanırken, malzeme ve yapım endüstrisindeki gelişmelerle kâr marjı yükselen inşaat sektörü, özellikle büyük kentlerin kaderini belirleyecek şekilde ülke ekonomisinin lokomotif sektörü olmuştur. Sermaye, devlet aracılığıyla ve pazar ekonomisi kapsamında kenti şekillendiren en önemli aktör konumuna gelmiştir. Ülke genelinde, yeni yerleşim alanlarında büyük apartman bloklarından oluşan kapalı siteler artarken, gecekondular da imar afları ile meşruiyet kazanmış ve kentsel dönüşüme sahne olacak rant kaynakları haline gelmiştir (Şenyapılı, 1996).

2000 sonrasında, kentleşme politikasının nasıl olduğu fark etmeksizin daha çok inşaat üzerine olduğu, kalkınma politikalarının daha çok inşaat sektörü üzerinden uygulandığı bir döneme denk gelmektedir. Bu dönemde mevcut arsaların imar durumları daha yoğun inşai faaliyete ev sahipliği yapacak şekilde güncellenirken, daha önce imar faaliyetleri dışında tutulan birçok alan da imara açılmıştır. Bu durum, kent mekanının yanı sıra, kırsal alanı da radikal bir şekilde dönüştürmüştür (Şekil 16) (Çavuşoğlu, 2016).

Şekil 16. İstanbul-Fikirtepe (URL 9).

1950’lerde başlayan göç dalgası ve gecekondulaşma ile kentlerde oluşmaya başlayan, farklı sosyo-ekonomik statülere işaret eden katmanlı yapı 1980 sonrasında derinleşmiştir. Kentlere göç edenler ile kentlerin yerlileri arasında sosyal problemler baş göstermiş, bu farklı grupların yaşam alanları birbirinden ayrılmıştır. Bu dönemdeki önemli gelişmelerden bir diğeri de 1984 tarihinde Toplu Konut İdaresi Başkanlığı’nın kurulması ve Toplu Konut Yasası’nın kabulüdür. Sonrasındaki süreçte alt ve orta gelir gruplarının konut ihtiyacı, TOKİ eliyle üretilen yüksek yoğunluklu toplu konutlarla, kent çeperlerindeki yeni yerleşim alanlarında giderilmeye çalışılmıştır (Şekil 17 ve 18). Üst gelir grubu da kent merkezinden uzaklaşmış; kendi içinde işleyen, izole edilmiş, güvenli siteleri bu kesimin yaşam alanı tercihi olmuştur. Kent merkezinde yaşamaya devam etmek isteyen orta-üst gelir grubu ise kentsel dönüşüm süreçleri sonucunda üretilen rezidansları tercih etmiştir (Koca, 2012). Bu dönemde kentsel dönüşüm uygulamalarını hızlandıran ve yaygınlaştıran bir diğer etmen de 1999 depremi sonrasında afet riski taşıyan bölgelerde konut stoğunun yenilenmesi hedefi olmuştur.

Şekil 17 ve 18. Bursa-Orhangazi ve Kahramanmaraş-Dulkadiroğlu’nda inşa edilen TOKİ konutları (URL 10, URL 11).

Şengül’e göre (2009), ekonomik dönüşümün önemini artırdığı hizmet sektöründe görev alan orta sınıflar ve rant ekonomisinin sağladığı imkanlarla hızlıca zenginleşen

kesim, “zengin gettoları” olarak isimlendirilebilecek yeni konut bölgelerinin oluşmasında sebep olmuştur. Bu konut gruplarının en belirgin özelliği, “sağlıksız ve güvensiz” olarak nitelenen kentten soyutlanmış olmalarıdır.

Şekil 19 ve 20. Breziya-São Paulo ve Meksika-Santa Fe’den sosyo-mekânsal katmanlaşma örnekleri (URL 12, URL 13).

Orta-alt ve üst gelir grupları arasındaki sosyo-ekonomik makasın açılması ile kent mekanındaki katmanlaşmanın derinleşmesi durumu sadece Türkiye’ye özgü değildir. Küreselleşme ve tüketim toplumu dinamikleri, tüm dünya kentlerinin yapılaşma eğilimlerini ve stratejilerini birbirine benzetirken gerek yapı teknolojisi, gerek malzeme, gerekse yapı tipolojisi bağlamında her kenti birbirine benzetmiş ve kentlerin yerel kimliklerinin zaman içinde yok olmasına sebep olmuştur (Şekil 19 ve 20).

3. DİYARBAKIR’DA CUMHURİYET’TEN GÜNÜMÜZE KONUT DOKUSUNUN DEĞİŞİMİ

3.1 Diyarbakır Kenti ve Tarihi Suriçi Yerleşimi

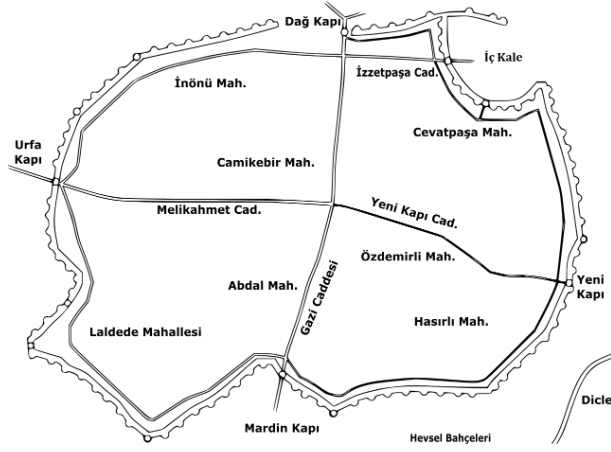
Anadolu’nun en eski yerleşimlerinden biri olan Diyarbakır, Yukarı Mezopotamya olarak adlandırılan Dicle Havzası’nda, Karacadağ’ın volkanik hareketleri sonucunda

oluşan bazalt bir plato üzerinde gelişmiştir. Diyarbakır ve çevresinde M.Ö. 5000'li yıllardan itibaren yerleşik yaşamın sürdüğü düşünülse de son yıllarda Ergani ilçesinin Çayönü bölgesinde yapılan kazılar sonucu bu tarih M.Ö. 7500'lere çekilmiştir. Tarihi kaynaklarda "Amida" veya "Amid" olarak adlandırılan Diyarbakır; Hititler, Hurriler, Sümerler, Akadlar, Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Diyarbakır'da yüzyıllar boyunca Türkler, Kürtler, Zazalar, Araplar, Ermeniler, Süryaniler, Yahudiler ve Rum Ortodokslar birlikte yaşamıştır. Farklı medeniyetler ve etnik gruplarca oluşturulan çok kültürlü yapı, kentin mimari mirasından açıkça okunabilmektedir.

Şekil 21. Türkiye haritası üzerinde Diyarbakır (URL 14).

Diyarbakır denince akla gelen ilk kültürel/mimari unsurun ise tarihi surlar olduğunu belirtmek yanlış olmaz. Diyarbakır surlarını ilk olarak kimin, hangi dönemde inşa ettiği bilinmese de surların günümüzdeki sınırlarının kuzeyinde kalan İç Kale'nin, şehrin ilk yerleşimi olduğu düşünülmektedir (Çıdam, 2007). Daha sonra, çeşitli sebeplerle nüfusun artmasıyla sınırlar, M.Ö. 300'lü yıllarda Gazi Caddesi'ne kadar genişlemiş, M.S. 297'de ise Roma İmparatorluğu tarafından, 15 yıllık bir inşa süreci sonunda, kalkan balığı şeklindeki Şekil 22'de görünen sınırlarına ulaşmıştır. Sonraki süreçte de sur duvarları birçok kez yenilenmiştir.

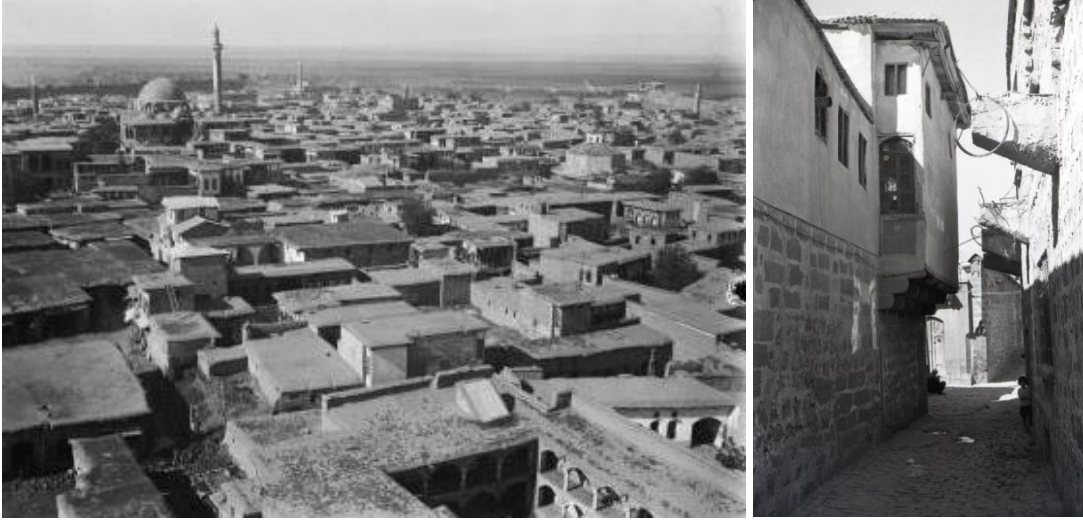
Şekil 22 ve 23. Diyarbakır surları, sur kapıları ve Suriçi aksları (URL 15, URL 16).

Bir kale kenti olan Diyarbakır, tarih boyunca savunma üssü ve ticaret merkezi işlevleriyle öne çıkmıştır. Askeri üs kimliğiyle Roma Mezopotamya'sının başşehri olan Diyarbakır (Arslan, 1999), Osmanlı Dönemi'nde de idari ve askeri bir merkez rolünde eyalet/vilayet başkentliği görevini üstlenmiştir. Ayrıca ticaret aksları üzerinde bulunması yönüyle de önemli bir ticari merkez rolünde olmuştur (Şekil 24 ve 25).

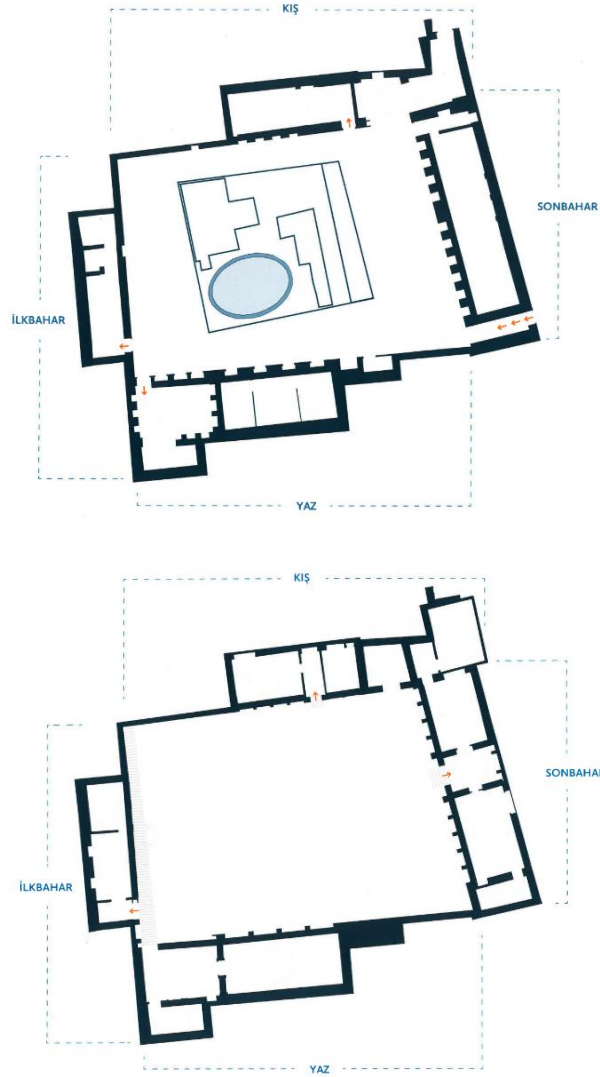

Şekil 24 ve 25. Hasanpaşa Hanı ve Deliller Hanı (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi ve Salt Araştırma Arşivi).

Volkanik bir arazi üzerine kurulan Diyarbakır, koyu renkli bazalt taşıyla karakterize olmuş, sıcak ve kurak iklim etkisinde gelişmiş bir mimariye sahiptir. Özellikle Suriçi bölgesinde bulunan ve bazı örnekleri günümüze ulaşabilmiş olan geleneksel Diyarbakır evleri, kentin mimari mirasında önemli bir yer tutmaktadır. Maksimum üç katlı olarak inşa edilen bu evler, merkezi bir avlu ve onun etrafında kümelenen yazlık-kışlık bölümlerden oluşur (Şekil 28-31). İçe dönük bir mekânsal kurguya sahip evlerin mekanları avluyla yoğun, sokakla ise oldukça sınırlı bir ilişki kurar. Avlu ve eyvan özellikle bahar ve yaz aylarında günlük yaşamda önemli bir role sahiptir. Avlu, evin mekanlarını tanımlayan kütlelerle veya yüksek duvarlarla sokaklardan ayrılır. Yine bazalt taşlarıyla döşenen sokaklar ise oldukça dardır ve gölgeli, serin bir atmosfer sunar. Farklı büyüklük ve tipteki konutlar bir araya gelerek, çıkmaz sokaklar ile oldukça girift ve organik bir kent dokusu tanımlar (Şekil 26 ve 27). Konut, yönetim ve ticaret bölgelerinden oluşan Diyarbakır'ın kent merkezi, meydan-sokak-avlu/ev şeklinde genelden özele bir hiyerarşik kurguya sahiptir.

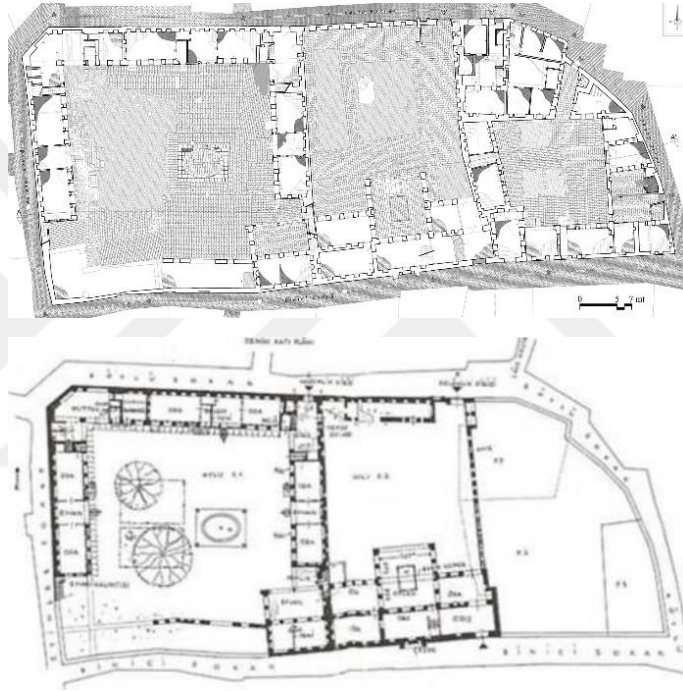
Şekil 26 ve 27. Albert-Louis Gabriel'e ait Diyarbakır fotoğrafı (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi) ve Suriçi'nden bir sokak (Salt Araştırma Arşivi).

Şekil 28. Geleneksel Diyarbakır konutlarından Cahit Sıtkı Tarancı Evi'ne ait kat planları (URL 17).

Şekil 29. Cahit Sıtkı Tarancı Evi (URL 18).

Şekil 30. Cemil Paşa Konağı kat planları (URL 19).

Şekil 31. Cemil Paşa Konağı (URL 20).

Diyarbakır kenti, uzun yıllar boyunca Suriçi bölgesiyle sınırlı kalmıştır. Alınan göçler sonucunda sıkışan kent, konut ihtiyacını karşılayamaz hale gelmiştir ve geleneksel konutların bir bölümünün yıkılarak zaman içinde yerlerine çok katlı kaçak yapıların inşa edilmesiyle tarihi doku tahrip edilmiştir. Suriçi bölgesi, 1988 yılında kentsel sit alanı ilan edilerek korumaya alınmıştır.

3.2 Konut Mahallerinin Kentsel Gelişimi

Diyarbakır, Türkiye’de ve dünyada yaşanan ekonomik, teknolojik, kültürel ve idari gelişmelerin etkisiyle diğer şehirlerle ortak kentleşme özelliklerine sahip olsa da, kendine has koşullarla yer yer farklılaşan bir kentleşme süreci geçirmiştir.

Yüzyıllar boyunca Suriçi’yle sınırlı kalan Diyarbakır’da yerleşimin surların dışına taşması, ilk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlamaktadır (Şekil 33-34). 1867-1875 döneminde Diyarbakır Valisi Kurt İsmail Paşa tarafından surların dışına birer kışla, hastane, cami, hükümet konağı inşa edilmiştir (Yılmaztürk, 1996) ancak surların dışındaki kapsamlı ilk yapılaşma 20. yüzyılın başına denk gelmektedir.

Diyarbakır’ın ilk imar planı 1935 yılında hazırlanmıştır (Şekil 44). Bu plan kapsamında, surların dışındaki yerleşim, yeni Cumhuriyet rejimine ait kamusal yapılar etrafında şekillenmektedir. Surların dışında inşa edilen ilk konutlar da yeni kamu yapılarında görev alan kamu personellerine yöneliktir. Bu konutlar bahçe içinde, iki katlı ve kırma çatılı olarak inşa edilmiş, günümüzdeki ismiyle Hintli Baba Caddesi’ne karşılıklı olarak dizilmiştir.

Şekil 33. Diyarbakır hava fotoğrafı, 1939 (Diyarbakır İli, Sur İlçesi, Suriçi Bölgesi, Kentsel Sit Alanında Kalan Hançepik Meydanı ve Çevresine Yönelik Sur (Diyarbakır) Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu, 2020).

Şekil 34. Diyarbakır hava fotoğrafı, 1950 (Diyarbakır İli, Sur İlçesi, Suriçi Bölgesi, Kentsel Sit Alanında Kalan Hançeppek Meydanı ve Çevresine Yönelik Sur (Diyarbakır) Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu, 2020).

20. yüzyılın ikinci yarısında alınan göçlerle birlikte Suriçi bölgesi, konut ihtiyacına cevap veremeyecek hale gelince surların hemen dışında yer alan Yenişehir Mahallesi'nde kooperatifler aracılığıyla 3-5 katlı konutlar üretilmiştir ve kooperatifler, sonraki süreçte Diyarbakır'ın konut üretiminde önemli pay sahibi olmuştur. Şüphesiz, dönemin önemli gelişmelerinden biri de kat mülkiyetinin yasalarca mümkün hale gelmesidir. 1965'te yürürlüğe giren bu yasa, belirli bir arsada kendisi için konut üretecek ekonomik güce sahip olmayan birden fazla ailenin güçlerini birleştirmesiyle o arsada üretilen apartmanda konaklama imkanının ve “yap-sat” konut üretim modelinin önünü açmıştır.

Şekil 35. 1950'lerde Diyarbakır (URL 23).

Şekil 36. Yenişehir, Diyarbakır, 1969 (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi).

Şekil 37. Yenişehir, Diyarbakır, günümüz (URL 24).

Yukarıda bahsedilen, Sur dışındaki ilk yerleşimi tanımlayan Yenişehir ilçesinin Yenişehir mahallesi Şengül'ün (2009) tanımıyla “ulus devletin kentleşmesi” bağlamında ele alınacak ve alt başlık olarak incelenecektir.

1940'ta inşa edilen TCDD Gar Binası'nın doğusunda kalan Yenişehir mahallesi planlı bir gelişme gösterirken, solunda yer alan ve bugünkü Bağlar ilçesinin sınırlarında kalan kent parçası ise kırdan kente göçlerle plansız bir şekilde gelişmiştir ve Diyarbakır'ın ilk gecekondü bölgelerinden birini tanımlamaktadır (Şekil 38). Diyarbakır'ın en çok nüfusa sahip ikinci ilçesi olan Bağlar'ın kentleşme süreci gecekondular ile başlamış, betonarme teknolojisinin gelişmesi ve asansörün kullanılmaya başlanması ile birlikte 5-8 katlı, “apartkondü” olarak nitelenen çoğunlukla kaçak yapılarla devam etmiştir (Şekil 39). Çalışma kapsamında ele alınacak bir diğer mahalle, Bağlar'ın kentleşme sürecini ilk tamamlayan mahallelerinden biri olan Muradiye Mahallesi'dir. Muradiye Mahallesi, Şengül'ün tanımıyla “emek gücünün kentleşmesi” kapsamında işlenecektir.

Şekil 38. Yenişehir-Bağlar sınırı ve farklı kent dokuları (Hava fotoğrafı Google Maps'ten alınmıştır).

Şekil 39. Bağlar kent dokusu (URL 25).

Surların dışına taşılan gündün itibaren batıya doğru gelişen Diyarbakır'da yapılaşma, 80'li yıllardan günümüze Elazığ ve Urfa Bulvarları arasında kalan alanda

gerçekleşmiştir. Kentin en son yapılaşan ve kalabalık bir nüfusu barındıran bölümü Kayapınar ilçesi sınırlarında kalmaktadır. Bu kent parçası, ağırlıklı olarak nokta blokların tanımladığı kapalı sitelerden, az sayıda da gecekondü yerleşmelerinden oluşmaktadır (Şekil 40). Stadyum, otogar, havaalanı gibi kentin nirengi noktalarının yanı sıra birçok ticari işletme son yıllarda bu bölgeye kaymıştır. Otogar, stadyum ve kentin en büyük ve işlek AVM'lerinden birinin arasında kalan Fırat Mahallesi, yine Şengül'ün tanımıyla “sermayenin kentleşmesi” bağlamında irdelenecektir.

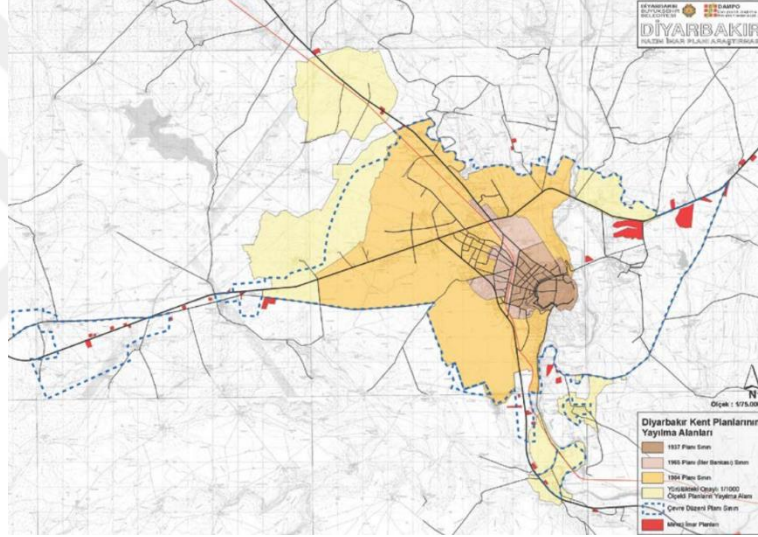
Şekil 40. Kayapınar, Diyarbakır (URL 26).

Şekil 41. Diyarbakır merkez ilçe sınırları (Hava fotoğrafı Google Maps'ten alınmıştır).

Şekil 42. Çalışma alanı sınırları (Hava fotoğrafı Google Maps'ten alınmıştır).

Şekil 43. Diyarbakır kent planlarının yayılma alanları (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2016).

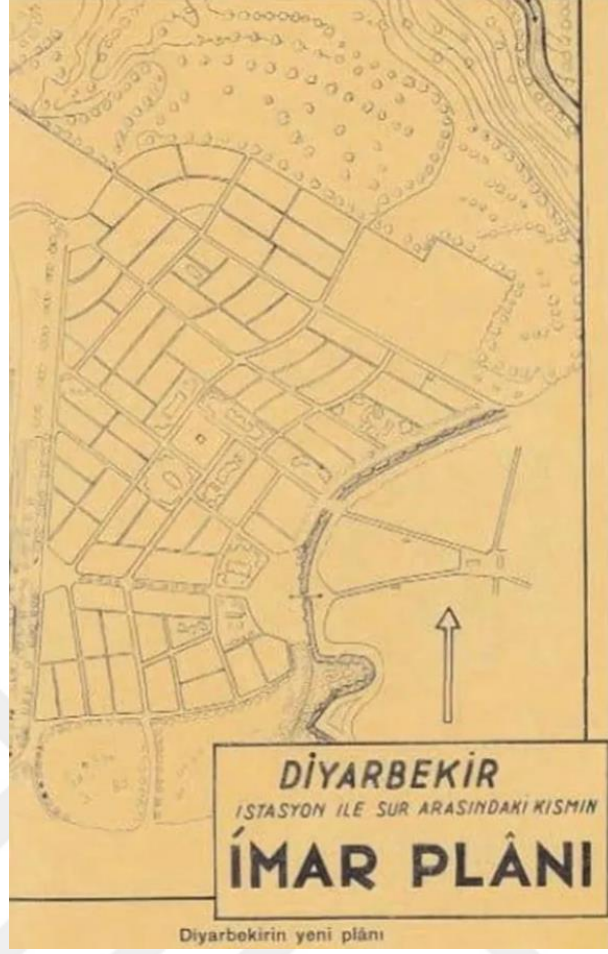
3.2.1 Yenişehir Mahallesi/Yenişehir İlçesi

Tarih boyunca ticaret yolları üzerinde yer alan stratejik konumuyla bulunduğu bölgenin merkezi niteliğinde olan Diyarbakır, Cumhuriyet rejimi ile bu niteliğini devam ettirmiştir (Balcan, 2021). Kentin bu yönü, fiziksel, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesine ve yalnızca kırsalından değil, çevre illerden de göç almasına sebep olmuştur. Alınan göçlerle önce Suriçi'ndeki yoğunluk artmış, bu bölge daha fazla nüfus artışına cevap veremeyince yerleşim surların dışına taşmıştır.

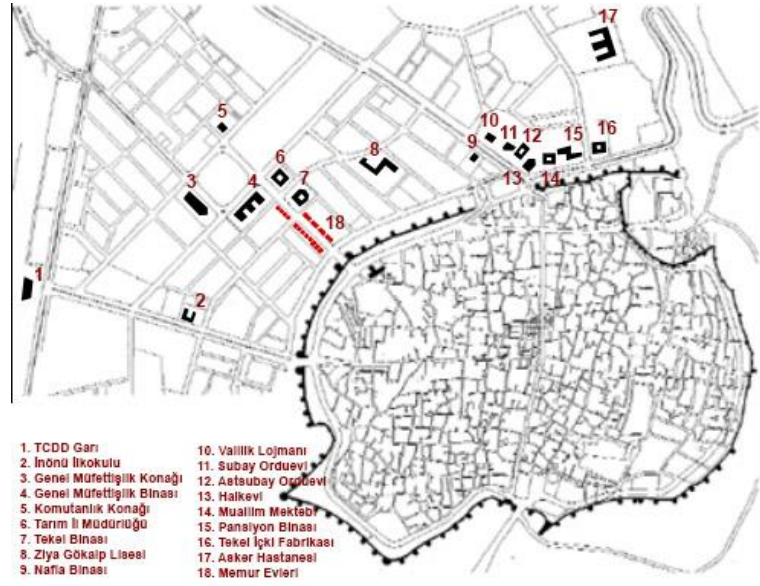
Surların kentin büyümesi için bir “engel” teşkil etmesi, gerekli hava sirkülasyonunun sağlanamaması ve bulaşıcı hastalıklar gibi sebeplerle, valilik tarafından 1930'da surların ve burçların bir kısmının yıkılarak yaklaşık 50 metrelik bir açıklık

oluşturmasına karar verilmiştir. Aynı zamanda bir mimar olan gezgin Albert Louis Gabriel, bu duruma karşı çıkarak ilgili makamlara surların tarihi önemi ile ilgili yazdığı yazılar sayesinde yıkımın küçük bir alanla sınırlı kalmasını ve durdurulmasını sağlamıştır (Kejanlı ve Dinçer, 2011).

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin raporlarına göre (2008); Diyarbakır'ın bilinen ilk şehir planı 1935'e aittir (Şekil 44). Surların batısında yer alan, çoğunlukla bugünkü Yenişehir Mahallesi sınırlarında kalan bölge için geliştirilen bu plan ile diğer kentlerde de görüldüğü üzere modern şehircilik anlayışıyla bir kent parçası tasarlanmıştır. İlk olarak kentlinin hizmetine sunulacak yeni kamusal alanlar planlanmış, kamu yapıları inşa edilmiştir. 1932'de Diyarbakır Halkevi, 1940'ta ise demiryolu ve gar binası tamamlanmıştır. Daha sonra, Suriçi ile garın bağlantısını sağlamak amacıyla Urfakapı'ya uzanan Akkoyunlu Caddesi ile Dağkapı'ya uzanan Elazığ Bulvarı kullanıma açılmış, bu iki hat surlara paralel bir cadde ile birbirine bağlanmıştır. Bu caddenin üzerinde Genel Müfettişlik Binası ve konutu, Kolordu Komutan Evi, Tekel ve Bayındırlık, Ziya Gökalp Lisesi; Elazığ Bulvarı üzerinde ise Orduevi, Parti Merkez Binası, Kız Enstitüsü gibi kamu yapılarına yer verilmiştir (Halifeoğlu & Dalkılıç, 2011). İlerleyen süreçte inşa edilen Dilan, Yıldız ve Site sinemaları ile bölgenin kamusal niteliği pekiştirilmiştir (Şekil 45).

Şekil 44. 1935'te hazırlanan Diyarbakır İmar Planı (Diyarbakır İl Yıllığı).

Şekil 45. 1923-50 arası inşa edilen kamu yapıları ve memur evleri (Dalkılıç ve Halifeoğlu (2011)'den üretilmiştir).

Balcan'a göre (2021) devlet modernite projesini Cumhuriyet ideolojisinin temsil araçları niteliğindeki kamu yapılarının üretimi ile gerçekleştirmiştir. Ankara ve

Anadolu kentleri arasındaki merkez-çeper ilişkisi bu yapılar ile sağlanmaya çalışılmış ve devletin gücü kent mekanında somutlaştırılmıştır.

Yenişehir Mahallesi'nde önce yeni rejime ait kamusal mekan ihtiyacı giderilmiş, ardından yeni kamu yapılarında görev alan personelin hizmetine sunulan memur konutları ise düşük yoğunluklu, iki katlı, bahçeli ve geleneksel Diyarbakır evlerinin tasarım çizgisinden uzak yapılar olarak tasarlanmış ve 1952'de tamamlanmıştır (Şekil 49-51). Geniş bir cadde üzerinde sıralanan, kırma çatılı ve sokaktan sadece alçak bir duvarla ayrılan bahçelere sahip ayrık nizam konutlar, geleneksel evlerden kolaylıkla ayrılabilir (Şekil 47-48). İklim koşullarının öncelendiği, bazalt taşından üretilmiş, geniş ailenin günlük yaşamı ortak bir avluda paylaştığı, içe dönük geleneksel Suriçi konutları, Cumhuriyet dönemi ile birlikte yerini sosyal yaşamın avlulardan kamusal mekanlara taşındığı, çekirdek aile merkezli, betonarme konutlara bırakmıştır (Balcan, 2021). Suriçi'nin labirenti andıran dar sokakları ve organik formunun aksine, kentin yeni yerleşim alanı Yenişehir'de dik açılı, geniş caddeler ve ayrık nizam yapılaşma tercih edilmiştir (Şekil 46).

Şekil 46. Dar Suriçi soklarından biri (URL 27).

Şekil 47. Cahit Sıtkı Tarancı Evi (URL 28).

Şekil 48. Ziya Gökalp Evi (Dalkılıç, Bekleyen; 2011).

Şekil 49. Surların dışındaki ilk konutlar, memur evleri (URL 29).

Şekil 50. Surların dışındaki ilk konutlar, memur evleri (URL 30).

Şekil 51. Surların dışındaki ilk konutlar, memur evleri (Korkusuz, 1999).

Bilgin (1998) dönemin konut üretiminin iki şekilde gerçekleştiğinden bahsetmektedir. İlkinde konut, premodern bir ilişki biçimi olarak özel bir ihtiyacı gidermeye yönelik üretilmekte ve tanımlı bir siparişin ürünü konumundadır. İkinci modeli ise devlet kurumları veya sivil topluluklar eliyle ve bir kamu yapısı mantığıyla üretilen ve konut piyasasında henüz dolaşıma girmemiş lojmanlar oluşturmaktadır.

Yenişehir Mahallesi'nde kamuya ait parseller ayrılarak kalan alan yerel yönetim tarafından istimlak edilmiş ve halka satılmıştır (tarih ve parsel bilgisine ulaşılamamıştır) (Konyar, 1936). Emlak Bankası ve Sosyal Güvenlik Kurumu'nun kredi destekleriyle, kooperatifler aracılığıyla konut üretiminin teşvik edildiği bu dönemde, kentleşme süreci kamu yapıları ve lojmanlar ile başlayan Yenişehir Mahallesi'nde de devlet destekli kooperatifler eliyle konut üretim süreci başlamıştır. Bunlar, genellikle 3-5 katlı ayırık nizam apartman bloklarında yer alan konut birimleridir (Şekil 52 ve 53). 1951'de Diyarbakır Yeni Evler Yapı Kooperatifi kurulmuş ve 66 konut için şantiye süreci başlamıştır (Beysanoğlu, 2001). İki yıl gibi kısa bir süre içinde 100 evin tamamlanması sonucu Maarif Evleri Yapı Kooperatifi, Güzel Evler Yapı Kooperatifi, Dicle Yapı Kooperatifi, Şenevler Yapı Kooperatifi, Doktor Evler Yapı Kooperatifi ve Mühendisler Yapı Kooperatifi gibi yeni kooperatifler kurulmuştur (Türkmen Yılmaz, 2015; Arslan, 1999).

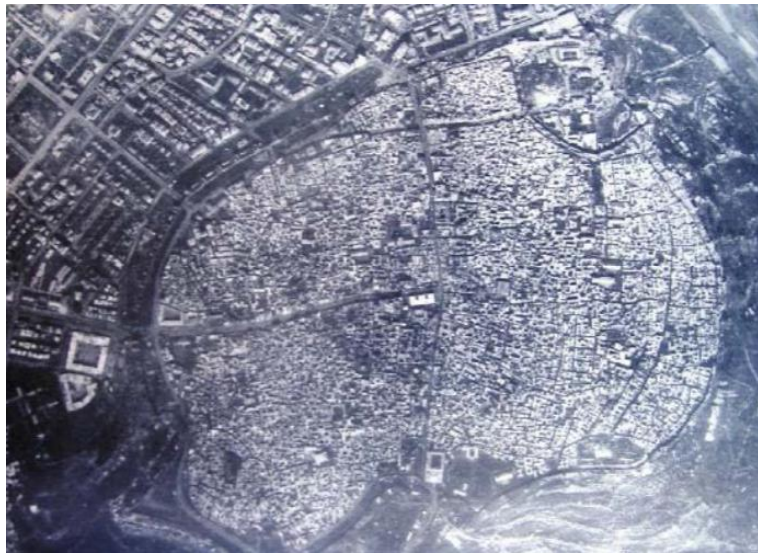

Şekil 52. 1960'larda Yenişehir'deki yapılaşma (Diyarbakır İl Yıllığı, 1967).

Şekil 53. 1960'larda Yenisehir'deki yapılaşma (Diyarbakir İl Yıllığı, 1967).

20. yüzyılın üçüncü çeyreği ile birlikte kırdan kente göçlerle kentin nüfusu artmış ve mevcut konut stoğu ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu dönemde Yenisehir Mahallesi'ndeki konut yapılaşması demiryolu hattına kadar genişlemiş, imar değişiklikleri ve kat mülkiyeti düzenlemeleri ile surların dışında ilk inşa edilen konutlar olan memur lojmanları ve 3-5 katlı yapılar yıkılarak yerlerine çok katlı apartmanlar inşa edilmiştir (Şekil 55) (Arslan, 1999). Bağlar bölgesinin yoğun gecekondulaşmaya sahne olduğu bu dönemde barınma sorunu tüm hızıyla devam etmiş ve ilerleyen süreçte TOKİ'nin de Diyarbakir'da konut üretim sürecine katılmasını gerektirmiştir (Sevinç, 2001).

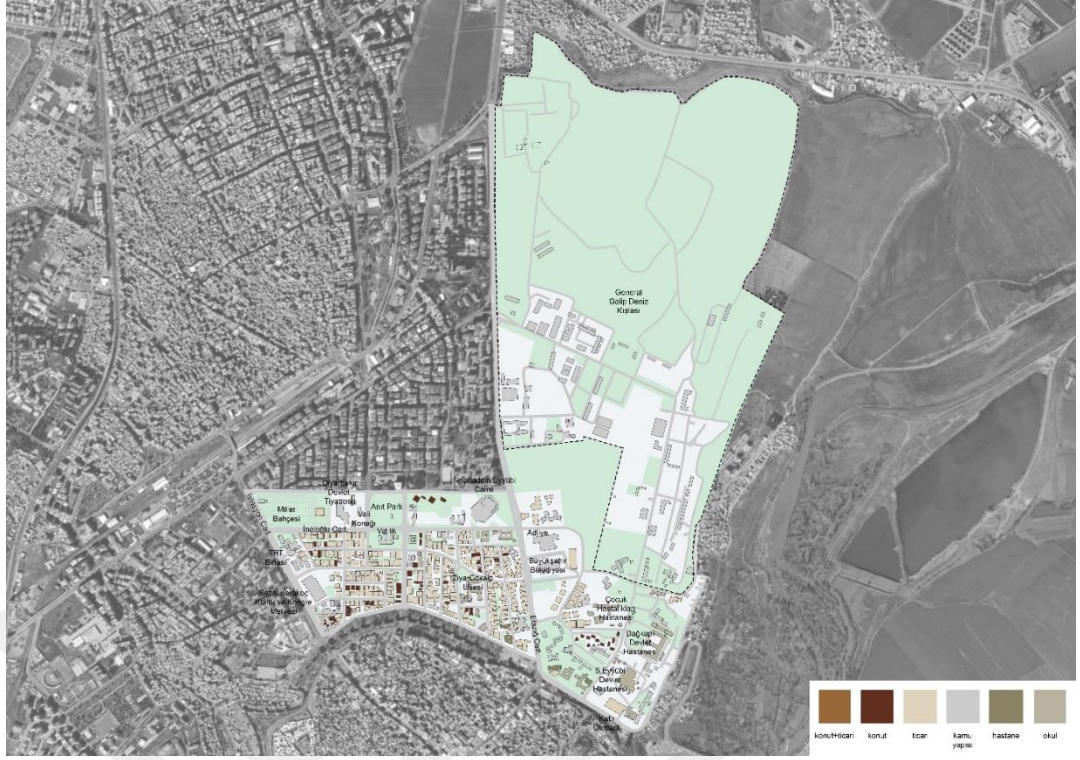
Şekil 54. Suriçi ve Yenisehir, 1970 (Korkusuz, 1999).

Şekil 55. Yenisehir, 1975 (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi).

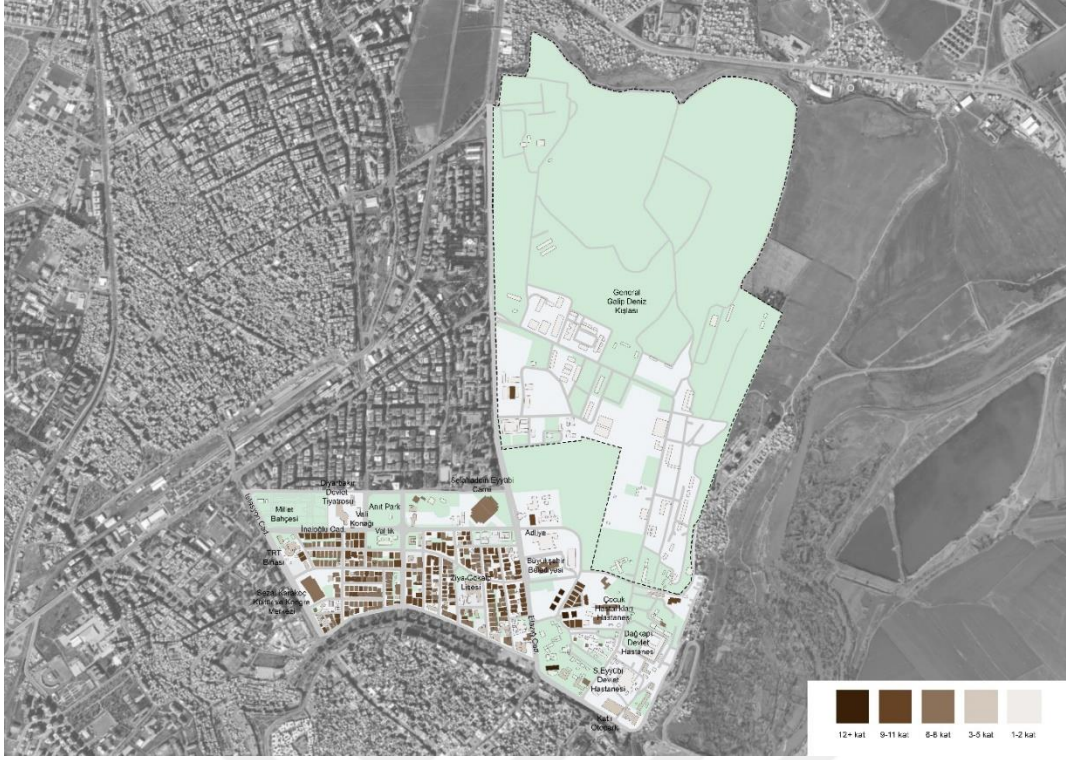
3.2.1.1 Yenisehir Mahallesi'nin Mekansal Analizleri

2013'te 24.229, 2018'de 21.238 nüfusa sahip olan Yenisehir Mahallesi, 2023 verilerine göre 19.339 kişiye ev sahipliği yapmaktadır (TÜİK). Mahallenin yaklaşık olarak yarısını, kuzeydeki General Galip Deniz kışlası oluşturmaktadır. Mahalle sınırları dahilinde, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Adliye, Valilik, Sezai Karakoç Kültür ve Kongre Merkezi, Diyarbakır Devlet Tiyatrosu, Anıt Park, Diyarbakır Millet Bahçesi ve Selahaddin Eyyubi Camii gibi kent için önemli kamu yapıları ve kamusal alanların yanı sıra birçok özel hastane ve devlet hastanesi yer almaktadır (Şekil 57).

Şekil 59. Yenisehir Mahallesi zemin kat işlev analizi (1/10000 ölçekli harita için bkz. Ek A.3).

Yenisehir Mahallesi'ndeki iki katlı memur evleri ve 1950-70 aralığında üretilen 3-5 katlı konut dokusu, günümüzde yerini çoğunlukla 6-8 ve 9-11 katlı apartman bloklarına bırakmıştır. 8-12 m yüksekliğindeki sur duvarlarından oldukça uzun apartmanlar tarihi surlarla neredeyse hiçbir ilişki kurmamaktadır ve bu yönüyle kentin herhangi bir bölgesinde üretilmiş bir konut dokusundan farksızdır. Üstelik bu durum, surların dışında inşa edilmiş ilk konutlar olan memur evlerinden günümüze süregelmiştir (Şekil 60).

Şekil 60. Yenişehir Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000 ölçekli harita için bkz. Ek A.4).

Aşağıdaki kesit ve silüetler, mahalle genelinde yapıların birbiriyle ve zemin kotuyla kurduğu ilişki hakkında ipuçları vermektedir (Şekil 61 ve 62). Kesitte görüldüğü üzere, zemin katı konut olarak kullanılan soldaki yapı, caddeden bir duvar ve kaldırım ile ayrılmaktadır. Hintli Baba Caddesi'nin sağında ise zemin katı ticari işlevle kullanılan bir apartman yer almaktadır. Zemin kat, kaldırım ile yoğun bir etkileşime sahipken, arkasındaki avluya sırtını dönmüştür. Avluyla dönük kurgulanan ise üst kattaki konutlardır. Avlu, aynı zamanda aynı parselde bulunan apartmanlar arasında bir tampon bölge görevindedir ancak apartmanlar arasındaki mesafenin azlığı sağlıklı bir kullanımın önüne geçmektedir.

Şekil 63-66. Yenişehir Mahallesi'nden yapı örnekleri.

3.2.2 Muradiye Mahallesi/Bağlar İlçesi

TÜİK'in 2023 verilerine göre 394.338 nüfusuyla, Kayapınar'ın ardından Diyarbakır'ın en kalabalık ilçesi olan Bağlar'da, 20. yüzyılın ilk yarısında üzüm bağları yer almaktaydı. Bağlar'ın kentleşme süreci, Diyarbakır'a kırdan göçlere paralel olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır.

Erken Cumhuriyet Döneminde devlet, ekonomik kalkınmayı sanayi yatırımları ve bu yatırımlara hizmet eden altyapı ve lojistik ihtiyaçları çerçevesinde sağlamayı hedeflemiştir. Bu dönemde, “demir ağlarla” birbirine bağlanan Anadolu kentlerine birçok fabrika inşa edilmiş, bütüncül bir sanayileşme politikası izlenmiştir. Yeni rejimin Diyarbakır'daki ilk sanayi yatırımları da 1932'de hizmete giren Tekel İçki Fabrikası ve Sümerbank Şayak Fabrikası olmuştur (Şekil 67) (Balcan, 2021). Ek olarak, Diyarbakır Belediyesi işletmesinde bir elektrik santrali ve özel girişimcilere ait

buz, kiremit ve pirinç fabrikaları da bu dönemde kullanıma açılmıştır (Cumhuriyetin 15. Yılında Diyarbakır, 1937).

Şekil 67. Sumerbank ve Tekel İçki Fabrikası.

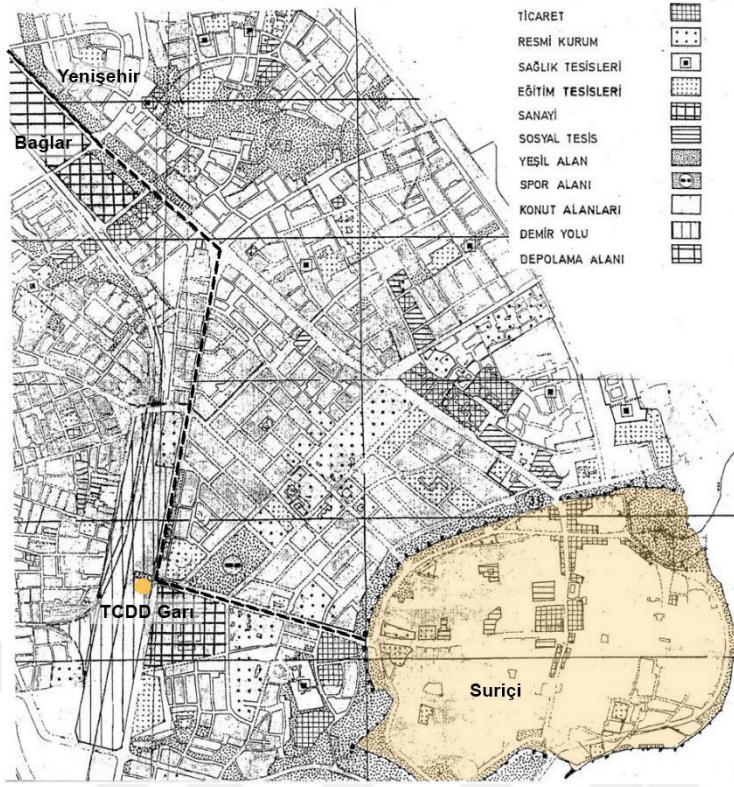
Diyarbakır'ın nüfusu 1935'teki ilk nüfus sayımında 34.462 iken, 1950'de 45.053, 1955'te 61.224, 1960'ta ise 102.653 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2018). 1950'lerle birlikte, Diyarbakır ciddi bir konut sorunuyla yüzleşirken kentin muhtelif yerlerinde gecekondu bölgeleri oluşmaya başlamıştır. Kentleşme süreci planlı bir şekilde devam eden Yenişehir'den demiryolu ile ayrılan Bağlar, yoğun bir şekilde gecekondulaşan ilk bölgelerden biridir.

1965 yılı itibarıyla Diyarbakır 1.55 km² konut alanına ulaşırken bu değer yarısından fazlasına denk gelen 0.88 km² konut alanı, 1952-1965 aralığında eklenmiştir (Dağlı, Çağlıyan; 2021). Dağlı ve Çağlıyan'a göre Bağlar'ın yapılaşma süreci kaynaklarda 1960 sonrası olarak belirtilse de ortofoto görüntülerinden elde edilen bulgulara göre bu bölgede yapılaşma 1950'li yıllarla başlamıştır. 1955'e kadar Sur ile Gar arasında gelişen kent bu tarihten itibaren Gar'ın batısına taşarak Bağlar'a bağlı, bugünkü Fatih, Muradiye ve Kaynartepe mahallelerinin sınırlarında gelişmiştir (Şekil 68).

Şekil 68. Kaynartepe, Muradiye ve Fırat mahalleleri.

Kent nüfusunun 1970’te 149.566’ye ulaşmasıyla (TÜİK, 2018), 1950’lerde başlayan konut sorunu katmerlenmiş, hızlı nüfus artışı mühendislik-mimarlık hizmeti alamayan konut bölgelerinin artmasına ve kentin kontrolsüz şekilde büyümesine sebep olmuştur. İller Bankası tarafından, 1961 ve 1965 (Şekil 69) yıllarında Suriçi ve Yenişehir Mahallesi’nin gelişimine yönelik imar planları hazırlanmış ancak bu kısıtlı çabalar da gecekondulaşmanın önüne geçememiştir.

Şekil 69. Diyarbakır imar planı, 1965 (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi).

Kentlerin ve konutun gelişimini etkileyen bir diğer gelişme ise feodal yapının çözülmesiyle toplumsal dönüşümün başlamasıdır. Bu dönemde geniş, ataerkil aile yapısı parçalanma eğilimi göstermiş ve çekirdek ailelerin kullanımına yönelik mekanlar üretilmeye başlamıştır. Ek olarak, geleneksel yapım teknikleri de değişmiş, çok katlı betonarme karkas yapılar kentin yeni parçalarını oluşturmuştur. Kentlerde geleneksel mimari öğelerden, malzemelerden ve tasarım kriterlerinden uzaklaşarak “modern” bir mimari anlayış hâkim olmuştur (Halifeoğlu, Dalkılıç; 2011).

Değişen mimari anlayış ve yapım teknikleri gecekondu bölgelerini de etkilemiştir. Kaçak yapılaşmanın hâkim olduğu Bağlar’da asansör kullanımının da yaygınlaşmasıyla 5-8 katlı apartmanlar ortaya çıkmıştır (Dağ vd; 1996). Seven Biçen’e göre (2020) gecekondu ve kat mülkiyeti kanunları ile kaçak yapılara af getirilmesi, farklı şehirlerde yaşandığı üzere Diyarbakır’da da “kat çıkma fırsatı” şeklinde algılanmıştır ve gecekonduculardan oluşan kaçak yapılaşma “apartkondu”lara evrilmiştir (Şekil 70).

Şekil 70. Bağlar, Diyarbakır (Fotoğraf: Mahsum Kara, Evrensel Gazetesi).

Diyarbakır’da kırsaldan kente göçün Diyarbakır’a özgü gerekçeleri de bulunmaktadır. 1980-2000 aralığında bölge kırsalındaki güvenlik sorunları ve çatışma süreci, “zorunlu göç” olarak sınıflandırılan nüfus hareketliliğine sebep olmuştur. 1978- 1987 aralığında süren 9 yıllık sıkıyönetim süreci ve 1987’de 2002’ye kadar uygulanan Olağanüstü Hal şartlarında, güvenlik gerekçesiyle 905 köy ve 3.523 mezra boşaltılmış, 378.335 kişi kırsaldan taşınmıştır. Bölgede göç eden toplam nüfus; Human Rights Watch'a göre 2 milyon, Göç-Der'e göre 3-4 milyon, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'ne göre ise yaklaşık 1 milyon kişidir (Keser, 2011; HÜNEE, 2006; Seven Biçen, 2020). Bu dönemde Diyarbakır kent merkezine göç sadece kendi kırsalından değil çevre şehirlerden ve tüm bölgeden gerçekleşmiştir.

Kalkınma Ajansı Raporu (2010), Diyarbakır’a zorunlu göçlerle gelenler, “hemşehricilik” anlayışıyla, önceki dönemlerde doğal göçlerle gelenlerin yerleştiği bölgelere yerleştiğini belirtmektedir. 1980 sonrası göç dalgası, 60’larda olduğu gibi en çok Bağlar’ı etkilemiştir. Gelişimini tamamlayan Muradiye Mahallesi’nin yanı sıra Fatih ve Kaynartepe mahallelerinde de konut bölgeleri yoğunlaşmış; 5 Nisan, Şeyh Şamil, Mevlana Halit ve Selahaddin Eyyubi mahallelerine kadar yayılmıştır (Şekil 71).

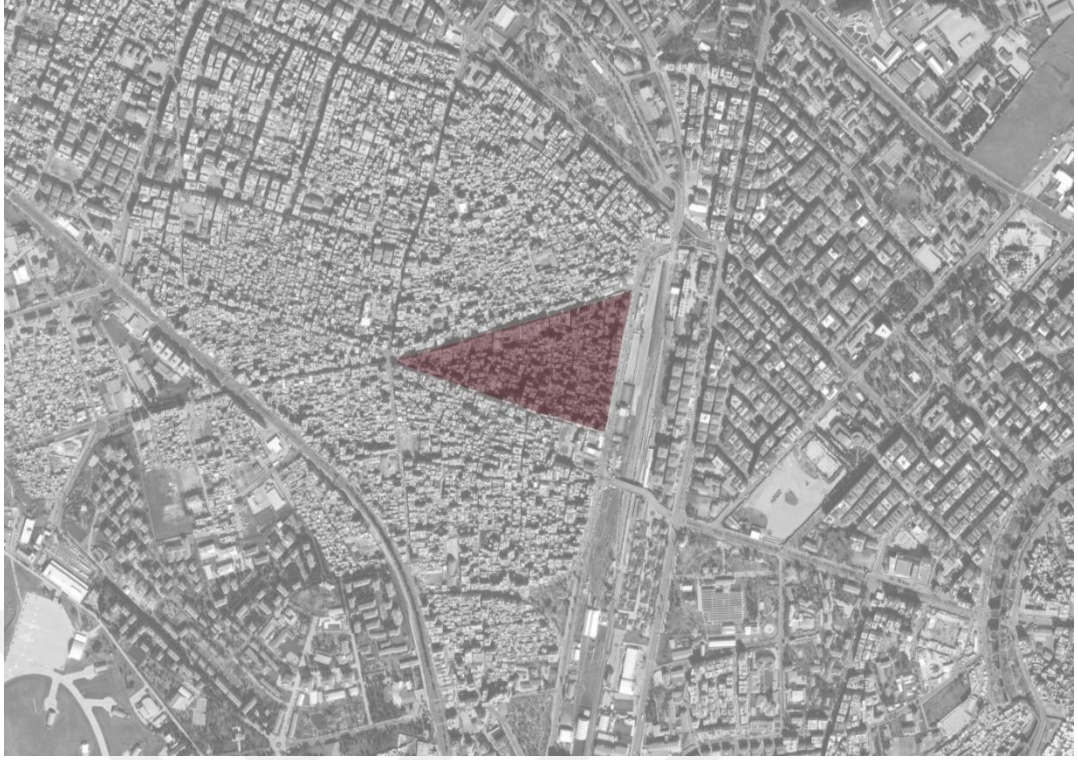

Şekil 71. Selahaddin Eyyubi, Mevlana Halit, Şeyh Şamil ve 5 Nisan mahalleleri.

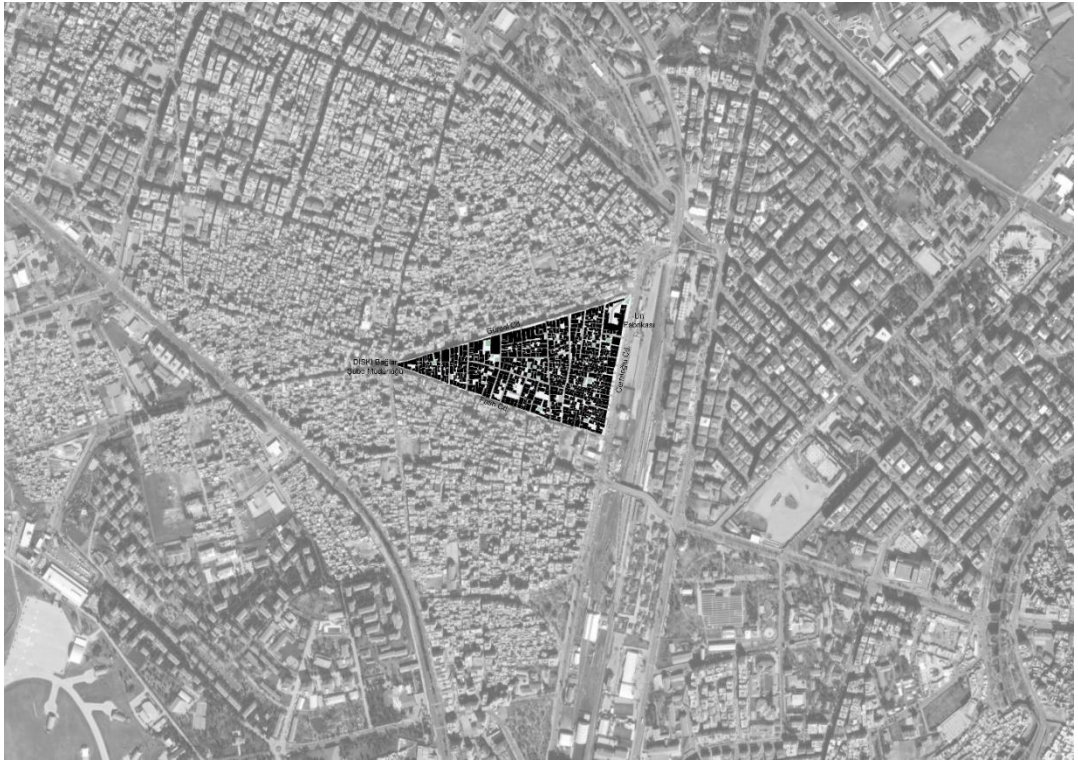
Bağlar, 1985-2005 aralığında da gecekondular ile büyümeye devam etmiştir. Kentin, 300.000'in üzerinde bir nüfus artışıyla karşılaştığı bu dönemde (Bağlı, Binici; 2005), yaklaşık 120.000 adet konuttan 50.000'i imar yönetmeliğine aykırı şekilde üretilmiştir (Sevinç, 2021). Göçle gelen nüfusun yarısından fazlası Bağlar'a yerleşirken bölgenin %75'inin iskân ruhsatının bulunmadığı tespit edilmiştir (Bağlı, Binici; 2005).

3.2.2.1 Muradiye Mahallesi'nin Mekansal Analizleri

Gecekondulaşma sürecini en erken tamamlayan mahallelerden biri olan Muradiye Mahallesi'nin nüfusu son 15 yıllık süreçte düzenli olarak azalmaktadır. TÜİK verilerine göre 2013'te 10.209 olan nüfus, 2018'de 8.104'e, 2023'te ise 6.254'e düşmüştür. Şüphesiz ki, bu azalışta mahallenin sağlıksız yaşam koşulları önemli rol oynamaktadır.

Şekil 72. Muradiye Mahallesi.

Şekil 73. Muradiye Mahallesi dolu-boş analizi (1/10000 ölçekli harita için bkz. Ek A.6).

Üçgen bir alan alan üzerinde yoğun bir yapılaşma gösteren Muradiye Mahallesi'nde yeşil alan yok denecek kadar azdır (Şekil 73). Bölgenin yeşil dokusunu az sayıdaki münferit ağaçlar oluşturmaktadır. Ek olarak, neredeyse tamamı konutlardan oluşan mahalle sosyal donatılardan yoksundur (Şekil 74).

Muradiye Mahallesi, dar sokakları ve girift kent dokusu ile Suriçi'ni andırmaktadır ancak iklim ve çevre veriler titiz bir çalışmayla etüt edilerek tasarlanan geleneksel konutların aksine, mahalledeki konut stoğu mimari tasarım hizmetinden yoksun olarak gelişmiştir.

Şekil 74. Muradiye Mahallesi işlev analizi (1/10000 ölçekli harita için bkz. Ek A.7).

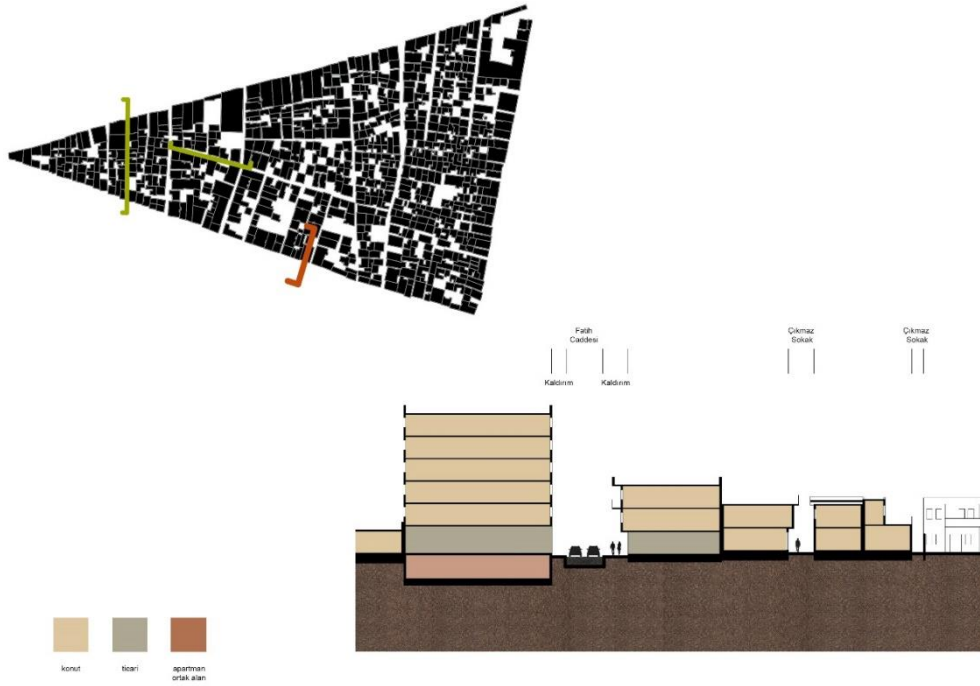
Şekil 75. Muradiye Mahallesi zemin kat işlev analizi (1/10000 ölçekli harita için bkz. Ek A.8).

Muradiye Mahallesi'ndeki tek kamu yapısı DİSKİ Bağlar Şube Müdürlüğü'dür. Un fabrikası ve Fatih, Gürsel ve Cemiloğlu caddelerine bakan küçük dükkanların dışında yapı stoğunun tamamı konutlardan oluşmaktadır. Mahallenin çeperlerinde konumlanan ve bu üç caddeye bakan yapıların zemin katları genellikle ticari işlevle, içeride kalan yapıların ise çoğunlukla tüm katları konut olarak kullanılmaktadır (Şekil 74 ve 75).

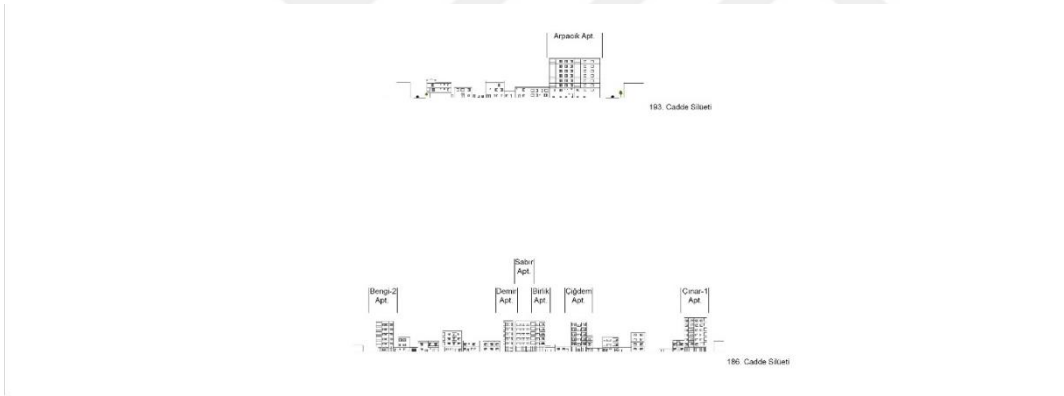

Şekil 76. Muradiye Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000 ölçekli harita için bkz. Ek A.9).

Muradiye Mahallesi, plan düzleminde yoğun bir yapılaşma gösterse de az katlı yapılardan oluşmaktadır. İşlev analizinde görülen çeper-merkez ayrışması kat sayısı bağlamında da geçerlidir. Caddelere bakan yapılar görece daha yüksektir. Merkeze doğru 1-2 ve 3-5 katlı yapıların sayısı artmaktadır (Şekil 76).

Şekil 77. Muradiye Mahallesi'nden bir kesit.

Şekil 78. Muradiye Mahallesi, silüetler (1/1000 ölçekli çizim için bkz. Ek A.10).

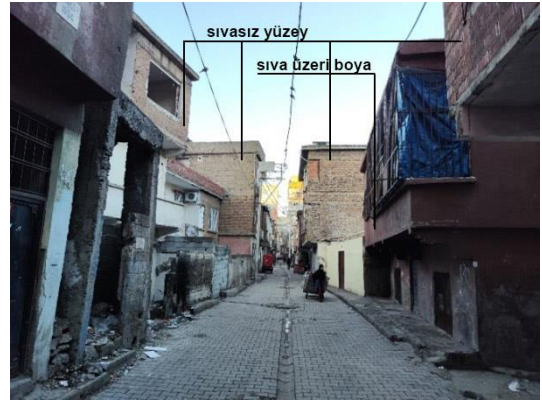
Muradiye Mahallesi'nden alınan kesit ve silüetler, yan yana bulunan parsellerdeki yapı ölçeği farkını göstermektedir. Yapıların birbirleriyle kurduğu ilişki etüt edilmemiş, rastgele gelişmiştir. Zemin katlardaki ticari mekanlar üç ana cadde ve bunları birbirine bağlayan sokaklar üzerinden işlemektedir. Bazıları çıkmaz olan ve konutlara ulaşmayı sağlayan sokaklar ancak iki kişinin yürümesini mümkün kılacak genişliktedir (Şekil 77 ve 78).

Şekil 79. Muradiye Mahallesi'nden dar bir çıkmaz sokak.

Şekil 80 ve 81. Muradiye Mahallesi'nden görseller.

Şekil 82 ve 83. Muradiye Mahallesi'nden görseller.

Muradiye Mahallesi'ndeki yapılar betonarme karkas veya yığma olarak inşa edilmiştir. Dolgu duvar malzemesi olarak briket, tuğla ve gazbeton kullanılmıştır. Cepheler genellikle sıva üzeri boya ile kaplıdır. Bazı yapıların cephesi ise sıvasızdır ve doğrudan dolgu malzemesini ve taşıyıcı sistemi göstermektedir (Şekil 79-83).

Dam kültürü, Muradiye Mahallesi'nde devam etmektedir. Teras çatılar özellikle bahar ve yaz aylarında günlük işlevlere hizmet etmektedir. Bu yönüyle Muradiye mahallesi, çalışma kapsamında incelenen diğer iki mahalleden ayrılmaktadır.

3.2.3 Fırat Mahallesi/Kayapınar İlçesi

1990'lı yıllar, sadece Diyarbakır değil tüm Güneydoğu Anadolu Bölgesi için önemli sosyal ve demografik değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bölgenin en büyük ve gelişmiş şehirlerinden biri olan Diyarbakır, sunduğu iş imkanları ve bölgeye kıyasla gelişmiş sosyal yaşamı sebebiyle bu dönemde kırsaldan ve çevre illerden çok sayıda göç almış ve bu durum kentin gelişiminde kilit rol oynayan faktörlerden biri olmuştur.

Kent bu dönemde ağırlıklı olarak Elazığ ve Urfa Bulvarları arasında kalan alanda (Bkz. Şekil 86) gelişmiş, 1999-2000 yılları arasında buradaki yapılaşma yoğunluğu %85'e ulaşmıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin verilerine göre 2000 öncesi inşa edilen yapıların %60'ından fazlasının 1980 sonrasına ait oluşu (Seven Biçen, 2020) bu dönemki kentleşme hızı hakkında ipucu vermektedir. Bu dönemde ruhsatlı yapılaşma ağırlıklı olarak Yenişehir ve Kayapınar ilçelerinde görülürken kentin genelinde gecekondulaşma sürmektedir.

Asansörün kullanılmaya başlanması ve gelişen yapım teknikleri, kat artışını teşvik eden yasal düzenlemeler ile birlikte binaların yüksekliğinin artmasına sebep olmuştur. Az katlı mevcut yapı stoğu dönüşmüş, kentin yeni alanlarında da yüksek binalar ağırlıklı yapılaşma birimi haline gelmiştir. Özellikle Yenişehir'deki az katlı konutlar yıkılarak burada yaşayan orta-üst gelir grubu Kayapınar ve Bağlar'ın yeni gelişen bölümlerine doğru kaymıştır. Bu yer değiştirme hareketinin önemli sebeplerinden biri de toplumun tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve konutun bir tüketim nesnesi niteliği kazanmasıdır.

Veblen'e göre (1912) modern dünyada günlük temel ihtiyaçları gidermenin ötesinde bir anlam kazanan tüketim olgusu, "sembolik anlam sistemleri" üzerine kuruludur. Maddi ve faydacı niteliğinden çok, kişilerin kim olduğu/olmak istediği ile ilgili fikir verme hedefiyle gerçekleştirilen bir eylemdir. Tüketilenin ne olduğu kadar hangi anlama sahip olduğu, neyi ifade ettiği de önemlidir. Bu "gösterişçi tüketim" eğilimini ve alışkanlıklarını günümüz kentleri üzerinden okumak mümkündür. Tüketilen mekan mesaj iletme hedefine hizmet eden bir araçtır. Kafeler, restoranlar, mağazalar, ofisler

ve konutlar gibi farklı işleve sahip mekanlar işlevinden çok sembolik değeriyle öne çıkmaktadır.

Diyarbakır'da özellikle son 20 yılda rağbet gören Kayapınar da yeni AVM'leri, lüks restoranları, yeni nesil kafeleri ve kapalı siteleriyle Diyarbakır halkının değişen tüketim alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Kayapınar ağırlıklı olarak konut alanlarından oluşurken, bunların büyük bir bölümü geniş caddeler üzerinde yer alan, çok katlı birkaç nokta bloktan oluşan, sahip olduğu sosyal alanlar ile büyük ölçüde kendi içinde işleyen, güvenli siteleri (Şekil 84 ve 85).

Şekil 84. Günümüzde Kayapınar (URL 31).

Şekil 85. Kayapınar'dan geniş bir bulvar (URL 32).

Kayapınar ilçesinin son 10-15 yıllık kentsel gelişim sürecinde iki aks öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, özellikle ticari işleviyle bir merkez konumuna gelmiş, halk arasında 75 (75 metrelik yol) olarak bilinen Mahabad Bulvarı; diğeri ise 50 (50 metrelik yol) olarak bahsedilen Mezopotamya Bulvarı'dır. Birbirine paralel bu iki bulvar, Elazığ ve Urfa Bulvarlarını birbirine bağlamaktadır. Dört bulvarın çevrelediği alanda bulunan Fırat, Barış, Mezopotamya, Diclekent ve Medya Mahalleleri, TÜİK'in 2023 verilerine göre 250.000'in üzerinde nüfusu barındırmaktadır. 91.279 nüfusla Kayapınar'ın en büyük

mahallesi niteliğindeki Fırat Mahallesi, gerek kentin son dönemdeki tipik yapılaşma birimi kapalı sitelerin yoğunlukta olması, gerekse AVM-Otogar-Stadyum gibi nirengi noktalarınca tanımlanması sebebiyle bu tez çalışması kapsamında ele alınmıştır (Şekil 86).

Şekil 86. Kent içi önemli akslar ve nirengi noktaları.

3.2.3.1 Fırat Mahallesi'nin Mekansal Analizleri

Fırat Mahallesi'nin yeşil alan stoğunun yoğunluğu kapalı sitelerin içinde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Kayapınar Spor Parkı ve Temapark gibi kamusal yeşil alanların sayısı da her geçen gün artmaktadır ancak bu rekreasyon alanlarının verimliliği ve tasarım kararları tartışma konusudur (Şekil 91 ve 92). Özellikle kapalı sitelerin içinde yer alan rekreasyon alanları neredeyse aynı mantıkla kurgulanmakta ve genel itibarıyla “binalardan arta kalan alanların” yeşille değerlendirildiği izlenimini vermektedir (Şekil 89 ve 90).

Şekil 89 ve 90. Fırat Mahallesi'nin site bahçeleri (URL 33, URL 34).

Şekil 91 ve 92. Diyarbakır Temapark ve Kayapınar Spor Parkı (URL 35, URL 36).

Fırat Mahallesi işlek bulvarlar, geniş caddeler ve ağırlıklı olarak nokta blok kapalı sitelerden oluşmakta; ek olarak otogar ve oto sanayi, çeşitli oteller, AVM'ler, okullar ve kamu yapılarını barındırmaktadır. Ticari niteliği ön planda olan Mahabad,

The map illustrates the spatial distribution of land uses across a portion of Istanbul. Residential areas are predominantly shown in brown, covering most of the urban fabric. Commercial zones are highlighted in light brown, often located along major roads or near transit hubs. Public service areas are marked in grey. Green spaces, including parks and sports fields, are scattered throughout, though concentrated in certain pockets. Water bodies are represented by blue. The map also shows infrastructure like roads and railways, as well as specific landmarks like the Ortahisar Sports Field.

Kullanım Türü	Renk Kodu
konut/hisar	Brown
konut	Dark Brown
ticar	Light Brown
kamu hizmetleri	Grey
parklar	Green
spor alanları	Yellow
su	Blue

[illegible]

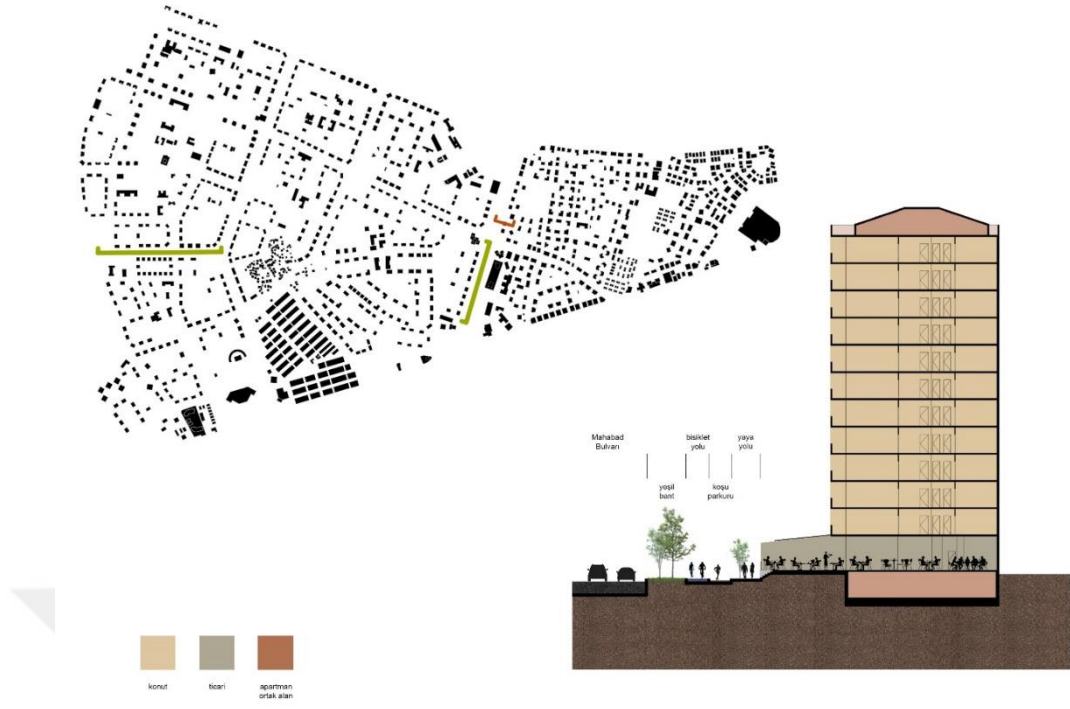
61

Fırat Mahallesi'nin Mahabad Bulvarı'nın sağında kalan ve kentleşme sürecini daha erken tamamlayan bölümünde (genellikle 2000-2015 aralığında inşa edilen yapılar), yer yer 12+ katlı yapılar bulunmakla birlikte 6-8, 9-11 katlı binalar yoğunluktadır. Mahabad Bulvarı'nın solunda kalan kent parçasındaki (2010 ve sonrasında kentleşen bölüm) konut dokusu ise ağırlıklı olarak 12+ kata sahiptir (Şekil 95).

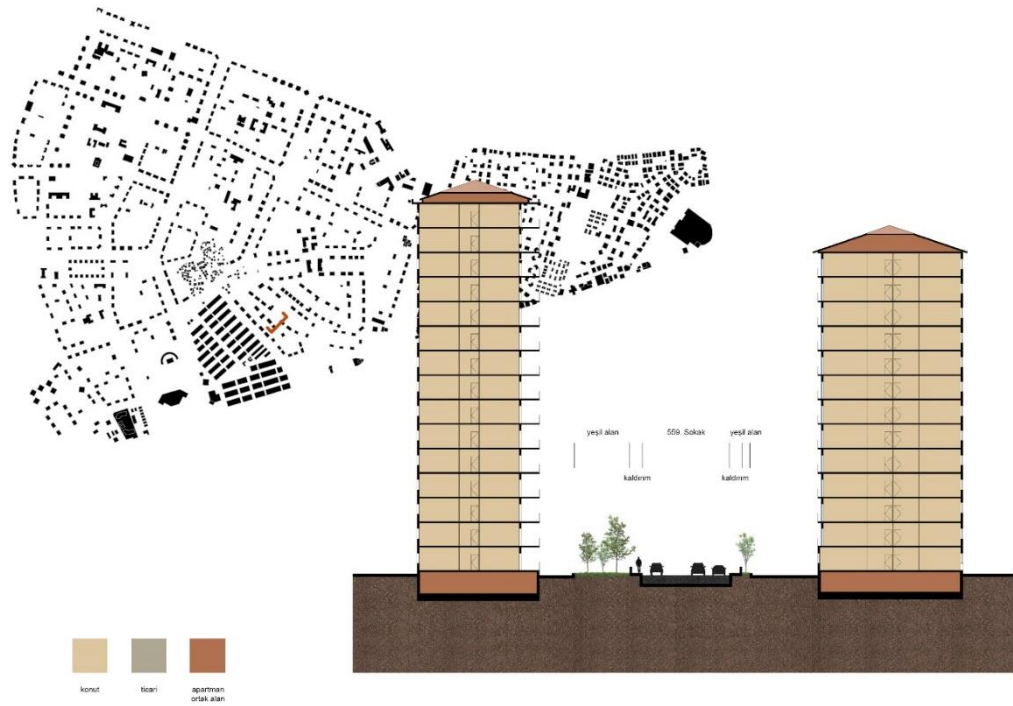

Şekil 95. Fırat Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000 ölçekli harita için bkz. Ek A.14).

Fırat Mahallesi'nde sokak kotuyla kurulan iki tür ilişki saptanmıştır. İlki, ticari niteliğe sahip bulvarlarda gözlenmektedir. Bulvar, önce bir yeşil bantla, ardından bisiklet yolu ve koşu parkuru ve yaya yolu ile binalardan ayrılmıştır. Binaların zemin katı genellikle üst katların izinden, üstü örtülmüş bir zemin terası ile taşacak şekilde kurgulanmıştır. Ticari niteliğe sahip olmayan caddeler ise konut olarak kullanılan zemin katlarla neredeyse hiçbir ilişki kurmamaktadır. Binalar, caddeden bir duvar ve yeşil bant ile ayrılmakta, böylelikle zemin katların mahremiyeti sağlanmaktadır (Şekil 96-98).

Şekil 96. Muradiye Mahallesi, kesit 1.

Şekil 97. Muradiye Mahallesi, kesit 2.

Şekil 98. Fırat Mahallesi, silüet (1/1000 ölçekli çizim için bkz. Ek A.15).

Fırat Mahallesi'ndeki yapılar betonarme iskelete sahiptir. Dolgu duvarlarda ise çoğunlukla gazbeton kullanılmıştır. Cephe malzemesi ise genellikle kompozit kaplamalar ve sıva üstü boyadır (Şekil 99-102).

Şekil 99-102. Fırat Mahallesi'nden görseller.

3.3 Genel Değerlendirme

Erken Cumhuriyet Dönemine kadar Suriçi'yle sınırlı kalan Diyarbakır'ın surların dışındaki kentleşme süreci Yenişehir Mahallesi'nde, dik açılı parsellerden oluşan 1935 tarihli şehir planı kapsamında inşa edilen kamu yapılarıyla başlamıştır. Bu mahalledeki ilk konut örnekleri ise memur evleridir. Ardından, kat mülkiyeti kanununun da kabulüyle, devlet destekli kooperatifler eliyle 3-5 katlı apartmanlar üretilmiş ve 1950-60 aralığında kent yaşamı Yenişehir'e kaymaya başlamıştır.

Eş zamanlı olarak, tarımda makineleşme ve kentlerdeki sanayi yatırımlarıyla birlikte kırsal yapı çözünmüş, buradaki iş gücü şehirlere kaymış ve büyük bir göç dalgası tüm kentleri etkilemiştir. Takip eden 1980'li yıllarda, bölge kırsalındaki güvenlik sorunu bölgenin en gelişmiş şehirlerinden biri olan Diyarbakır'a göçü hızlandırarak kentin konut stoğunun yetersiz kalmasına ve kentin muhtelif yerlerinde gecekondu bölgelerinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu dönemde Yenişehir planlı ve kontrollü olarak gelişirken göçle gelen kesimin yerleştiği Bağlar kontrolsüz ve sağlıksız yapılaşmaya sahne olmuştur. Kentin ilk gecekondu mahallelerinin çoğunluğu Bağlar'da bulunmaktadır. Bağlar'daki sağlıksız kentleşme koşulları ve konut problemi günümüze kadar ulaşmıştır. Sınır komşusu olan Bağlar ve Yenişehir ilçelerinin çok farklı kentleşme süreçlerine sahne oldukları güncel hava fotoğraflarından dahi okunabilmektedir.

1980 sonrası süreçte izlenen neoliberal ekonomi politikaları ile inşaat sektörü önemini artırmış, bu durum tüm Türkiye kentleri gibi Diyarbakır'ı da etkilemiştir. 1950'lerle başlayan kentsel katmanlaşma 1980 ve sonrasındaki süreçte daha da derinleşmiştir. Ek olarak, tüm dünya kentlerini birbirine benzetme eğilimi gösteren küreselleşme olgusu, Diyarbakır'daki kentleşme karakteri ve dinamiklerinin Türkiye'nin hatta dünyanın herhangi bir yerindeki bir kentten ayrışmasını önleyerek Diyarbakır'ın yerel kimliğinin zaman içinde yok olmasına sebep olmuştur.

Kentleşme süreci 1980 ve sonrasında gerçekleşen Kayapınar ilçesi, Yenişehir ve Bağlar ile birlikte kentin farklı ulusal-küresel gelişmelerinin zuhur ettiği kent parçaları olarak farklı kent katmanlarını oluşturmaktadır. Bu nedenle bu üç ilçede yer alan Fırat, Yenişehir ve Muradiye mahalleleri çalışma alanları olarak seçilmiş ve mahallelerin günümüzdeki halleri farklı bağlamlarda incelenmiştir.

Yenişehir Mahallesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kazandığı kamusal niteliğini günümüzde de sürdürmektedir. Mahalle, kentin günlük yaşamında önemli yer tutan kamu yapılarının yanı sıra önemli bir konut stoğuna sahiptir. 1937 tarihli kent planına ait parsel düzeni büyük ölçüde günümüze kadar ulaşmıştır ancak bu parsellerde yer alan apartmanların kat sayısı artmıştır. Konut dokusunun tarihi surlarla ilişkisizlik hali ise bu alandaki ilk konutlardan günümüze süregelmiştir. Yenişehir Mahallesi'nin nüfusu son 15 yıllık süreçte, Kayapınar gibi kentin yeni gelişim alanlarına kaymakta, mahalle ise ticari-kamusal niteliğini pekiştirmektedir.

Nüfusu her geçen yıl azalmaya devam eden bir diğer mahalle ise Muradiye Mahallesi'dir. Kentin ilk gecekondu bölgelerinden biri olan bu mahallenin sağlıksız kent koşulları günümüze kadar süregelmiştir. Ağırlıklı olarak konut dokusundan oluşan Muradiye Mahallesi'nde sosyal donatılar ve yaşayanlara nefes aldırarak rekreasyon alanları yok denecek kadar azdır. Öte yandan, büyük çoğunluğu mimarlık-mühendislik hizmeti almadan gelişmesine rağmen bu mahalle, çalışmaya konu olan üç mahalle içinde -arada belirgin farklar bulunmakla birlikte- tarihi Suriçi kent dokusundan izler taşıyan tek mahalledir.

Fırat Mahallesi nokta blok apartmanlardan oluşan siteleriyle “gated community” modelinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Geleneksel konut dokusundan tamamen bağımsız olarak, farklı dinamiklerin etkisinde gelişen bu mahalle, küreselleşme olgusunun kentlere etkisi bağlamında önemli bir “case study” (örnek olay) tanımlamaktadır.

Seçilen üç mahalle içinde arsa değeri en yüksek olan Fırat Mahallesi'dir. Dolayısıyla, konutun bir yatırım aracı olarak sunulduğu günümüzde, geniş konutları ve sosyal donatıları gelişmiş, korunaklı yaşam alanları ile önemli bir yatırım sahnesidir. Mahallenin sosyal ve rekreatif imkanları Yenişehir ve Bağlar'a göre çok daha gelişmiştir. Ek olarak, Fırat Mahallesi, toplumun değişen tüketim alışkanlıklarının kent mekanına yansımalarının da iyi bir örneğidir. AVM'leri, lüks restoranları ve yeni nesil kafeleriyle Diyarbakır halkının yoğun zaman geçirdiği bir bölgedir. Ayrıca, diğer ilçeler nüfus kaybederken buranın nüfusunun artıyor oluşu, kentteki konut olgusunun son çizgisini yansıtmaları ve kentlilerin son yıllarda yaşamayı tercih ettiği konut dokusunu barındırması sebebiyle, bu alandaki konutlar daha ayrıntılı incelenmiştir.

	Yenişehir Mahallesi Yenişehir		Muradiye Mahallesi Bağlar		Fırat Mahallesi Kayapınar	
Dolu-Boş Analizi		19.339 kişiye ev sahipliği yapıyor. - Kişiler, Belediye, Adliye, Valilik, Kültür ve Kongre Merkezi, Devlet Tiyatrosu, Anıt Park, Millet Bahçesi, Selahaddin Eyyubi Camii ve birçok hastane bulunuyor.		6.254 kişiye ev sahipliği yapıyor. - Yeşil alan stoğunun çoğunluğu kadar az, münferit ağaçlardan oluşuyor. - Dar sokakları ve girift kent dokusu Suriç'i andırıyor.		91.279 kişiye ev sahipliği yapıyor. - Yeşil alan stoğunun çoğunluğu kapalı sitelerin içinde yer alıyor. Kayapınar Spor Parkı ve Temapark gibi kamusal yeşil alanlar da bulunuyor.
İşlev Analizi		Elazığ Caddesi'nin doğusunu köşanın yanı sıra ağırlıklı olarak kamu yapıları ve hastaneler, batısını ise bir kamusal aks ve konut-ticari işlevle kullanan yapılar oluşturuyor.		Tek kamu yapısı DİSKİ Bağlar Şube Müdürlüğü'dür. Üm fabrikası ve ana caddelere bakan küçük dükkanların dışında yapı stoğunun tamamı konutlardan oluşuyor.		İşlek bulvarlar, geniş caddeler ve ağırlıklı olarak nokta blok kapalı sitelerden oluşuyor; ek olarak otogar ve oto sanayi, çeşitli oteller, AVM'ler, okullar ve kamu yapılarını barındırıyor.
Zemin Kat İşlev Analizi		Apartmanların büyük çoğunluğunun zemin katı ticari işlevlere sahneken üst katlar konut olarak kullanılıyor. Az sayıda apartmanın üst katlarının yanı sıra zemin katlarında da konutlar yer alıyor.		Mahallenin çeperlerinde konutlanan ve ana caddelere bakan yapıların zemin katları genellikle ticari işlevle, içeride kalan yapıların ise çoğunlukla tüm katları konut olarak kullanılıyor.		Ticari niteliği ön planda olan Mahabad, Mezopotamya ve Şanlıurfa bulvarları gibi önemli ticari akslarda yer alan yapıların zemin katları ticari işleve sahip.
Kat Sayısı Analizi		Çoğunlukla 6-8 ve 9-11 katlı apartman blokları bulunuyor.		İşlev analizinde görülen çeper-merkez ayrışması kat sayısı bağlamında da geçerlidir. Caddelere bakan yapılar görece daha yüksektir. Merkeze doğru 1-2 ve 3-5 katlı yapıların sayısı artıyor.		Mahabad Bulvarı'nın sağında kalan ve kentleşme sürecini daha erken tamamlayan bölüme 6-8, 9-11 katlı binalar yoğunluktadır. Bulvarın solundaki konut dokusu ise ağırlıklı olarak 12+ kata sahip.
Malzeme Analizi		- Apartmanlar çoğunlukla betonarme iskelete sahip. - Dolgu malzemesi olarak tuğla, braket veya gazbeton bloklar kullanılmış, cephesi sıva üzeri boyadan oluşan yapılarıdır. Bazı ticari bölümlerde kompozit cephe malzemeleri kullanılmış.		- Yapılar betonarme karkas ve yığma olarak inşa edilmiş. - Dolgu malzemesi olarak tuğla, braket veya gazbeton bloklar kullanılmış. - Cephe sıva üzeri boyadan oluşuyor veya sıvaz.		- Yapılar betonarme iskelete sahip. - Dolgu duvarlarda ise çoğunlukla gazbeton kullanılmış. - Cephe malzemesi ise genellikle kompozit kaplamalar ve sıva üstü boyadır.
Kesit		- Konut olarak kullanılan zemin kat caddeden bir duvar ve kaldırımla ayrılmış. - Ticari işlevli zemin katlar kaldırımla yoğun etkileşime sahip. - Apartmanlar arasındaki mesafe yetersiz.		- Yapı ölçekleri farklıdır. - Yapıların birbirleriyle kurduğu ilişki etüt edilmemiş, rastgele gelişmiş. - Oldukça dar sokaklar bulunuyor.		- Sokak kotuyla iki tür ilişki kurulmaktadır. Zemin katı ticari olarak kullanılan caddelerle bütünüyle ve kademeli kurgulanmıştır. - Konut olarak kullanılanlar ise caddeden kaldırım ve yeşil bantlarla yalıtılmıştır.

Şekil 102. Yenişehir-Muradiye-Fırat Mahallesi kıyaslaması (Ek C.1).

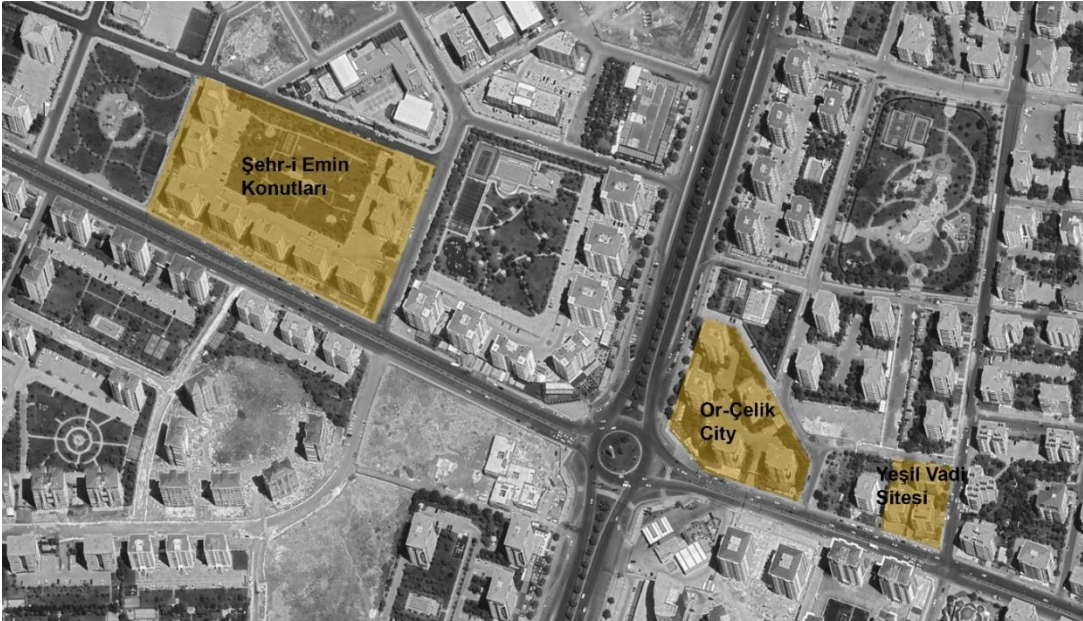
4. FIRAT MAHALLESİ'NDEKİ KONUTLARIN DETAYLI İNCELEMESİ

4.1 Fırat Mahallesi Konut Organizasyonu

Bu bölümde seçilen üç site kat planlarıyla birlikte ele alınmış, “modern Diyarbakır”lının tercih ettiği üç yaşam alanına mercek tutulmuştur. Siteler seçilirken birbirinden farklı yıllarda inşa edilmiş, farklı büyüklükte ve 5. bölümde tarif edilen farklı zemin kotu ilişkilerini gösteren ancak hem konut birimi hem de site ölçeğinde bölgenin karakteristik konut yapılaşmasını aktarmaya imkan tanıyan üç site seçilmiştir. Bunlar sırasıyla 1800/1, 1809/1 ve 1816/2 parsellerde yer alan Şehr-i Emin Konutları, Or-Çelik City ve Yeşil Vadi Sitesi'dir (Şekil 103-104).

Şekil 103. Fırat Mahallesi’nde seçilen siteler (Fotoğraf DBB Kent Rehberi’nden alınmıştır).

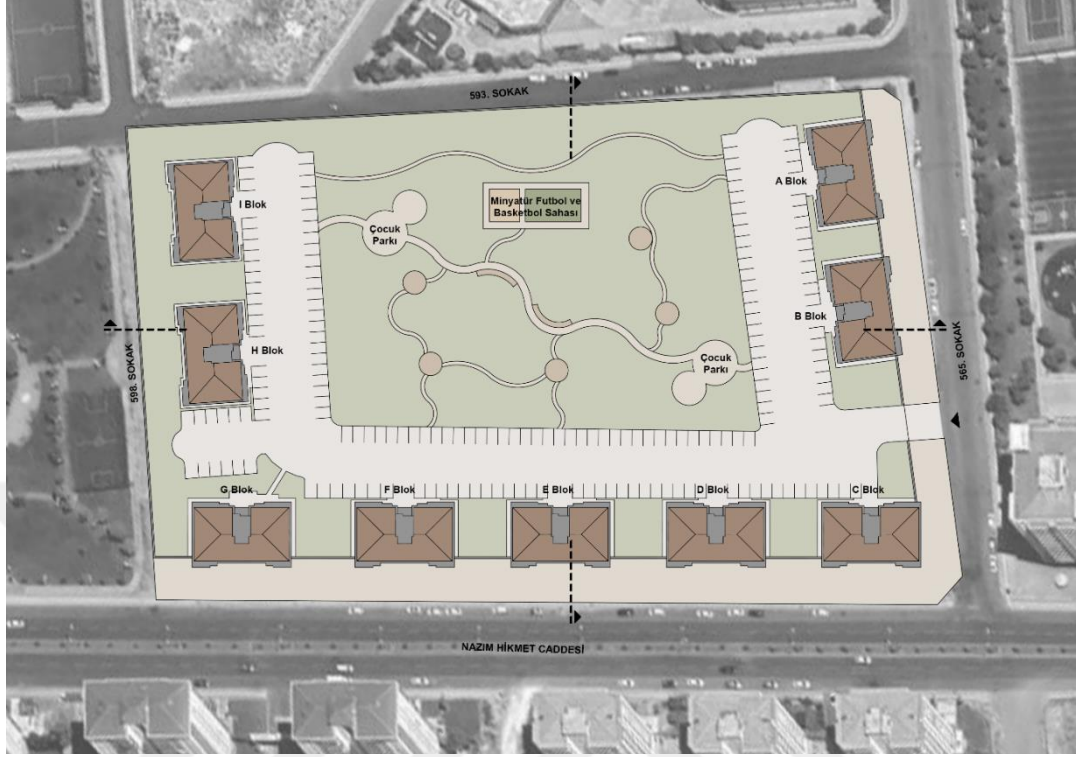

Şekil 104. Seçilen sitelerin yer aldığı hava fotoğrafı (Fotoğraf Google Earth’ten alınmıştır).

4.1.1 Şehr-i Emin Konutları

Baran İnşaat tarafından inşa edilen ve 2015 yılında tamamlanan Şehr -i Emin Konutları, Mahabad ve Mezopotamya bulvarlarını birbirine bağlayan Nazım Hikmet Caddesi üzerinde, 30.426 metrekarelik bir parsel üzerinde yer almakta; 12’şer katlı 9 bloktan ve 234 bağımsız bölümden oluşmaktadır. A, B, C, D, E, F, G bloklar 22’şer konut birimi (hepsi 5 odalı) ve 4’er dükkanı barındırmaktadır. H ve I bloklarda ise 26’şar konut birimi (23 adet 5 odalı, 3 adet 3 odalı) bulunmaktadır. Site, yaklaşık

14.000 m² yeşil alana ek olarak 2 adet çocuk parkı, birer mini futbol ve basketbol sahası ve 178 araç kapasiteli açık otopark içermektedir (Şekil 105).

Şekil 105. Vaziyet planı (1/1000 ölçekli plan için bkz. Ek B.1).

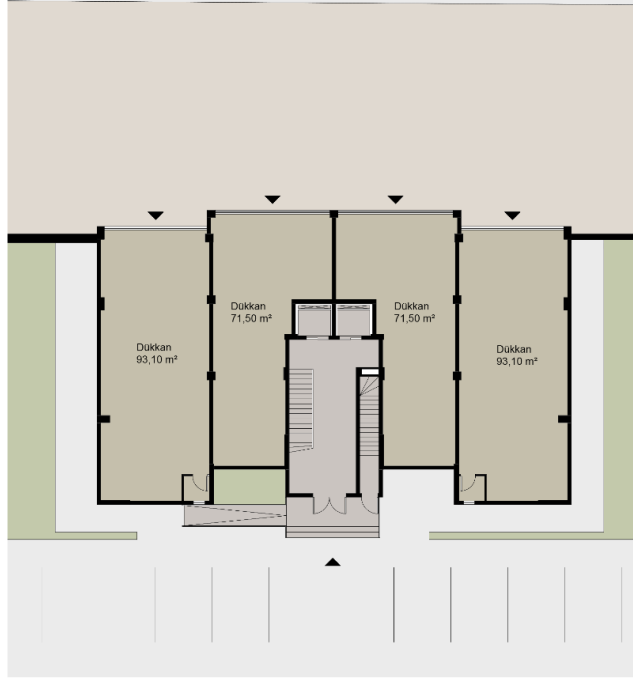

Şekil 106 ve 107. Şehr-i Emin Konutları'nın Nazım Hikmet Caddesi'nden görünümü ve site girişi.

Şekil 108 ve 109. Şehr-i Emin Konutları'nın park alanı ve bahçesi.

565. Sokak'a bakan A ve B Bloklar ile Nazım Hikmet Caddesi'ne bakan C, D, E, F, G blokların zemin katları bu caddelerle ilişkili olacak şekilde ticari işlevlere ayrılmıştır. Bu 7 bloğun kat planları tamamen aynıdır. Zemin katta ikisi 71,50, ikisi 93,10 m² olmak üzere dört dükkan bulunur. Bu mekanlar sokaktan çalışır. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe ise sitenin içinden erişilmektedir (Şekil 110).

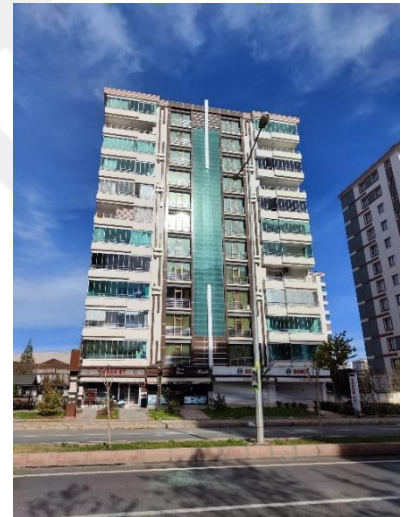
Şekil 110. Standart zemin kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.2).

Şekil 111. H Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.3).

Şekil 112. I Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.4).

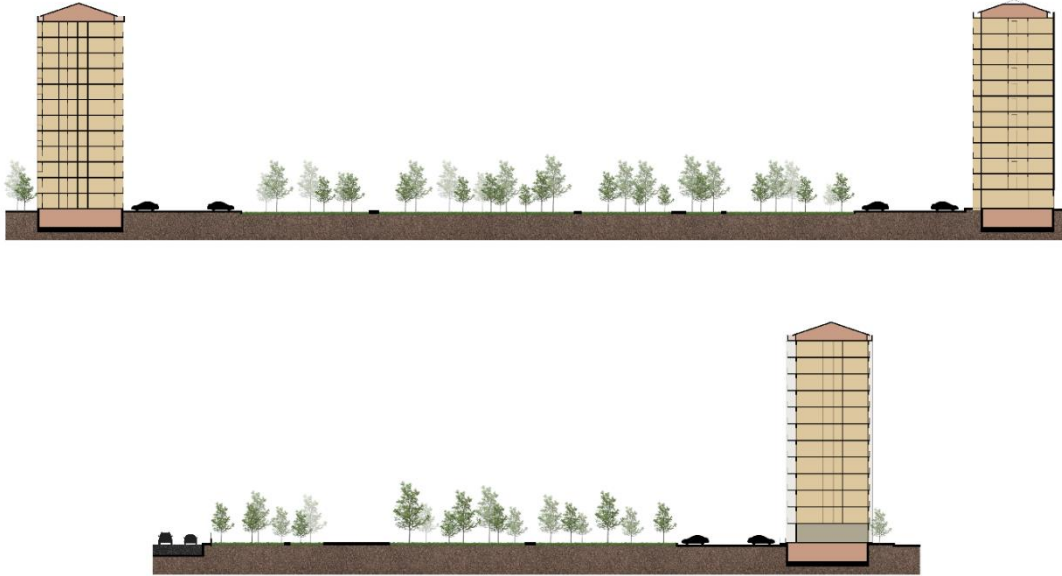
Şekil 113 ve 114. D Blok girişi ve sokak cephesi.

H ve I bloklarının zemin katı ticari işlev içermeyecek şekilde kurgulanmıştır. H Blok'un soldaki bölümü, üst katta bulunan 5 odalı konut ile aynı plana sahiptir. Sağdaki bölümde ise üç adet 3 odalı konut yer almaktadır. Üst kattaki 5 odalı konutun alanı zemin katta bu üç konuta paylaştırılmıştır. 3 odalı konutlar yakın metrekareye ancak konumları gereği farklı plan kurgularına sahiptir. I Blok'un zemin katında ise yine sol bölümde aynı plana sahip 5 odalı, sağ bölümde üç adet 3 odalı konut bulunur ancak 3 odalı konutlardan bir tanesine giriş holünden erişilirken diğer ikisine dışarıdan, bağımsız merdivenlerle erişilmektedir. Dışarıdan erişilen bu konutlar apartman

görevlilerine tahsis edilmiştir ve doğal ışık ve hava almayan oda ve mutfaklarıyla diğer konutlardan ayrılmaktadır (Şekil 111 ve 112).

Şekil 115. Normal kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.5).

Şekil 116. Kesitler (1/500 ölçekli kesit için bkz. Ek B.6).

Üst katlarda üç cepheli, 155,10 metrekarelik iki adet 5 odalı konut yer almaktadır. Konutlara kompakt bir tasarıma sahip bir çekirdekten ulaşılmakta; konutların girişinde gömme dolaplara sahip geniş bir hol ve küçük bir tuvalet karşılamaktadır. 13,65

metrekarelik hol, giriş holü ve yatak odası holü olarak ayrılmaktadır. Giriş holü salon, mutfak, oturma odası ve tuvaleti; yatak odası holü ise üç adet yatak odasını ve banyoyu birbirine bağlamaktadır (Şekil 115). Salon ve mutfak metrekareleri büyüktür. Mutfak, yemek alanını içerecek şekilde ve zaman geçirilen bir mekan olarak, yine bir oda büyüklüğündeki balkonla birlikte kurgulanmıştır. Balkona hem salondan hem den mutfaktan erişilmektedir. Salon, daha çok misafir geldiği zaman, oturma odası ise ailenin günlük yaşamında kullanılan mekanlardır. Oturma odasının da kendi balkonu bulunmaktadır. En uçtaki yatak odası, giyinme odası ve banyosu ile birlikte ebeveyn odası olarak kurgulanmıştır. Diğer iki yatak odası ise birer kişiliktir (Şekil 115).

4.1.2 Or-Çelik City

Or-Çelik City, Ege Grup İnşaat tarafından 2015-2020 aralığında inşa edilmiştir. Mahabad Bulvarı ile Nazım Hikmet Caddesi'nin kesiştiği noktada bulunan 11.264 metrekarelik köşe parselde yer alan Or-Çelik City beş bloktan oluşmaktadır. Blokların dördü 12, biri ise 11 katlıdır ve toplamda 120 bağımsız bölüm bulunmaktadır. Sitede ek olarak, 3.334 m² yeşil alan, çocuk oyun alanı ve voleybol sahası yer almaktadır (Şekil 117).

Şekil 117. Vaziyet planı (1/1000 ölçekli plan için bkz. Ek B.7).

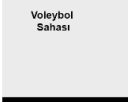

Şekil 118. Mahabad Bulvarı'ndan Or-Çelik City.

Şekil 119. Or-Çelik City girişi ve bahçesi.

Mahabad Bulvarı ve Nazım Hikmet Caddesi'ne bakan binaların zemin katı bu caddelerden çalışan ticari mekanlar olarak kurgulanmıştır (Şekil 120). Konutlara erişim ise sitenin içinden sağlanmaktadır. 530. Sokak'a bakan A5 Blok'un zemin katı, diğer bloklardan farklı bir mekan kurgusuna sahiptir. Zemin kat izinin siteye bakan yarısında birer adet 2 odalı ve 3 odalı konut (muhtemelen apartman görevlilerinin kullandığı konutlar) bulunurken 530. Sokak'a bakan yarısında iki adet dükkana yer verilmiştir (Şekil 121).

6-1-1121 A5 D1 1

Şekil 122. Or-Çelik City zemin kat mekanları.

Şekil 123. Normal kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.10).

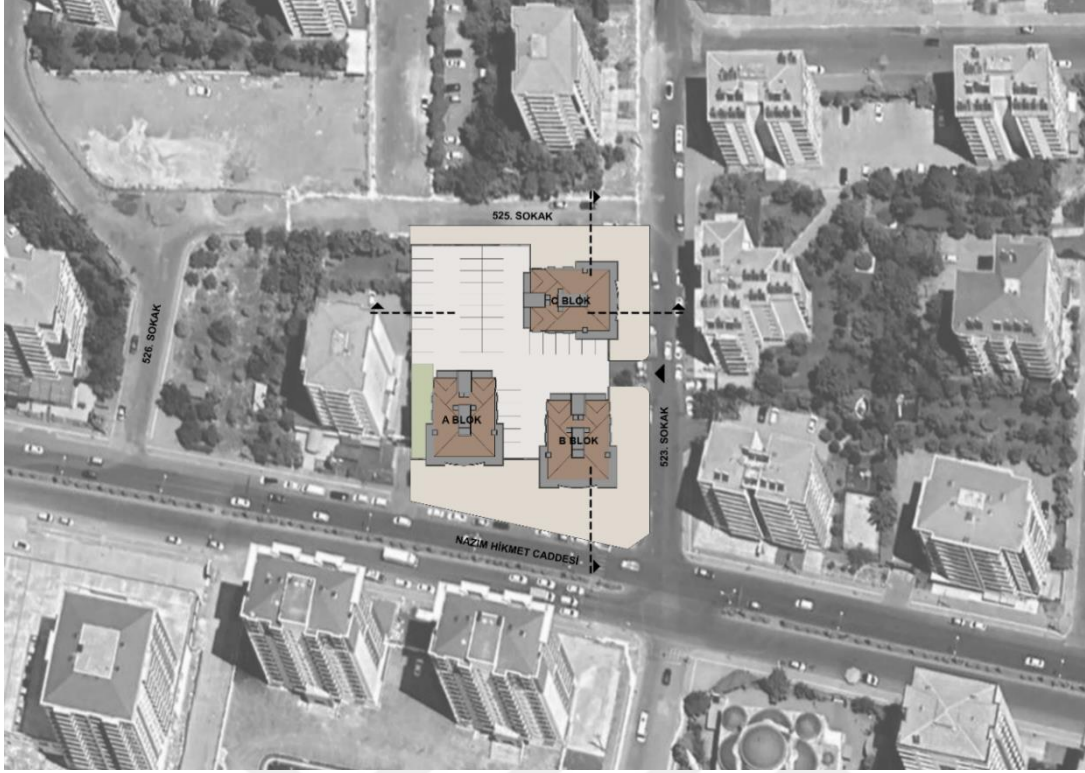

Şekil 124. Kesitler (1/500 ölçekli kesit için bkz. Ek B.11).

Tüm blokların üst katında iki adet 5 odalı konuttan oluşan aynı plan uygulanmıştır. Konutlara girişte geniş bir hol bulunmaktadır. Bu hol oturma odası, salon, mutfak ve tuvaleti birbirine bağlarken arka bölümde yatak odası holüne dönüşmektedir. Üç balkonu bulunan konutlarda bir yatak odası dışında tüm odaların balkona erişimi bulunmaktadır. Şehr-i Emin Konutları'nda görüldüğü üzere salon haricinde bir oturma odasına yer verilmiş ve odalardan biri ebeveyn odası olarak kurgulanmıştır. Konutlarda iki banyo ve bir tuvalet bulunmaktadır. Çekirdek etrafında kümelenen ıslak hacimlerden farklı olarak ebeveyn banyosu ve bu banyoya hizmet eden şaft binanın köşesinde konumlandırılmıştır (Şekil 123).

4.1.3 Yeşil Vadi Sitesi

Rel Yapı tarafından 2005-2010 arasında inşa edilen Yeşil Vadi Sitesi, Nazım Hikmet Caddesi, 523. Sokak ve 525. Sokak arasında kalan 3810 metrekarelik parselde bulunmaktadır. 8'er katlı üç bloktan ve 64 bağımsız bölümden oluşan sitede 40 araçlık açık otopark yer almaktadır (Şekil 125). Kayapınar Belediyesi'nden elde edilen paftalarda herhangi bir yeşil alan veya rekreasyon alanı yer almamaktadır ancak mevcutta kısıtlı da olsa yeşil alana yer verildiği fotoğraflardan görülmektedir. Ek olarak, 525. Sokak'ta görünen site girişinin 523. Sokak'a taşındığı ve site bahçesinin 525. Sokak'a doğru genişletildiği tespit edilmiştir.

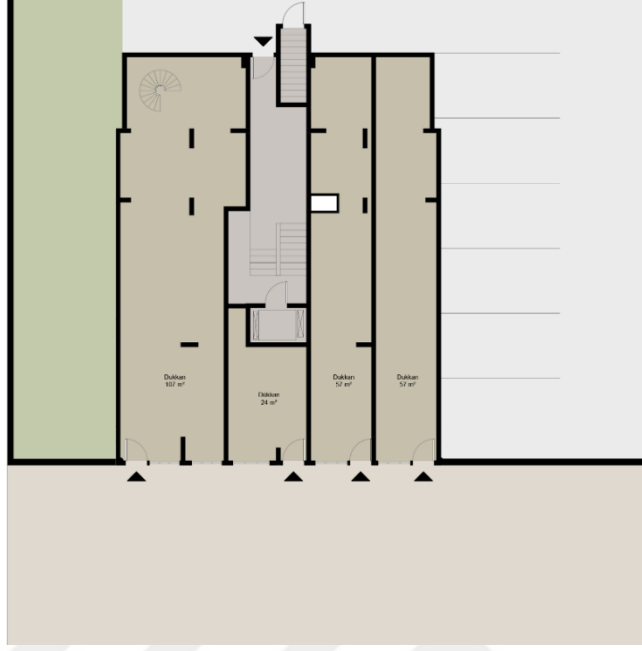

Şekil 125. Vaziyet planı (1/1000 ölçekli plan için bkz. Ek B.12).

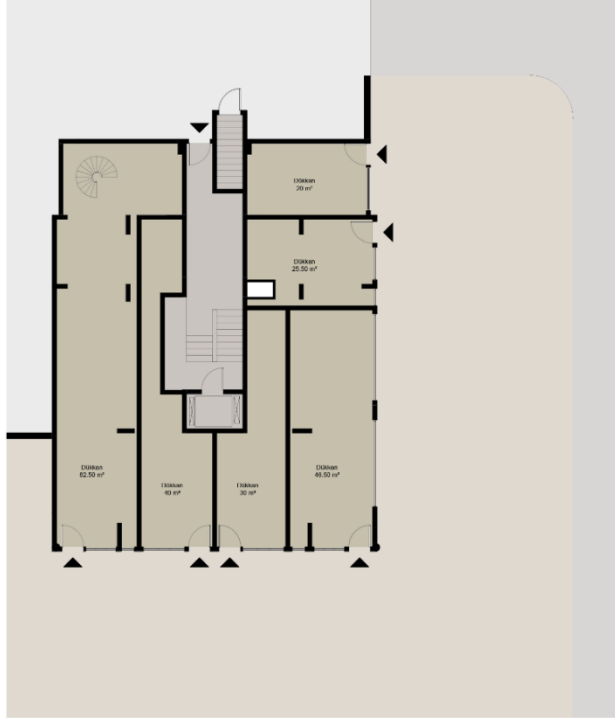

Şekil 126 ve 127. Yeşil Vadi Sitesi girişi ve Nazım Hikmet Caddesi'nden görünümü.

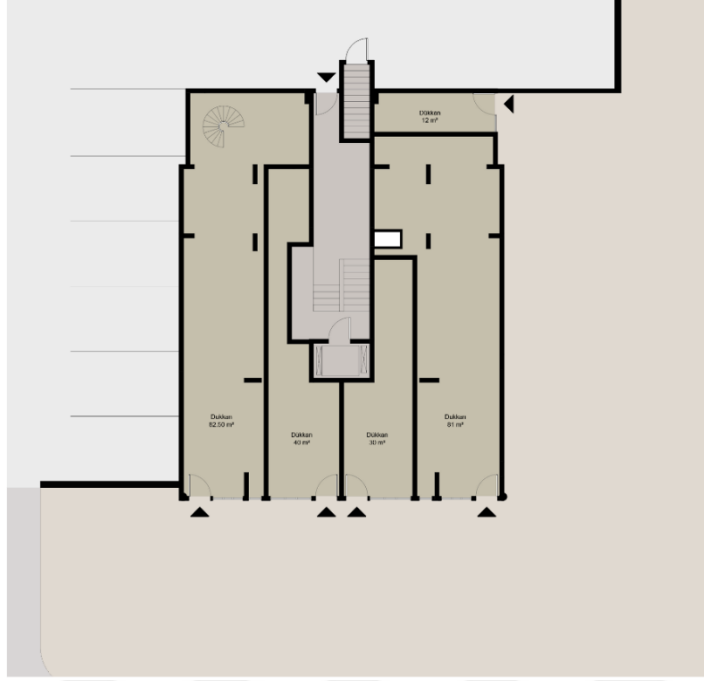
Üç bloğun da zemin katı ticari işlevlere ayrılmıştır. A Blok'ta bulunan dükkanlar tek bir caddeden, B ve C Blok'taki dükkanlar ise üzerinde bulunduğu iki caddeden işlemektedir. Çalışma kapsamında incelenen diğer iki sitede olduğu gibi konutlara erişim site içinden sağlanmaktadır (Şekil 128-130). A ve B Blok'ta zemin kat dışındaki katlarda 2 adet 4 odalı konut bulunmaktadır. Konutların üç cephesi bulunmaktadır. Plan kurguları da diğer iki siteyle benzerlik göstermektedir. Oturma odası, salon ve mutfakı çevreleyen 21 m² balkon dikkat çekmektedir (Şekil 133).

Şekil 128. A Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.13).

Şekil 129. B Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.14).

Şekil 130. C Blok zemin kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.15).

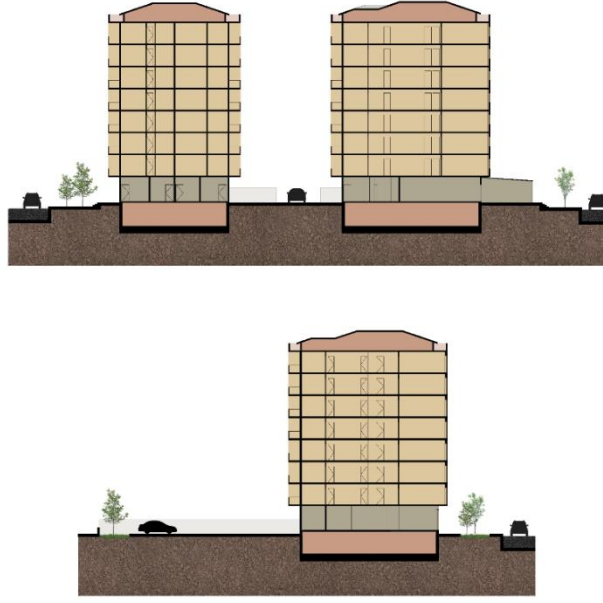
Şekil 131 ve 132. Yeşil Vadi Sitesi zemin kat mekanları.

Şekil 133. A-B Blok normal kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.16)

Şekil 134. C Blok normal kat planı (1/200 ölçekli plan için bkz. Ek B.17).

Şekil 135. Kesitler (1/500 ölçekli kesit için bkz. Ek B.18).

C Blok'a ait normal kat planında birer adet 4 odalı, 3 odalı ve 2 odalı konut bulunmaktadır. 4 odalı konut A ve B Blok'taki 4 odalı konutlarla aynı plana sahiptir. 3 odalı ve 2 odalı konutlarda ise plan kurgusu değişmektedir. Bu iki konutta salon metrekaresi odalarınkine yaklaşmıştır. 3 odalı konutta salon ile balkon yakın büyüklükte alanlara sahiptir. İki konutta da belirgin bir giriş ve yatak odası holü kurgusu bulunmadığı gibi 2 odalı konutta salon ve mutfak girişi en uzak noktada konumlanmıştır (Şekil 134).

4.2 Genel Değerlendirme

Fırat Mahallesi'ne ait siteler arasından seçilen Şehr-i Emin Konutları, Or-Çelik City ve Yeşil Vadi Sitesi'ne dair yapılan analizler sonucunda üç sitenin de farklı parsel büyüklüklerine rağmen vaziyet planı kurgusunun benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Şehr-i Emin Konutları'nda blokların tanımladığı avlu hem otopark hem sosyal donatılara sahip yeşil alan, parsel çeperlerinin bloklar arasında kalan bölümleri ise yeşil alan olarak kullanılırken; Or-Çelik City ve Yeşil Vadi Sitesi'nde avlu otopark işleviyle, çeperler ise yeşil alan olarak kullanılmaktadır.

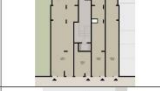
Üç sitede de işlek caddelere bakan blokların zemin katlarına ticari işlev kazandırılırken, bu niteliğe sahip olmayan caddelerin üzerinde bulunan zemin katlar konut olarak kullanılmaktadır. Dükkan bulunan zemin katlara cadde tarafından

erişilmekte; üst katlardaki konutlara erişimi sağlayan giriş holü ve çekirdek ise site içinden işlemektedir. Üst katların ise tamamı konut olarak hizmet vermektedir.

Sitelerde ortak olarak gözlemlenen bir diğer tasarım kararı ise, bloğun bulunduğu parsel kenarı referans alınarak, aynı kat planının farklı doğrultularda kullanılması olmuştur.

Apartman görevlilerine tahsis edilenler dışındaki konut planlarının ise oldukça benzer mekânsal kurguya ve hiyerarşiye sahip olduğu görülmüştür. Bu kurgu, Türkiye'nin herhangi bir kentindeki benzer nitelikli sitelerde bulunan konutların kurgusuyla birkaç önemli fark dışında oldukça benzemektedir. Bu farklardan biri oturma odası kullanımıdır. İncelenen üç sitede de salon ve yatak odaları dışında bir oturma odasına yer verilmiştir. Oturma odası, genellikle bir koltuk takımı ve televizyonu içerecek büyüklük ve düzende tasarlanmıştır. Burası ailenin günlük yaşamının geçtiği yerdir. Salon ise daha çok özel günlerde ve misafir ağırlama amacıyla kullanılmaktadır. Bazı durumlarda oturma odası, bir yatak odası olarak da kullanılabilir.

Gözlemlenen bir diğer fark ise özellikle salon-mutfak-balkon-hol mekanlarının sahip olduğu metrekarelerin büyük şehirlerdeki örneklerle göre daha büyük oluşudur. Sadece mekan metrekareleri değil, evlerin oda ve balkon sayısı da fazladır. Şehr-i Emin Konutları ve Or-Çelik City'de görüldüğü üzere 5 odalı standart kat planları yerleşimde sayıca fazladır. Bu durum Fırat Mahallesi'nin genelinde gözlemlenebilmektedir.

	Şehr-i Emin Konutları	Or-Çelik City	Yeşil Vadi Sitesi
Vaziyet Planı	 2015'te tamamlandı. 30.426 metrekarelik bir parsel üzerinde yer alıyor. 12'şer katlı 9 blok ve 234 bağımsız bölümden oluşmaktadır. 14.000 m² yeşil alana sahip.	 2015-2020'de tamamlandı. 11.264 metrekarelik bir parsel üzerinde yer alıyor. - Blokları dördü 12, biri ise 11 katlıdır ve toplamda 120 bağımsız bölüm bulunuyor. 3.334 m² yeşil alana sahip.	 2005-2010'da tamamlandı. 3810 metrekarelik bir parsel üzerinde yer alıyor. 8'er katlı üç blok ve 64 bağımsız bölümden oluşuyor. - Oldukça sınırlı bir yeşil alana sahip.
Zemin Kat Planı	 Standart Zemin Kat Planı - Zemin katta ikisi 71,50, ikisi 93,10 m² olmak üzere dört dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe ise sitenin içinden erişiliyor. H Blok Zemin Kat Planı - Ticari işlev içermeyecek şekilde kurgulanmış. - Soldaki bağımsız bölüm, üst kattaki 5 odalı konut ile aynı plana sahiptir. Sağdaki bölümde ise üç adet 3 odalı konut yer alıyor. I Blok Zemin Kat Planı - Ticari işlev içermeyecek şekilde kurgulanmış. - Soldaki bağımsız bölüm, üst kattaki 5 odalı konut ile aynı plana sahiptir. Sağ bölümde üç adet 3 odalı konut bulunuyor.	 A1, A2, A3, A4 Blok Zemin Kat Planı 134,20 ve 144,50 m²'lik iki dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe sitenin içinden erişiliyor. A5 Blok Zemin Kat Planı - Zemin kat izinin siteye bakan yarısında birer adet 2 odalı ve 3 odalı konut bulunurken diğer yarısında 83,90 m²'lik iki adet dükkana yer verilmiş.	 A Blok Zemin Kat Planı 167, 24 ve iki adet 57 m²'lik dört dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe sitenin içinden erişiliyor. A Blok Zemin Kat Planı 82,50, 40, 30, 46,50, 25,50 ve 20 m²'lik altı dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe sitenin içinden erişiliyor. A Blok Zemin Kat Planı 82,50, 40, 30, 81 ve 12 m²'lik beş dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe sitenin içinden erişiliyor.
Normal Kat Planı	 155,10 m²'lik iki adet 5 odalı konut yer alıyor. - Daireler üç cepheye sahip. - Oturma odası bulunuyor. - Salon, mutfak ve balkon metrekareleri büyüktür. - Dairelere kompakt tasarımı bir çekirdekten erişiliyor.	 157,10 m²'lik iki adet 5 odalı konut yer alıyor. - Daireler üç cepheye sahip. - Oturma odası bulunuyor. - Salon, mutfak ve balkon metrekareleri büyüktür. - Dairelere kompakt tasarımı bir çekirdekten erişiliyor.	 A-B Blok Normal Kat Planı 140,63 m²'lik iki adet 4 odalı konut yer alıyor. - Daireler üç cepheye sahip. - Oturma odası bulunuyor. - Salon, mutfak ve balkon metrekareleri büyük. - Dairelere kompakt tasarımı bir çekirdekten erişiliyor. C Blok Normal Kat Planı - Üç cepheye sahip. 140,63 m²'lik iki adet 4 odalı konut yer alıyor. 4 odalı (141,62 m²), 3 odalı (85,7 m²) ve 2 odalı (53 m²) üç konut bulunuyor.

Şekil 136. Şehr-i Emin Konutları, Or-Çelik City ve Yeşil Vadi Sitesi Kıyaslaması (Ek C.2).

5. SONUÇ

Sanayi Devrimi, kentleşme tarihi açısından oldukça keskin bir kırılma noktasıdır. Durkheim'in (1893) belirttiği üzere, kentler artık Orta Çağ'daki gibi tek başına bir anlam ifade etmemekte, farklı dinamiklerle biçimlenmekte ve ancak bu dinamiklerle ele alındığında anlamlı bir bütün oluşturmaktadır. Toprak sahipliğinden ve feodal üretim süreçlerinden bağımsız siyasi, kültürel ekonomik öğelerce tanımlanan modern kent, Marx'ın da işlediği gibi (1867), sınıfsal çelişki ve katmanlara sahne olan kapitalist bir yerleşmedir. Harvey'in (1973) kapitalist üretim koşullarının devamlılığını sağlayan bir araç olarak tanımladığı modern kentin mekânsal örgütlenişi ile sermayenin örgütlenişi doğrudan ilişkilidir. Sermaye, yapılı çevrenin üretim-tüketim sürecine aktif olarak katılmakta, zaman içinde yeni kentsel gelişim alanlarına yönelerek bir döngü oluşturmaktadır. Bu döngü, Castells'in (1977) "alt-kentleşme" olarak tanımladığı mekanizmayı çalıştırmakta; buna göre sosyal ve ekonomik yaşam orta sınıf ve nitelikli iş gücüyle beraber kent çeperlerine doğru itilmekte ve kent merkezlerini çöküntü alanlarına dönüştürmektedir.

Kapitalist üretim ilişkilerinin başat aktör konumunda olduğu kentleşme süreçleri birtakım yerel-özel koşullar içermekle birlikte, genel itibarı ile küresel nitelik sergilemektedir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nden Doğu Avrupa'ya, Güney Amerika'dan Orta Doğu'ya benzer kentleşme modelleri ve stratejileri uygulanmakta, kentler yerel kimliklerini her geçen gün biraz daha kaybederek birbirine benzemektedir. Türkiye de kendine özgü sosyal, politik, ekonomik koşulları ve tarihsel kırılma noktalarıyla küresel süreçleri yansıtan bir kentleşme tarihine sahiptir ancak Türkiye kentlerinin bugününe varmadan önce Cumhuriyet dönemine dönmek gerekir. Çünkü bu dönemde yalnızca kentler değil, sosyal yaşam, politik konjonktür ve iktisadi düzen de radikal bir şekilde değişmiştir ve bu sebeple Cumhuriyet rejimi modern kentler için bir milat kabul edilmektedir. Genç rejim, modern bir vatandaş/lık tanımı yapmakta ve hedeflediği toplumsal dönüşüm sürecinde kendi egemenliğini tesis ettiği kamu yapılarını ve kamusal mekanları birer "ideolojik aygıt" olarak kullanmaktadır. Şengül'ün "ulus devletin kentleşmesi (1923-50)" olarak kavramsallaştırdığı bu dönemde Anadolu kentlerinde gar binaları, Cumhuriyet meydanları, halkevleri ve parklar gibi birçok kamu yapısı ve kamusal mekan geniş bulvarlarla birbirine bağlanarak kentlerin yeni yüzünü tanımlamıştır. Kentlerin yeni yüzlerindeki ilk konut örnekleri de genellikle kamu personelinin kullanımına sunulan lojmanlar olmuştur. Çalışmaya konu olan Diyarbakır kenti bu kentleşme modelinin bir örneğidir. Yüzyıllar boyunca tarihi surların tanımladığı alanla sınırlı kalan yaşam, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde surların dışına, bugün Yenişehir olarak adlandırılan bölgeye taşmış, çeşitli kamu yapılarının yanı sıra iki katlı memur evleri de bölgedeki ilk konut örnekleri olarak inşa edilmiştir. Hayatın tüm alanlarına sirayet eden radikal dönüşüm süreci geleneksel Diyarbakır konutlarından memur evlerine geçişte de gerek tipoloji, gerek mekânsal kurgu, gerek yapım tekniği, gerekse malzeme bağlamında okunmaktadır.

Bir yandan ulus devlet kentleşirken, öte yandan eş zamanlı olarak önemli bir toplumsal dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşüm kırsal yapının çözülmesi ve sonrasındaki süreçte büyük kentlere göç dalgasıdır. Bu dönemde tarımda makineleşme ile boşa çıkan kırsal iş gücü, kentlerdeki yeni sanayi işletmelerine kaymış, bu da kırsaldan kente göçü zorunlu kılmıştır ve İstanbul başta olmak üzere neredeyse tüm büyük kentler konut sorunuyla yüzleşmiştir. Diyarbakır da ölçeği İstanbul'a kıyasla çok daha küçük olmakla birlikte bu sorundan muzdarip kentlerden biridir. Alınan göçlerle

yaşanan konut sorunu kentte iki şekilde tezahür etmiştir. Bir yandan, kat mülkiyetini mümkün kılan yasalar ile, kentin yeni yüzü Yenişehir Mahallesi'nde devlet teşvikli kooperatifler 3-5 kat aralığında apartmanlar inşa etmiş ve kısa süre içinde Yenişehir Mahallesi'nin çoğu parselini bu binalar kaplamıştır. Diğer yanda ise, bu yoğun yapılaşma stratejisi konut sorununu çözmeye yeterli olmamış ve eş zamanlı olarak büyük kentlerde olduğu gibi Diyarbakır'da da kaçak yapılaşma bölgeleri oluşmuştur. Şengül'ün “emek gücünün kentleşmesi (1950-1980)” olarak bahsettiği bu dönem Diyarbakır'da en yoğun olarak bugünkü Bağlar ilçesini etkilemiştir. Kentin bu parçası altyapı ve mimari tasarım hizmetlerinden yoksun şekilde günümüze ulaşmıştır.

Türkiye için bir diğer, belki de en önemli kırılma noktası 1980'dir. Bu tarih, politik ve sosyal açıdan önemli dönüşümlere sahne olduğu gibi ithal ikameci politikalardan neoliberal düzene geçiş de kentlerin geleceğini biçimlendirmiştir. Bölümün başına dönülecek olursa, kentlerin sınıfsal çelişkileri ve katmanları içeren, kapitalist birer yerleşme niteliği Türkiye için bu dönemde oluşmaya başlamış, Türkiye kentlerinin sermaye ile asıl imtihanı bu tarihten sonra başlamıştır. 1980 sonrasında kâr marjı yükselen inşaat sektörü ülke ekonomisinin lokomotif sektörü haline gelmiştir. Yeni yerleşim alanlarında “gated community” (kapalı siteler) sayısı artarken, imar aflarıyla meşruiyet kazanan gecekondu bölgeleri ilerleyen süreçte birer rant kaynağı haline gelmiştir. Tüm bunların sonucunda toplumsal ve dolayısıyla kentsel katmanlaşma derinleşmiş, son 25 yıllık süreçte katlanarak günümüze ulaşmıştır. Şengül, bu dönemi ise “sermayenin kentleşmesi (1980-)” olarak adlandırmaktadır.

Diyarbakır özelinde; ulus devletin kentleştiği alan Yenişehir, emek gücünün kentleştiği alan Bağlar iken sermayenin kentleştiği alan Kayapınar'dır. Büyük bölümü son 20 yılda kentleşen Kayapınar, günümüzde kapalı, güvenli siteleriyle Diyarbakır halkının en çok tercih ettiği yaşam alanıdır. Tüketim kültürünün tahakkümünde, küresel kentleşme dinamikleriyle şekillenen bu kent parçasında yaşamının bir sosyal statü göstergesi haline gelmesi bu tercihin önemli bir sebebidir. Bir diğer önemli sebep ise bölgenin sunduğu fiziksel ve sosyal imkanlardır.

Çalışma kapsamında, Yenişehir, Bağlar ve Kayapınar'dan seçilen Yenişehir, Muradiye ve Fırat mahalleleri çeşitli üst ölçek analizleriyle incelenmiş, çalışmanın şekillenişinde önemli bir yeri olan Kayapınar'da bulunan Fırat Mahallesi'ne ise ayrı bir parantez açılarak buradan seçilen üç kapalı site detaylı olarak analiz edilmiştir.

Cumhuriyet rejimi ile kamusal bir karakter kazanarak kentleşmeye başlayan Yenişehir Mahallesi, günümüzde önemli kamu yapılarını bulundurmakla birlikte ilk inşa edilen konutlar olan memur evlerinden günümüzün 6-11 katlı apartmanlarına, konut niteliği bağlamında önemli bir değişim göstermemiş, değişen neredeyse tek şey bina boyları olmuştur. Aynı dönemde Türkiye genelinde üretilen apartman blokları tasarımlarının mekânsal kurgu, plan tipi, yapım tekniği, malzeme bağlamlarında oldukça benzerleri bu alanda inşa edilmiş, geleneksel konutlara ait tasarım kararlarını şekillendiren iklim, malzeme, günlük yaşam pratikleri gibi önemli unsurlar birer tasarım girdisi olarak öncelik bulamamıştır.

Büyük çoğunluğu Yenişehir’le eş zamanlı ancak bir kaçak yapılaşma bölgesi olarak gelişen Muradiye Mahallesi’nin konut yerleşimi, bölge insanının alışkın olduğu yaşam pratiklerini (komşuluk ilişkileri, avlu ve dam kültürü gibi) sürdürme eğilimi gösteren, organik formlu dar sokaklarla ve çıkmazlarla bağlanan 1-2 katlı gecekonduyla başlayarak zaman içinde çok katlı “apartkondu”lara evrilmiştir. Büyük bölümü konut dokusundan oluşan Muradiye Mahallesi’nde yaşam, yeşil dokudan ve sosyal donatılardan yoksun şekilde devam etmektedir.

Üç mahalle içinde en son kentleşen ve arsa değeri en yüksek olan Fırat Mahallesi, aynı mantıkla kurgulanan ve birbirine çok benzeyen “gated community” (kapalı site) yerleşimlerinden oluşmaktadır. Bu yerleşimler çoğunlukla 12 kat üzeri nokta blokların parsel şekline göre belirlenen pozisyonlarda bir araya gelmesiyle tanımlanan, artık alanların rekreatif işlevlerle ve açık otopark olarak “değerlendirildiği” güvenli ve kapalı sitelerdir.

Bu siteler içinden seçilen Şehr-i Emin Konutları, Or-Çelik City ve Yeşil Vadi Sitesi’ne dair analizlerden elde edilen bulgular, bu üç sitenin de gerek vaziyet planı kurgusu, gerek zemin kat kullanımı, gerekse normal kat planı mekan hiyerarşisi bağlamında hem birbirine hem de büyük şehirlerdeki örneklerle benzediğini göstermektedir. Konutların çoğunun 5 odalı oluşu ve büyük salon-mutfak-balkon-hol metrekareleri ise bu siteleri büyük şehirlerdeki örneklerden ayıran unsurlar olmuştur.

Özetlenecek olursa; bu çalışma boyunca kentsel gelişim süreci aktarılan Diyarbakır, tüm modern kentler gibi, günümüzde sermayenin güdümünde katmanlı bir şekilde, rant odaklı olarak gelişirken tarihine ve kültürüne her geçen gün yabancılaşmaktadır. Ek olarak, bulunduğu coğrafi koşulların gerektirdiği ve yüzyıllardır süregelen tasarım

stratejilerinden bağımsız bir şekilde kentleşmektedir. Bugün küresel boyutta hayatın her alanına uzanan tüketim kültürü Diyarbakır halkının önceliklerini belirlerken maalesef kent de bu durumdan payını almaktadır. İlginç şekilde, günümüzde Diyarbakır halkı geleneksel konutları ve yaşamı romantik bir şekilde yüceltirken, aynı zamanda Diyarbakır kentinin “modern” yüzünü kanıksamakta, hatta tercih etmekte ve bundan gururla bahsetmektedir. Oysa, Diyarbakır kenti kendine özgü fiziksel şartları, kültürü ve kimliği ile mimari mimarisini var etmiş ve günümüzde korunması gereken bir değere dönüştürmüştür. Bugün çok daha gelişmiş bir teknoloji ve bilgi ağına sahipken alternatif bir yapıyı çevrenin mümkünatı sorgulanmalıdır, sorgulanmaktadır. Bunun için Diyarbakır kenti ve tarihi ipuçlarıyla doludur...

KAYNAKLAR

- Akkurt, E. & Aykal, D.** (2021). Cephe algısında Gestalt Kuramı'nın etkileri: Diyarbakır Mahabad Bulvarı değerlendirmesi, *Online Journal of Art and Design*, 9/1, 22-43.
- Albayrak, N.** (1996). *Türkiye'de konut sorunu ve konut sorununun çözümünde konut kooperatifleri, yerel yönetimler ve Toplu Konut İdaresi işbirliği, Kütahya Yeşilkent toplu konut alanı uygulaması*. (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Aslanoğlu, R. A.** (1998). *Kent, kimlik ve küreselleşme*. Bursa: Asa.
- Ateş Avcı, S.** (2018). *Kent planlamasının bir aracı kentsel dönüşüm, kent olgusu ve sosyo-ekonomik değerlendirme: Diyarbakır örneği*. (Yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Atlı, M.** (2014). *Hepsi Diyarbakır: herkesin bildiği kimsenin bilmediği*, İstanbul: İletişim.
- Ay, S.** (2020). *Küreselleşme sürecinin mekânsal boyutu: Diyarbakır örneği*. (Yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Balcan, C.** (2021). *Erken cumhuriyet döneminde mekân üretim süreci: Diyarbakır örneği*. (Doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bayhan, M.** (2017). *Kentleşme sürecinde kentlilik bilinci; Diyarbakır örneği*. (Yüksek lisans tezi). Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.
- Beysanoğlu, Ş.** (1987). *Anıtlar ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi*, Cilt 1. Diyarbakır Belediyesi Yayınları.
- Beysanoğlu, Ş.** (1990). *Anıtlar ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi*, Cilt 2. Diyarbakır Belediyesi Yayınları.
- Bal, H.** (2011). *Kent sosyolojisi*. 5. Baskı, Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları
- Balamir, M.** (1994). Kira evinden kat evine apartmanlaşma: bir zihniyet dönüşümü tarihçesinden kesitler”, *Mimarlık*, 260, 29-33.
- Ballice, G.** (2006). *İzmir'de 20. yy konut mimarisindeki değişim ve dönüşümlerin genelde ve İzmir Kordon alanı örneğinde değerlendirilmesi*. (Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bıçkı, D.** (2006). Harvey ve Castells'de kent sorunsalı: politik ekonomi vizyonu ve sınırlılıkları, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/11, 111-130.
- Biçen, V. S.** (2020). *1960'lardan günümüze çok katlı konut/konutlaşma süreci Diyarbakır kenti*. (Doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Biçen, A. & Vural, S.** (2023). Kent ve konut üzerine betimsel analiz: Diyarbakır örneği, *Kent Akademisi Dergisi*, 16/3, 1639-1665. doi: 10.35674/kent.1269970
- Bilgin, İ.** (1998). *Modernleşmenin ve toplumsal hareketliliğin yörüngesinde cumhuriyetin imarı*, 75 yılda değişen kent ve mimarlık. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Bilmez, E.** (2019). *Türkiye'de konut sektöründeki dönüşümün kent kültürüne etkileri: Diyarbakır Fırat Mahallesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Bilsel, C.** (2009). İzmir'de Cumhuriyet Dönemi planlaması (1923-1965): 20. yüzyıl kentsel mirası. *Ege Mimarlık Dergisi*, 71, 12-17.
- Boratav, K.** (2012). *Türkiye İktisat Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi
- Bozdoğan, S.** (2012). *Modernizm ve ulusun inşası erken cumhuriyet Türkiye'sinde mimari kültür*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Castells, M.** (1977). *The Urban Question: A Marxist Approach*. Londra: Edward Arnold Publishers
- Castells, M.** (2015). *Kent, sınıf, iktidar*. Ankara: Phoenix.
- Ceylan, M. A. & Yakut, M. E.** (2019). Diyarbakır Suriçi kentsel dönüşüm projelerinin nüfus ve yerleşmeye etkilerine coğrafi bir bakış, *Journal of International Social Research*, 12/63, 386-398. doi: 10.17719/jisr.2019.3236
- Coşgun, A., Aydın, E. Ö., Uzungüngör, F.** (2011). Konut sunumunda lojman modelinin Türkiye'deki gelişimi, *Mimarlık*, 358, 56-60.
- Çatalbaş, F.** (2011). *Kentsel dönüşüm projelerinin mekânsal ve sosyo-ekonomik etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çınar, R.** (2022). *Diyarbakır kent merkezinde ideolojik mekân temsilleri üretimi*. (Doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çoban, A. N.** (2012), Cumhuriyetin ilanından günümüze konut politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67/3, 75-108.
- Dağlı, D. & Çağlıyan, A.** (2020). Kentsel Gelişim ve Dönüşüm Sürecinin Belirlenmesi: Diyarbakır Örneği, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 43, 212-234.
- Dalkılıç, N. & Halifeoğlu, M.** (2011). Erken Cumhuriyet Döneminde Diyarbakır'da Kamu Binaları: 1923-1950 Dönemi, *Mimarlık Dergisi* 358, 74-84.
- Diken, Ş.** (2013). *Sırrını surlarına fısıldayan şehir: Diyarbakır*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Durkheim, E.** (1893). *The Division of Labour in Society*. New York: The Free Press.
- Durkheim, E.** (2014). *Toplumsal iş bölümü*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Erdolu Yakut, S.** (2017). *Diyarbakır Diclekent Bulvarı üzerinde bulunan konut yapılarındaki cephelerin imaj, kimlik, anlam boyutunda*

değerlendirilmesi. (Doktora tezi). Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

- Erkan, R. & Bağlı, M.** (2005). Göç ve yoksulluk alanlarında kentle bütünleşme eğilimi: Diyarbakır örneği, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1, 105-124. doi: 10.17719/jisr.2019.3236
- Flanagan, W. G.** (2010). *Urban sociology: Images and structure*, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Gabriel, A.**, (2014). *Şarki Türkiye’de arkeolojik geziler*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Genç, F.** (2014). *Beton siyaseti: Diyarbakır’da mekânın toplumsal üretimi, 1999-2014.* (Yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Gökçe, M.** (2020). *Biçim gramerinin günümüz tasarım diline dönüşümü bağlamında geleneksel Diyarbakır evlerinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Gölcük, A.** (2010). *Kentsel planlama sürecinde kent formundaki değişimlerin Diyarbakır kenti örneğinde araştırılması.* (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Gülen, M.** (2019). *Dar gelirliler için toplu konut üretiminde mimari tasarım süreci ve kullanıcının rolü üzerine bir model önerisi Van kenti örneği.* (Doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güllüpınar, F.** (2012). Kent sosyolojisi kuramları üzerine bir literatür değerlendirmesi, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 21/3, 1-29.
- Gürhan, N.** (2016). Diyarbakır kent algısı üzerine bir araştırma, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi (JOSR)*, 8/2, 921-941.
- Harvey, D.** (1973). *Social Justice and The City*, Londra: Edward Arnold Publishers.
- Harvey, D.** (2013). *Asi şehirler*, İstanbul: Metis.
- Haspolat, K.** (2013). *Zorunlu Göç ve Diyarbakır*, Diyarbakır Sosyokültürel Tarihi 2 . (Ed. Haspolat K., pp. 394-411) Uzman, İstanbul.
- Karadaş, E.** (2020). *Neoliberalleşen Amed: Diyarbakır’da Güvenlikli Siteler 1999-2019.* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programları Enstitüsü, İstanbul.
- Karadaş, E. & Ekinci, İ.** (2021). Covid-19 pandemisi gölgesinde sosyo-mekânsal eşitsizlikler ve kent planlama: Diyarbakır örneği, *İdealkent Dergisi*, 34/12, 1582-1613. doi: 10.31198/idealkent.880705
- Kasaba R. & Bozdoğan, S.** (2005). *Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kejanlı, T.** (2009). *Suriçi dokusunun planlama süreci ve koru(nama)ma sorunları*, TMMOB Diyarbakır Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Diyarbakır.
- Kejanlı, T. & Dinçer İ.** (2011). Diyarbakır kale kentinde koruma ve planlama sorunları, *Megaron* 6/2, 95-198.
- Kıray, M.** (1998). *Örgütlemeyen kent: İzmir*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Kıtay, S.** (2000). *Diyarbakır'da nüfus hareketlilikleri ve konut ihtiyacının karşılanması için çözüm yöntemleri tartışması*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Marx, K.** (2010). *Kapital*. (Çev. A. Selik, N. Satlıgan), İstanbul: Yordam Yayıncılık, (Orijinal Basım Tarihi 1867).
- Ozankaya, Ö.** (1999). *Toplumbilim*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özdemir Metlioğlu, S.** (2021). Kapital birikim süreçleri ve kent kuramları, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14/33, 184-202. doi: 10.12981/mahder.869440
- Özen, N.** (2009). *GAP Bölgesi'nde göçün sürdürülebilirlik bağlamında konut çevrelerine etkisi: Diyarbakır Huzurevleri örneği*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özyılmaz, H.** (2007). *Diyarbakır geleneksel konut mimarisinde morfolojik analiz: Geleneksel konutların güncel kullanımda değerlendirilmesi*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özyılmaz, H. & Sahil, S.** (2017). Sosyal yapı değişiminin mimari yapıya yansıması: Diyarbakır örneği. *Megaron*, 12/4. 531-544.
- Sami, K.** (1998). *GAP'ın uygulanmasıyla Diyarbakır'da ortaya çıkacak konut gereksinmesi için tasarım kriterlerinin belirlenmesi*. (Doktora tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Simmel, G.** (1996). *Metropolis and mental life*. Chicago: University of Chicago Press.
- Şengül, H. T.** (2000). Radikal kent kuramları üzerine eleştirel bir değerlendirme: alternatif bir yaklaşıma doğru. *Amme İdaresi Dergisi*, 33/1, 27-58.
- Şengül, H. T.** (2001). Sınıf mücadelesi ve kent mekanı. *Praksis*, 2, 9-31.
- Şengül, H. T.** (2009). *Türkiye'de kentleşmenin izlediği yol üzerine: bir dönemleme girişi*, Kentsel Çelişki ve Siyaset. (Ed. Bensoy, O., pp. 97-153) İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tanyeli, U.** (1998). *Mekânlar, projeler, anlamları, üç kuşak cumhuriyet* (Ed: Tanyeli, U.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tanyeli, U.** (2017). *Yıkarak yapmak: anarşist bir mimarlık kuramı için altlık*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Tekeli, İ.** (2007). *Türkiye'de mimarlığın gelişiminin toplumsal bağlamı*, Modern Türk Mimarlığı, 17-20. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- Tekeli, İ.** (2010). *Türkiye'nin kent planlama ve kent araştırmaları tarihi yazıları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Tekeli, İ.** (2011). *Tasarım, Mimarlık ve Mimarlar*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tönnies, F.** (1926). *Gemeinschaft and Gesellschaft*, K. Curtius.
- Tunç, M.** (2017). *Gösterişçi tüketim: Diyarbakır örneği*. (Doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Turut, H. & Özgür, M.** (2018). Klasik kent kuramlarından eleştirel kent kuramlarına geçiş bağlamında kentleri yeniden okumak”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 27/1, 1-19.
- Weber, M.** (2003). *Şehir, modern kentin doğuşu*. İstanbul: Bakış.
- Wirth, L.** (1938). Urbanism as away of life. *The American Journal of Sociology*,. 44/1, 1-24.
- Tümtaş, S.** (2011). *Kentsel mekanda ayrışma dinamikleri: Mersin, Diyarbakır ve İzmir örnekleri*. (Doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Usta, S. & Ulusoy, A. E.** (2023). 1980 sonrası dönemde Türkiye’de konut politikaları: hükümet programları üzerinden bir inceleme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6/2, 264-288. doi: 10.33712/mana.1294338
- Ünver, Dirlik, Ö.** (2022). *Denizli örneğinde kentlilik bilinci*. (Doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Url-1** <<https://www.sivas.li/2016/08/sivas-istasyon-caddesinden-meydan.html>>
- Url-2** <<https://tr.pinterest.com/pin/476677941787294307/?send=true>>
- Url-3** <<https://tiyatrodergisi.com.tr/ugur-ozan-ozen-yazdi-bursanin-tiyatro-tarihini-yazmak/>>
- Url-4** <https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/9edb86cc3aa20d2_ek.pdf>
- Url-5** < <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/ankara-memur-evleri/#17.1/39.918633/32.848186>>
- Url-6** <<https://mimdap.org/portre/seyfi-arkan/>>
- Url-7** <<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kadifekale.JPG>>
- Url-8** <https://www.instagram.com/ankaraapartmanlari/p/CJs6C_wgL5b/?img_index=1>
- Url-9** <<https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/fikirtepede-surec-yine-mi-uzuyor?ysclid=lxexwmmd1v19147140>>
- Url-10** <https://www.instagram.com/bursahakimiyetcomtr/p/C7OFySEq308/?locale=es_ES%2F&img_index=3>
- Url-11** <<https://www.cukurovagazetesi.com/haber/39744/dogukentte-evler-toki-ile-yani-surede-tamamlanacak>>
- Url-12** <<https://blog.education.nationalgeographic.org/2018/01/26/11-things-we-learned-this-week-72/>>
- Url-13** <<https://www.thesun.co.uk/news/2387714/dramatic-aerial-images-reveal-the-extreme-wealth-inequality-between-neighbourhoods-that-lie-just-yards-apart-across-mexico-city/>>
- Url-14** <https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Diyarbakir_in_Turkey.svg>
- Url-15** <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Diyarbak%C4%B1r_City_Wall_settlement_area.svg>
- Url-16** <<https://ilkha.com/kultur/diyarbakir-surlari-dunya-kultur-mirasi-listesinde-16768>>

- Url-17** <<https://turkishmuseums.com/Uploads/M%C3%BCze/Dosya/dde2b471-a55c-41e0-abe4-7393d827b37a.pdf>>
- Url-18** <<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/diyarbakir/gezilecekyer/caht-siki-taranci-muzes>>
- Url-19** <<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/diyarbakir/kulturenvanteri/cemil-pasa-konagi>>
- Url-20** <http://www.zulfikarhalifeoglu.com.tr/proje-Diyarbakir_Cemilpasa_Konagi-22.htm>
- Url-21** <<https://www.birgun.net/haber/diyarbakir-sur-da-insa-edilen-yeni-yapilar-cezaevine-benzetildi-350694>>
- Url-22** <<https://www.evrensel.net/haber/452187/sur-evleri-insansiz-ve-ticari>>
- Url-23** <https://x.com/ant_diyarbakir/status/1028619776535547904>
- Url-24** <<https://www.arkitera.com/gorus/diyarbakir-mala-mine/>>
- Url-25** <<https://www.dha.com.tr/gundem/diyarbakir-baglarda-kentsel-donusum-basladi-1861158>>
- Url-26** <<https://www.cermikgazetesi.com/diyarbakirda-yeni-imar-alani-acilmasi-onerisi>>
- Url-27** <<https://fasikul.altyazi.net/looking-outside-video/walking-the-streets-of-diyarbakir/>>
- Url-28** <<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/diyarbakir/gezilecekyer/caht-siki-taranci-muzes>>
- Url-29** <https://x.com/ant_diyarbakir/status/1068826158966456321>
- Url-30** <<https://x.com/dkulturtabiati/status/1443989597604794374/photo/1>>
- Url-31** <<https://www.cermikgazetesi.com/diyarbakirda-yeni-imar-alani-acilmasi-onerisi>>
- Url-32** <<https://www.diyarbakironline.com/diyarbakirda-kira-fiyatlari-artmaya-devam-ediyor/>>
- Url-33** <<https://www.sahibinden.com/ilan/emlak-konut-satilik-alinak-lavida-park-2-sitesinde-4.5-plus1-ultra-lux-daire-1167477842/detay>>
- Url-34** <https://www.hepsiemlak.com/diyarbakir-kayapinar-firat-satilik/daire/0-42435481>
- Url-35** <<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/diyarbakirin-ilk-tema-parkinda-cocuklar-oyuna-doydu/1268819>>
- Url-36** <<https://www.diyarbakirolay.com.tr/kayapinar-gencler-icin-spor-parki-aciliyor>>

EKLER

EK A: Mahalle Analizleri

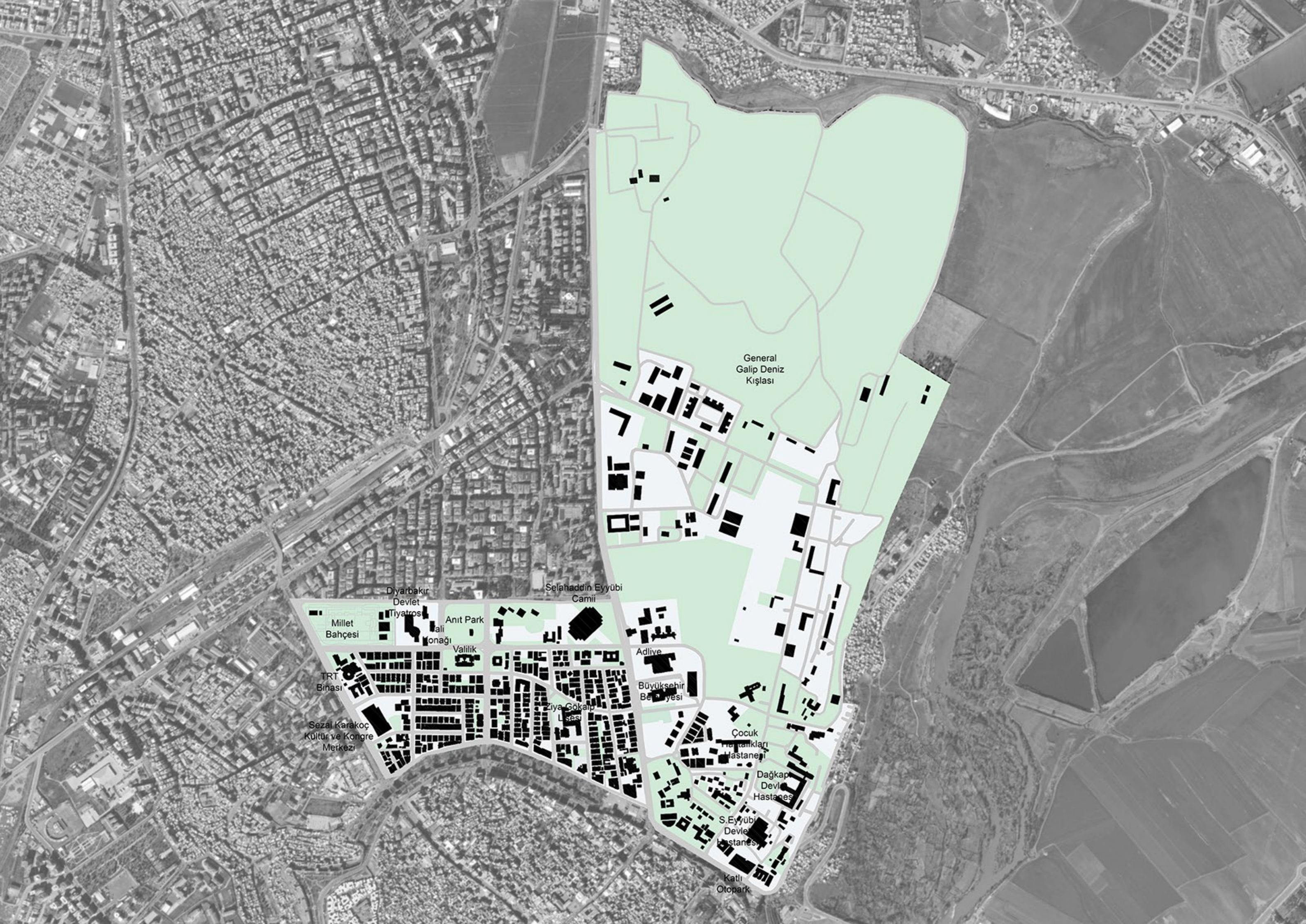
- EK A.1:** Yenişehir Mahallesi dolu-boş analizi (1/10000).
- EK A.2:** Yenişehir Mahallesi işlev analizi (1/10000).
- EK A.3:** Yenişehir Mahallesi zemin kat işlev analizi (1/10000).
- EK A.4:** Yenişehir Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000).
- EK A.5:** Yenişehir Mahallesi, silüetler (1/1000).
- EK A.6:** Muradiye Mahallesi dolu-boş analizi (1/10000).
- EK A.7:** Muradiye Mahallesi işlev analizi (1/10000).
- EK A.8:** Muradiye Mahallesi zemin kat işlev analizi (1/10000).
- EK A.9:** Muradiye Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000).
- EK A.10:** Muradiye Mahallesi, silüetler (1/1000).
- EK A.11:** Fırat Mahallesi dolu-boş analizi (1/10000).
- EK A.12:** Fırat Mahallesi işlev analizi (1/10000).
- EK A.13:** Fırat Mahallesi zemin kat işlev analizi (1/10000).
- EK A.14:** Fırat Mahallesi kat sayısı analizi (1/10000).
- EK A.15:** Fırat Mahallesi, silüetler (1/1000).

EK B: Site Analizleri

- EK B.1:** Şehr-i Emin Konutları vaziyet planı (1/1000).
- EK B.2:** Şehr-i Emin Konutları standart zemin kat planı (1/200).
- EK B.3:** Şehr-i Emin Konutları H Blok zemin kat planı (1/200).
- EK B.4:** Şehr-i Emin Konutları I Blok zemin kat planı (1/200).
- EK B.5:** Şehr-i Emin Konutları normal kat planı (1/200).
- EK B.6:** Şehr-i Emin Konutları kesitleri (1/500).
- EK B.7:** Or-Çelik City vaziyet planı (1/1000).
- EK B.8:** Or-Çelik City A1, A2, A3, A4 Blok zemin kat planı (1/200).
- EK B.9:** Or-Çelik City A5 Blok zemin kat planı (1/200).
- EK B.10:** Or-Çelik City normal kat planı (1/200).
- EK B.11:** Or-Çelik City kesitleri (1/500).
- EK B.12:** Yeşil Vadi Sitesi vaziyet planı (1/1000).
- EK B.13:** Yeşil Vadi Sitesi A Blok zemin kat planı (1/200).
- EK B.14:** Yeşil Vadi Sitesi B Blok zemin kat planı (1/200).
- EK B.15:** Yeşil Vadi Sitesi C Blok zemin kat planı (1/200).
- EK B.16:** Yeşil Vadi Sitesi A-B Blok normal kat planı (1/200).
- EK B.17:** Yeşil Vadi Sitesi C Blok normal kat planı (1/200).
- EK B.18:** Yeşil Vadi Sitesi kesitleri (1/500).

EK C: Tablolar

- EK C.1:** Yenişehir-Muradiye-Fırat Mahalleleri Kıyaslaması
- EK C.2:** Şehr-i Emin Konutları-Or-Çelik City-Yeşil Vadi Sitesi Kıyaslaması

General
Galip Deniz
Kışlası

Selahaddin Eyyübi
Camii

Diyarbakır
Devlet
Tiyatrosu

Millet
Bahçesi

Anıt Parkı

Valilik

TRT
Binası

Sezal Karakoç
Kültür ve Kongre
Merkezi

Ziya Gökalp
Lisesi

Adliye

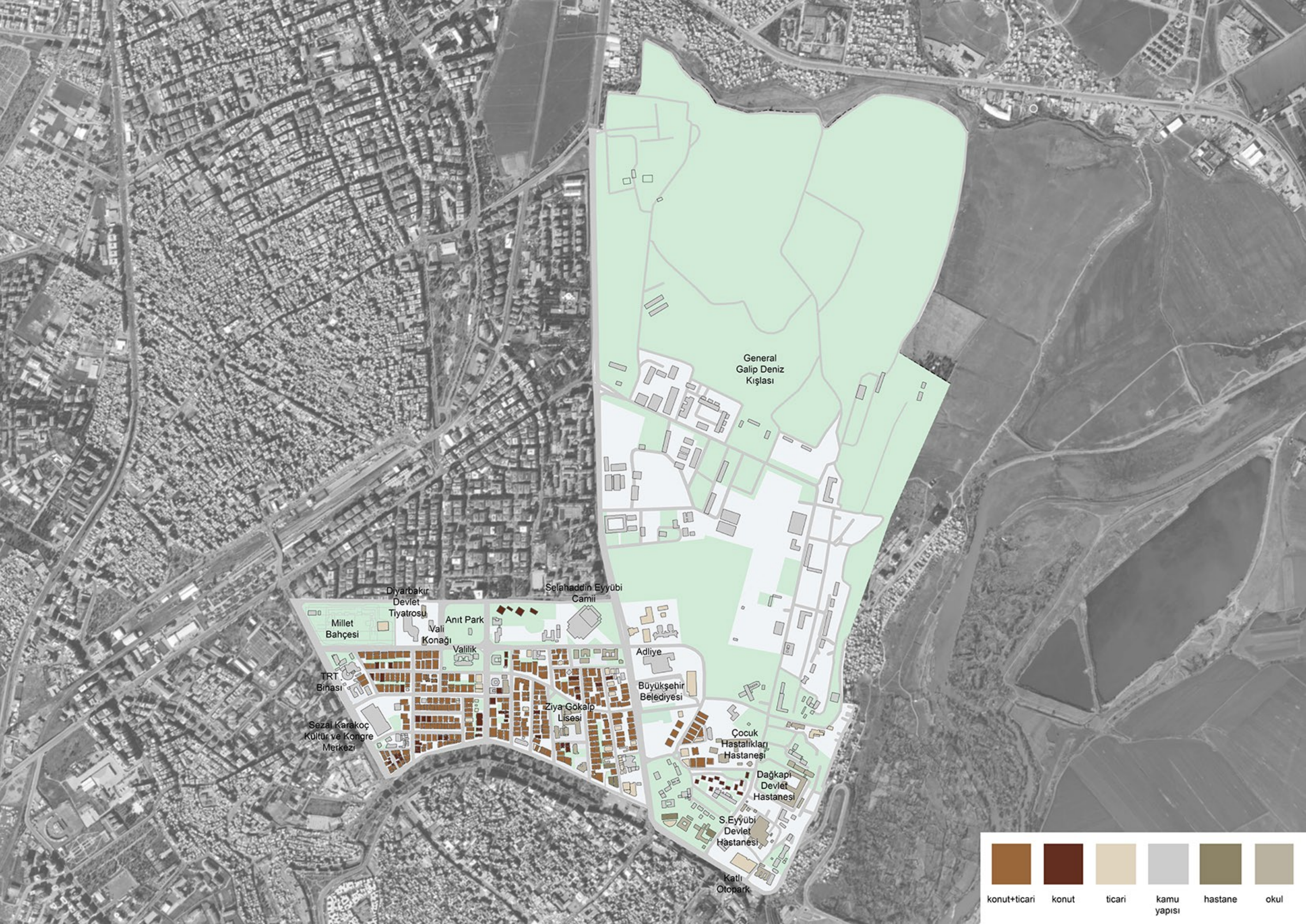
Büyükşehir
Belediyesi

Çocuk
Hastaneleri

Dağkapı
Devlet
Hastanesi

S. Eyyübi
Devlet
Hastanesi

Katlı
Otopark

General
Galip Deniz
Kışlası

Dişarbakır
Devlet
Tiyatrosu

Selahaddin Eyyübi
Cami

Millet
Bahçesi

Anıt Park

Vali
Konağı

Valilik

TRT
Binasi

Sezal Karakoç
Kültür ve Kongre
Merkezi

Ziya Gökalp
Lisesi

Adliye

Büyükşehir
Belediyesi

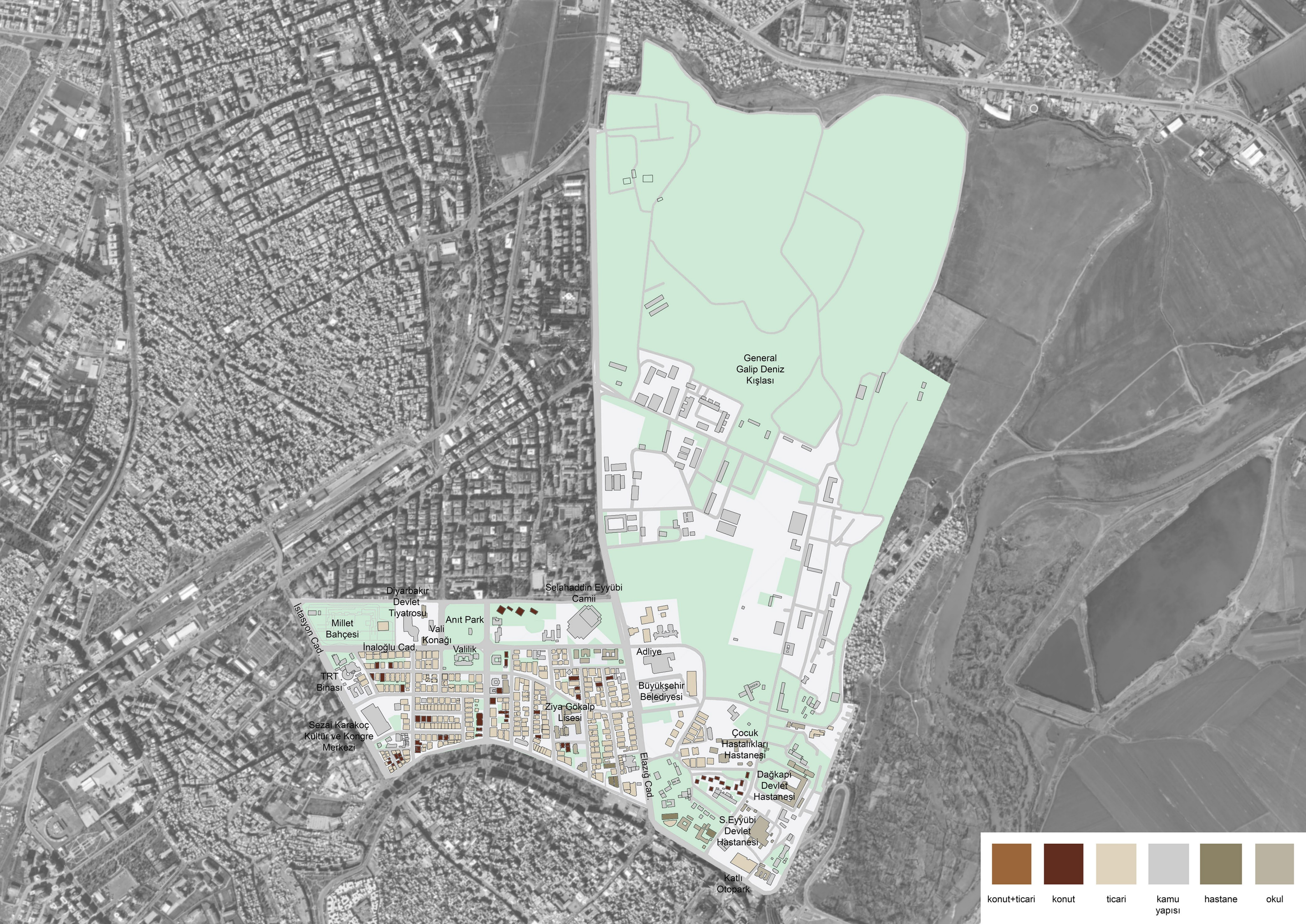
Çocuk
Hastalıkları
Hastanesi

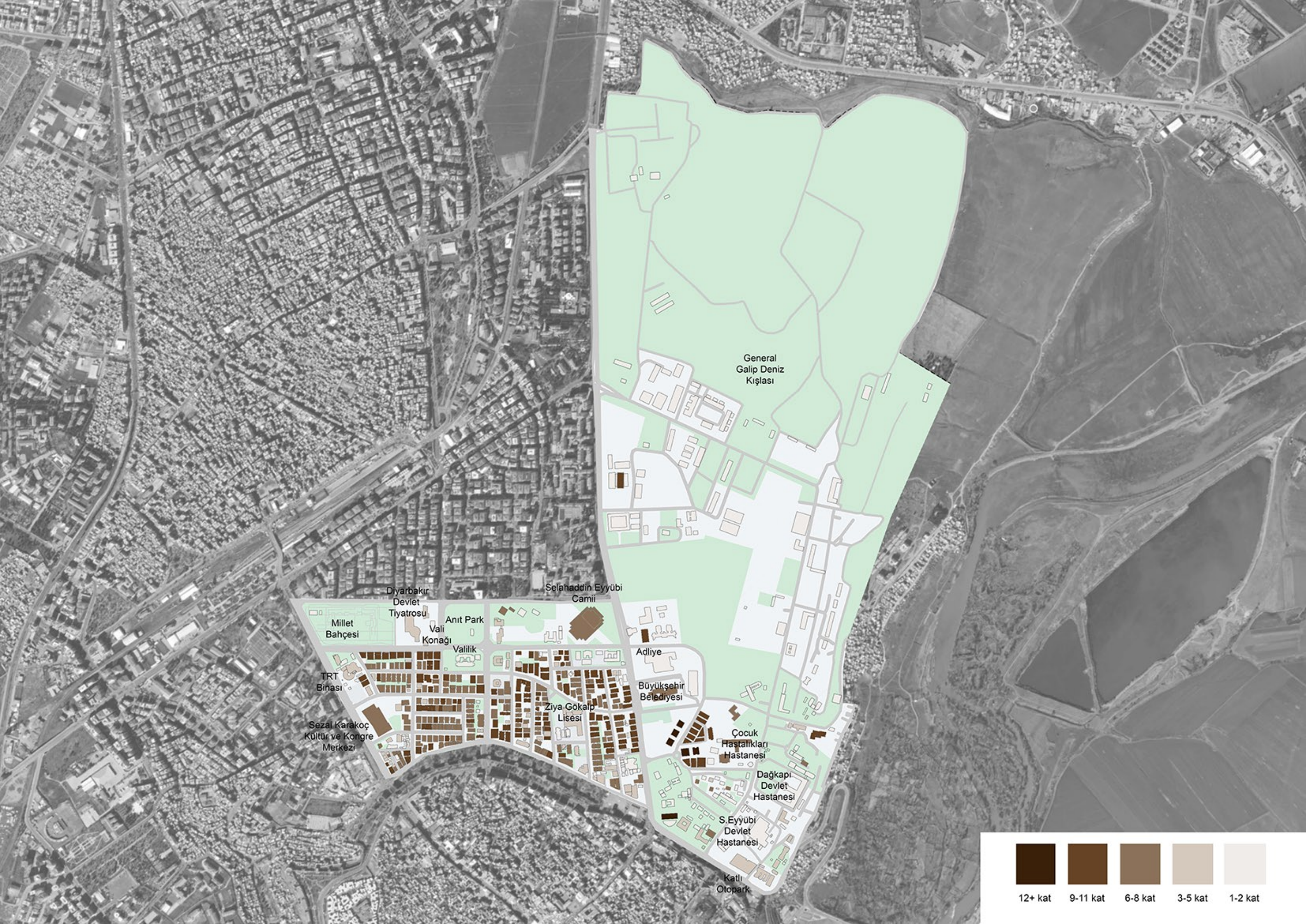
Dağkapı
Devlet
Hastanesi

S.Eyyübi
Devlet
Hastanesi

Katlı
Otopark

Millet Bahçesi

Dişarbakır Devlet Tiyatrosu

Anıt Park

Vali Konağı

Valilik

TRT Binası

Sezal Karakoç Kültür ve Kongre Merkezi

Selahaddin Eyyübi Camii

Adliye

Büyükşehir Belediyesi

Ziya Gökalp Lisesi

Çocuk Hastalıkları Hastanesi

Dağkapı Devlet Hastanesi

S.Eyyübi Devlet Hastanesi

Katlı Otopark

General Galip Deniz Kışlası

DİSKİ Bağlar
Şube Müdürlüğü

Gürsel Cd.

Fatih Cd.

Cemiloglu Cd.

Un
Fabrikası

DISKI Bağlar
Şube Müdürlüğü

Gürsel Cd.

Fatih Cd.

Cemiloglu Cd.

Un
Fabrikası

DİSKİ Bağlar
Şube Müdürlüğü

Gürsel Cd.

Fatih Cd.

Cemilöğlu Cd.

Un
Fabrikası

DİSKİ Bağlar
Şube Müdürlüğü

Gürsel Cd.

Fatih Cd.

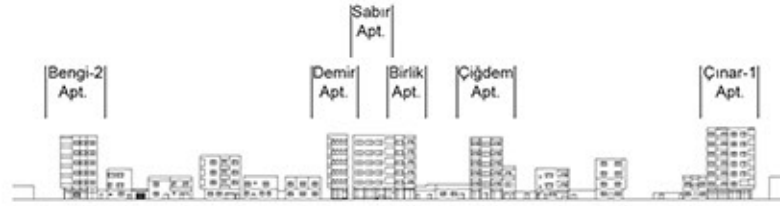
Cemiloglu Cd.

Un
Fabrikası

193. Cadde Silüeti

186. Cadde Silüeti

Diyarbakır İl Milli
Eğitim Müdürlüğü

Diyarbakır
Temapark

Nazım Hikmet Cd.

Mezopotamya Bulvarı

Kayapınar
Spor Parkı

Bilim
Parkı

Oto
Sanayi

Otogar

Radisson Blu
Hotel

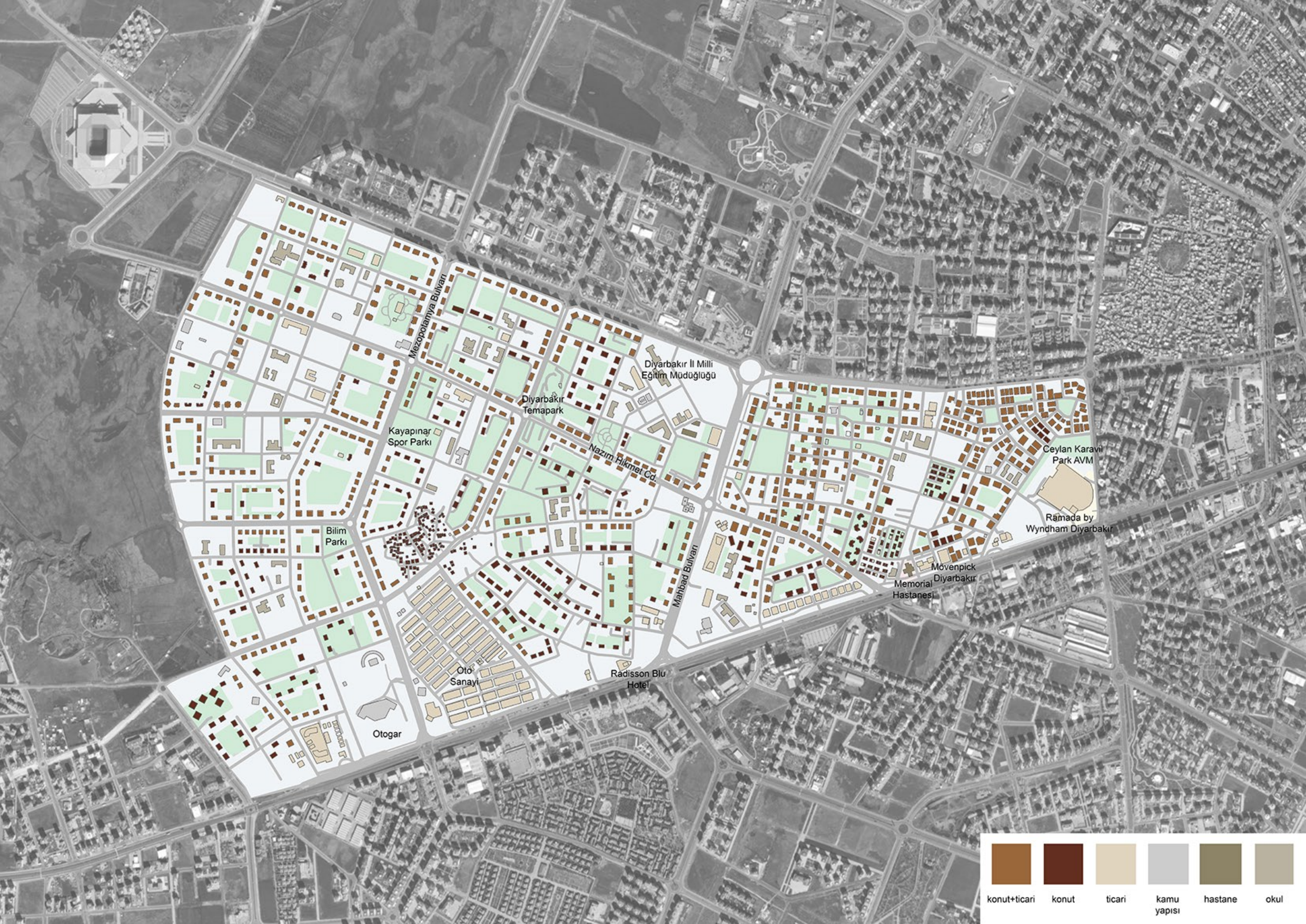
Mahabad Bulvarı

Memorial
Diyarbakır
Hastanesi

Movenpick
Diyarbakır

Ceylan Karavi
Park AVM

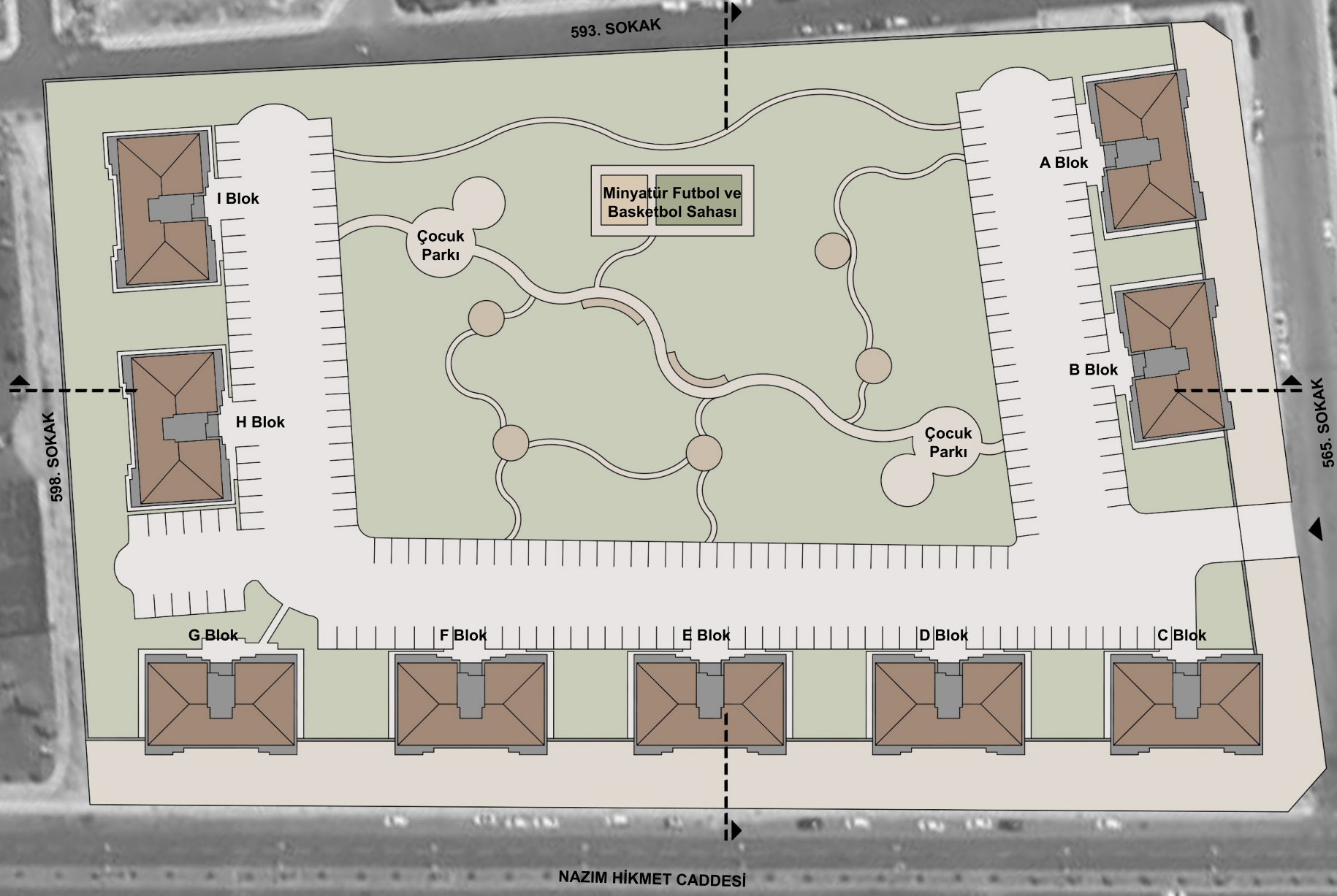
Ramada by
Wyndham Diyarbakır

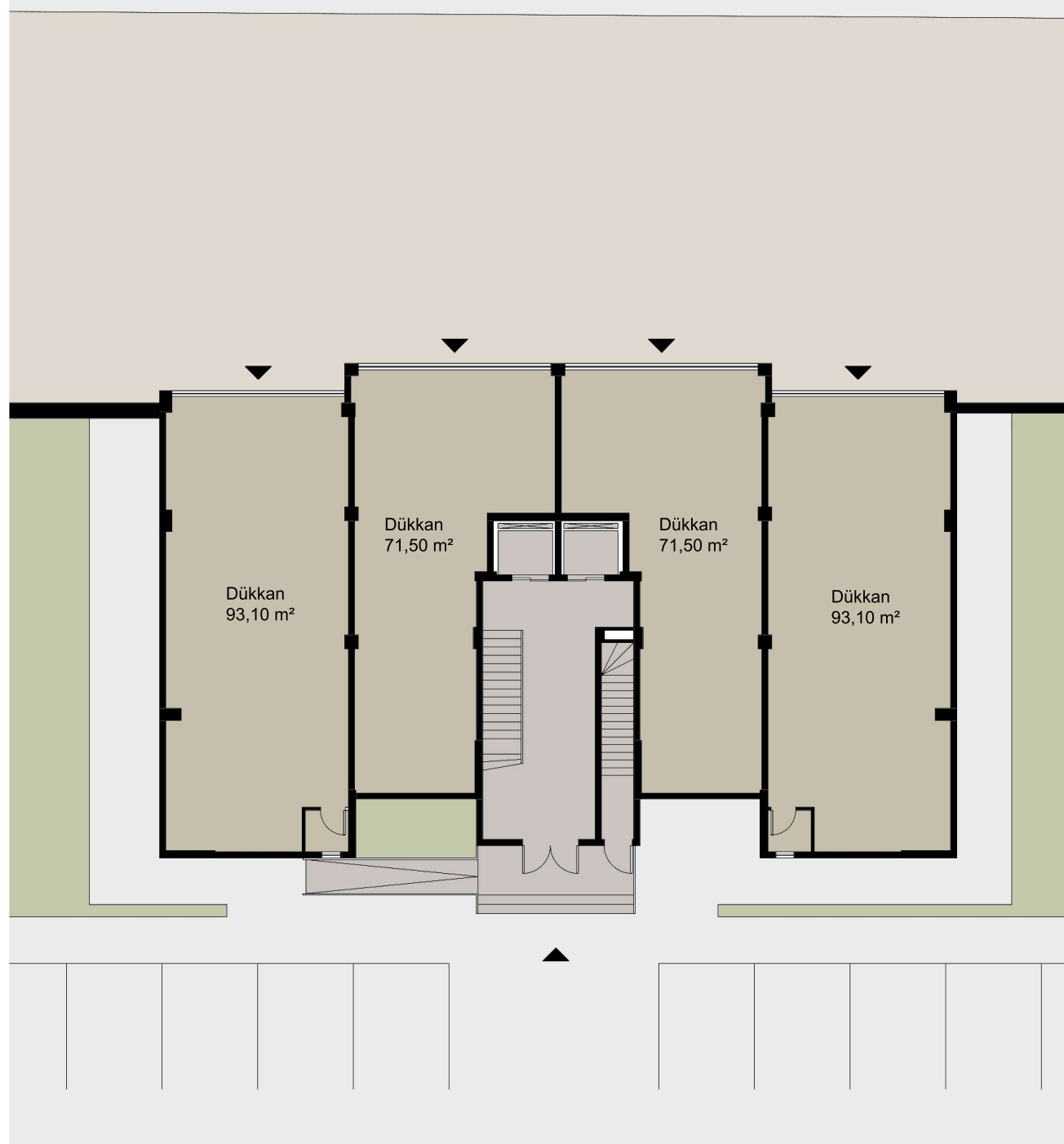

4+1 (155,10 m²) 2+1 (51,80 m²)

2+1 (51,10 m²)

2+1 (54,20 m²)

4+1 (155,10 m²)

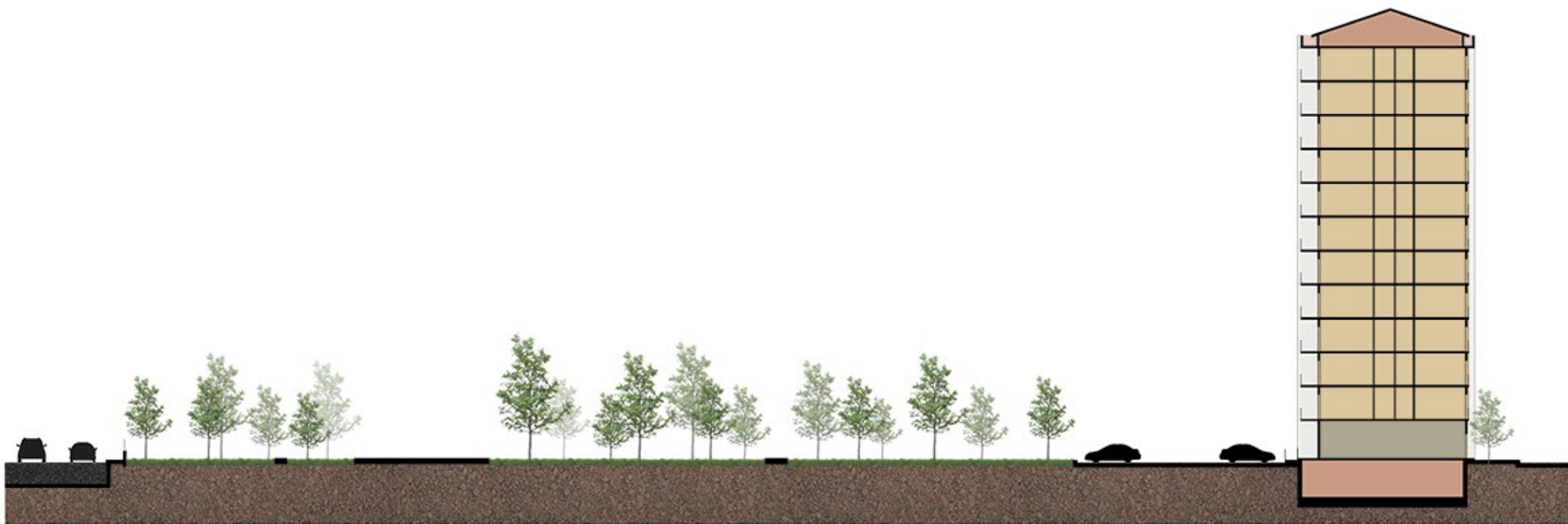
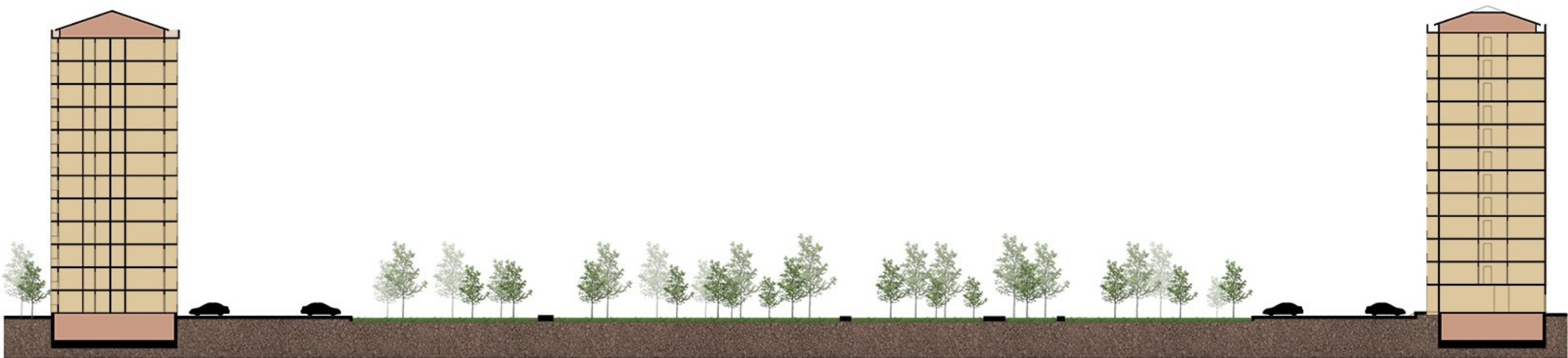
2+1 (45,80 m²)

2+1 (46 m²)

2+1 (72,35 m²)

MAHABAD BULVARI

A-1 Blok

A-2 Blok

Çocuk
Oyun
Alanı

A-3 Blok

A-5 Blok

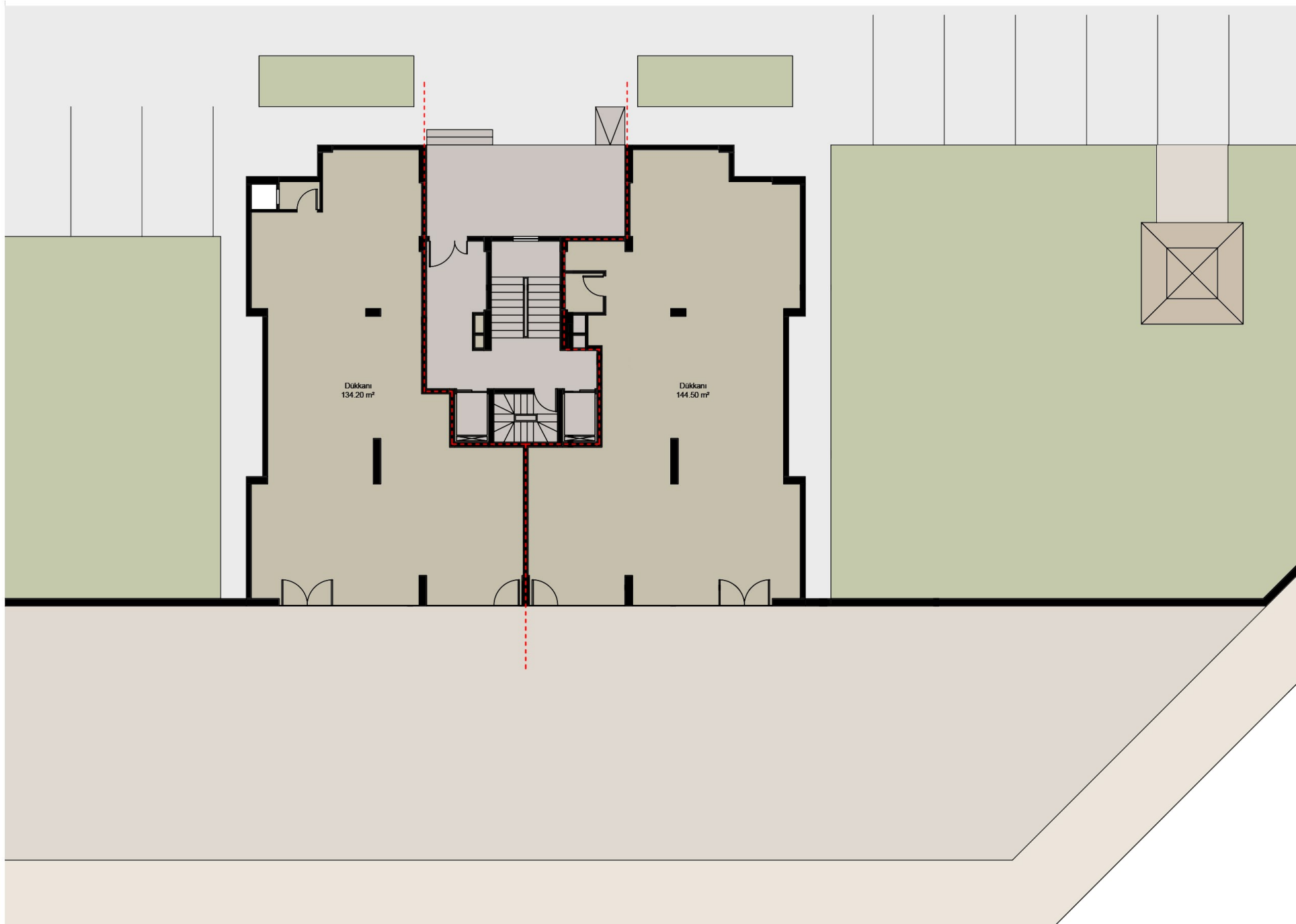
Voleybol
Sahası

A-4 Blok

530. SOKAK

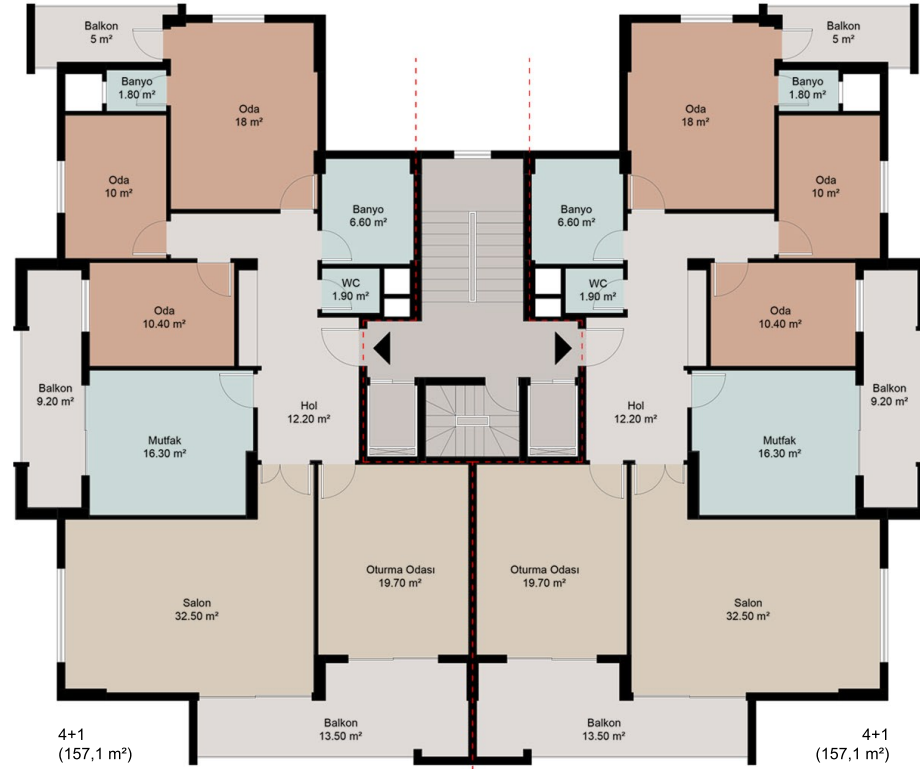
530. SOKAK

NAZIM HİKMET CADDESİ

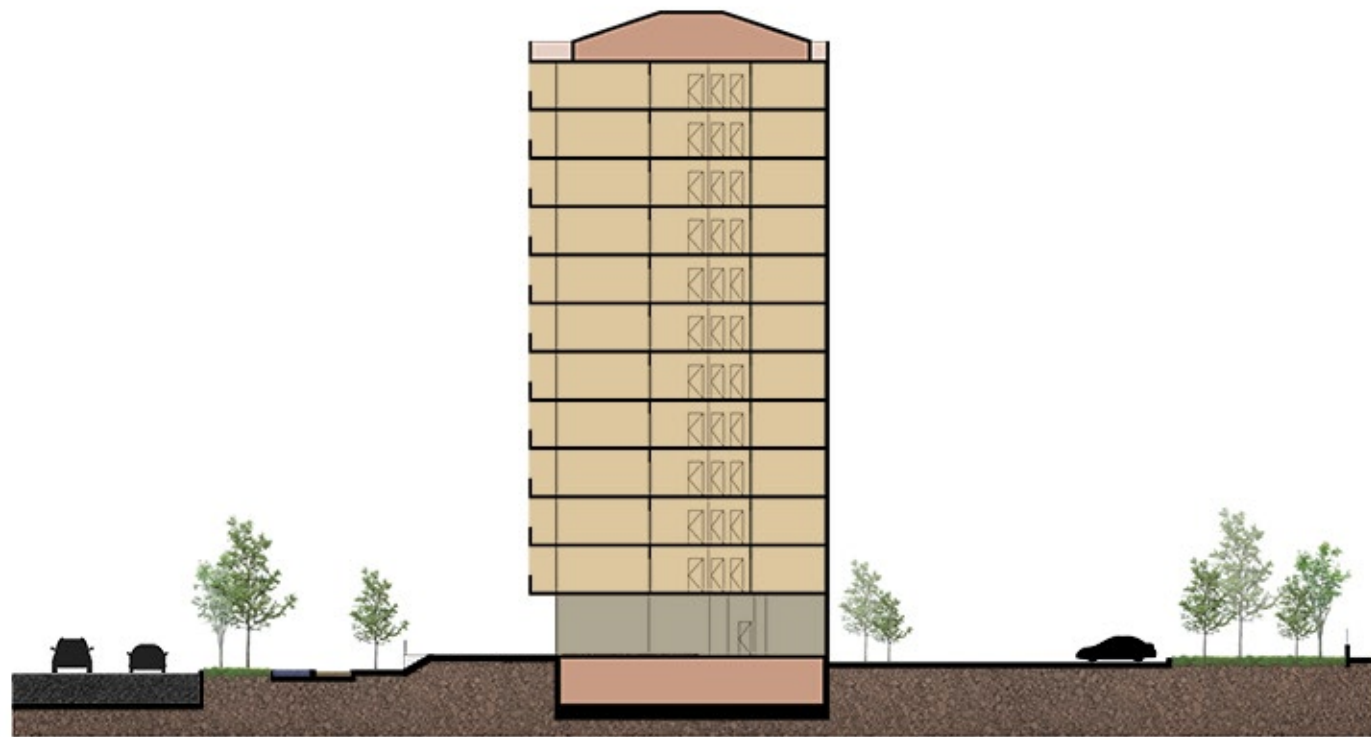
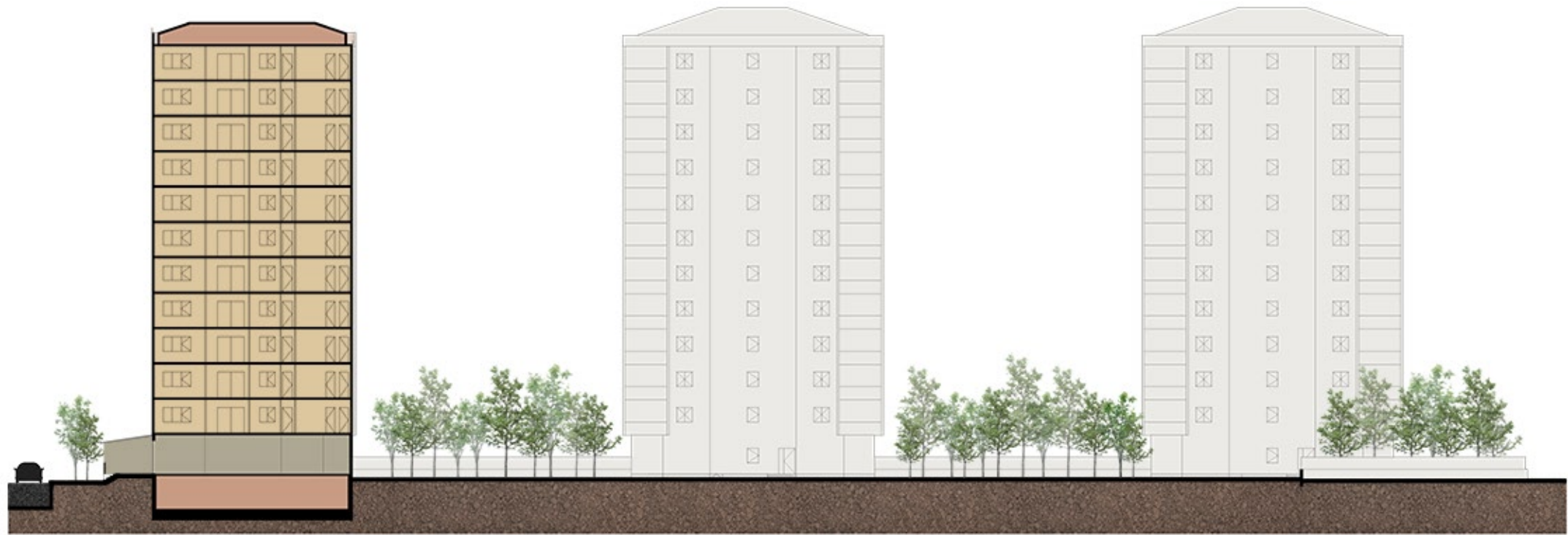

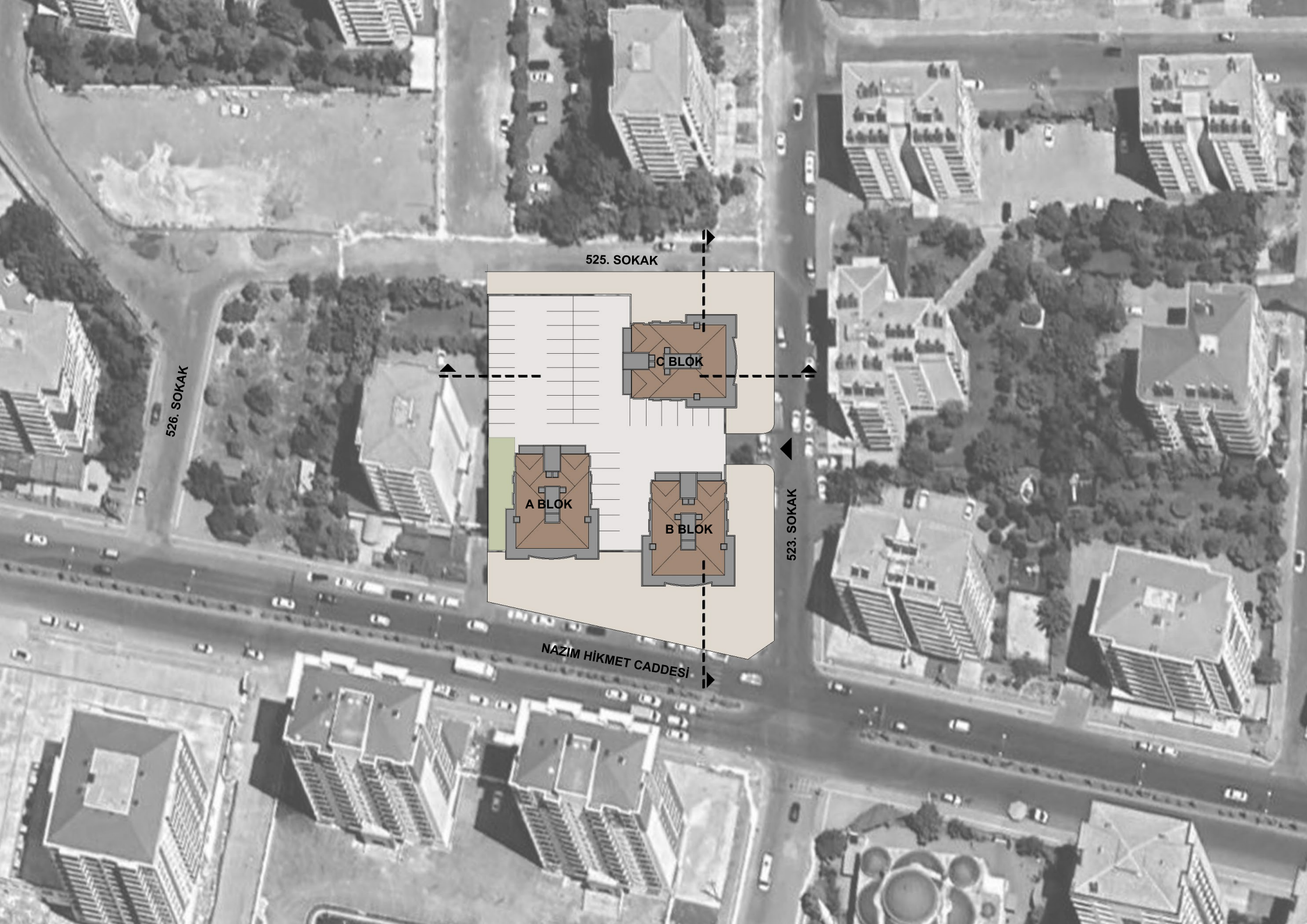
Voleybol
Sahası

Standart Kat Planı

525. SOKAK

526. SOKAK

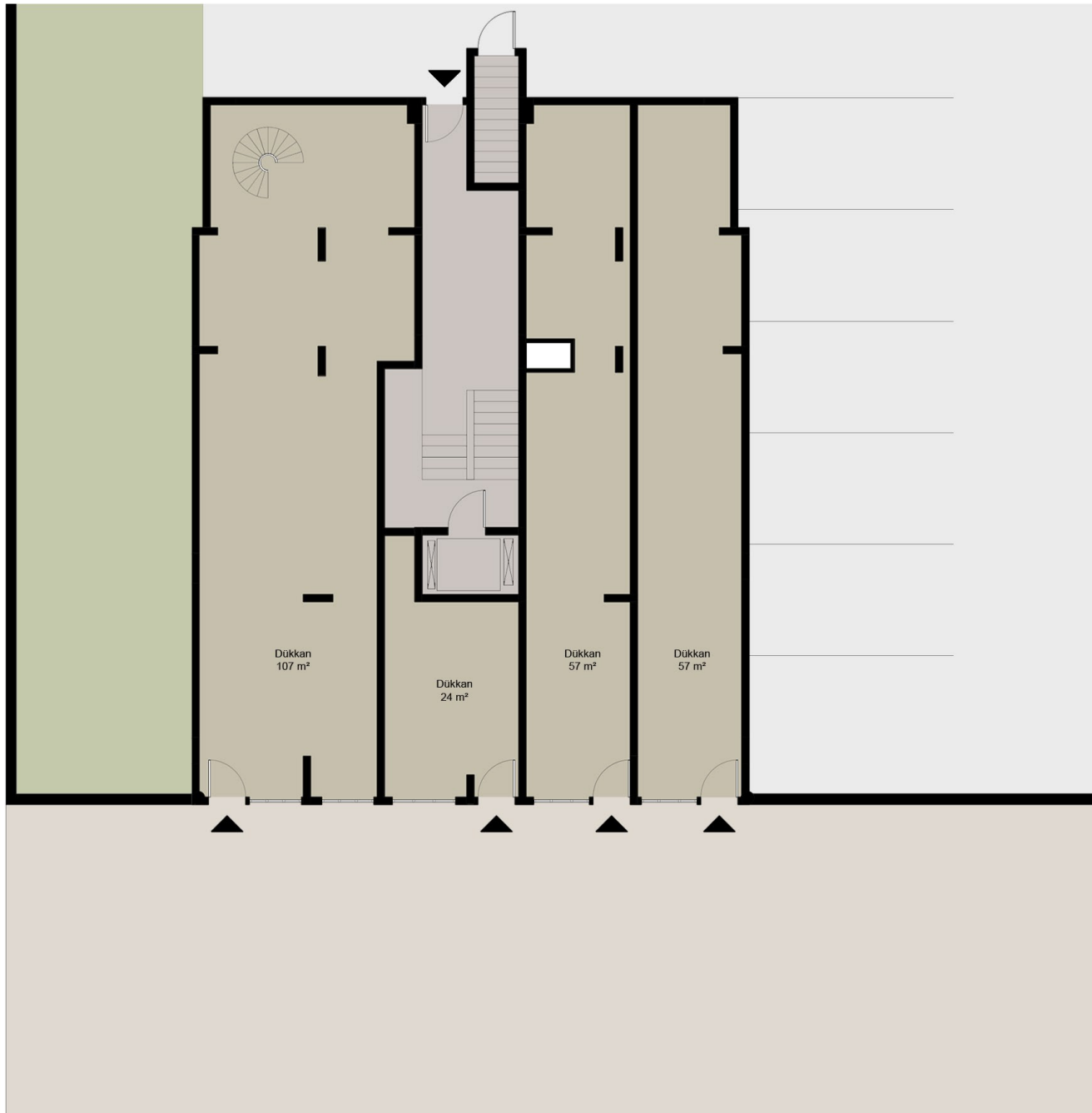
C BLOK

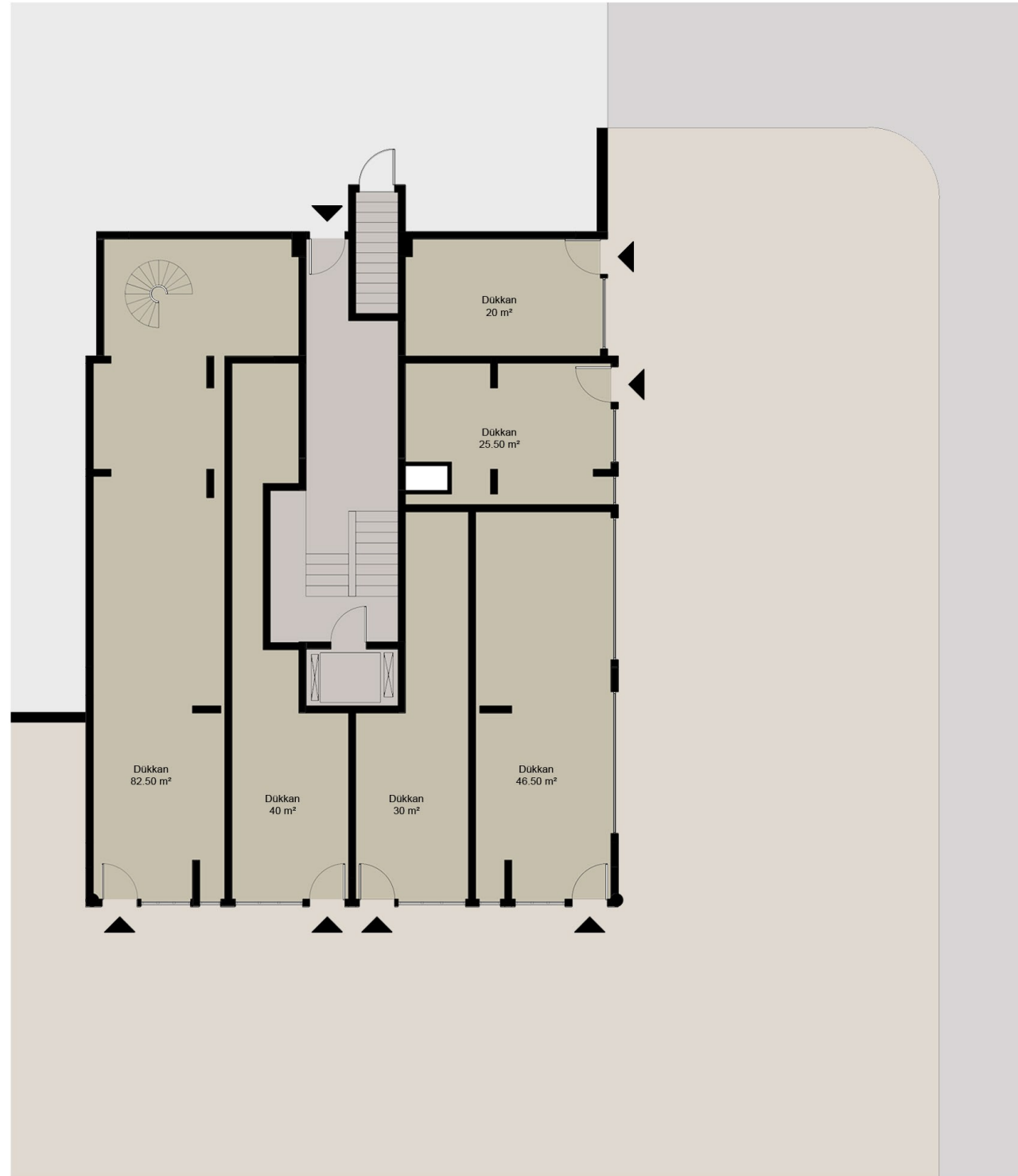
A BLOK

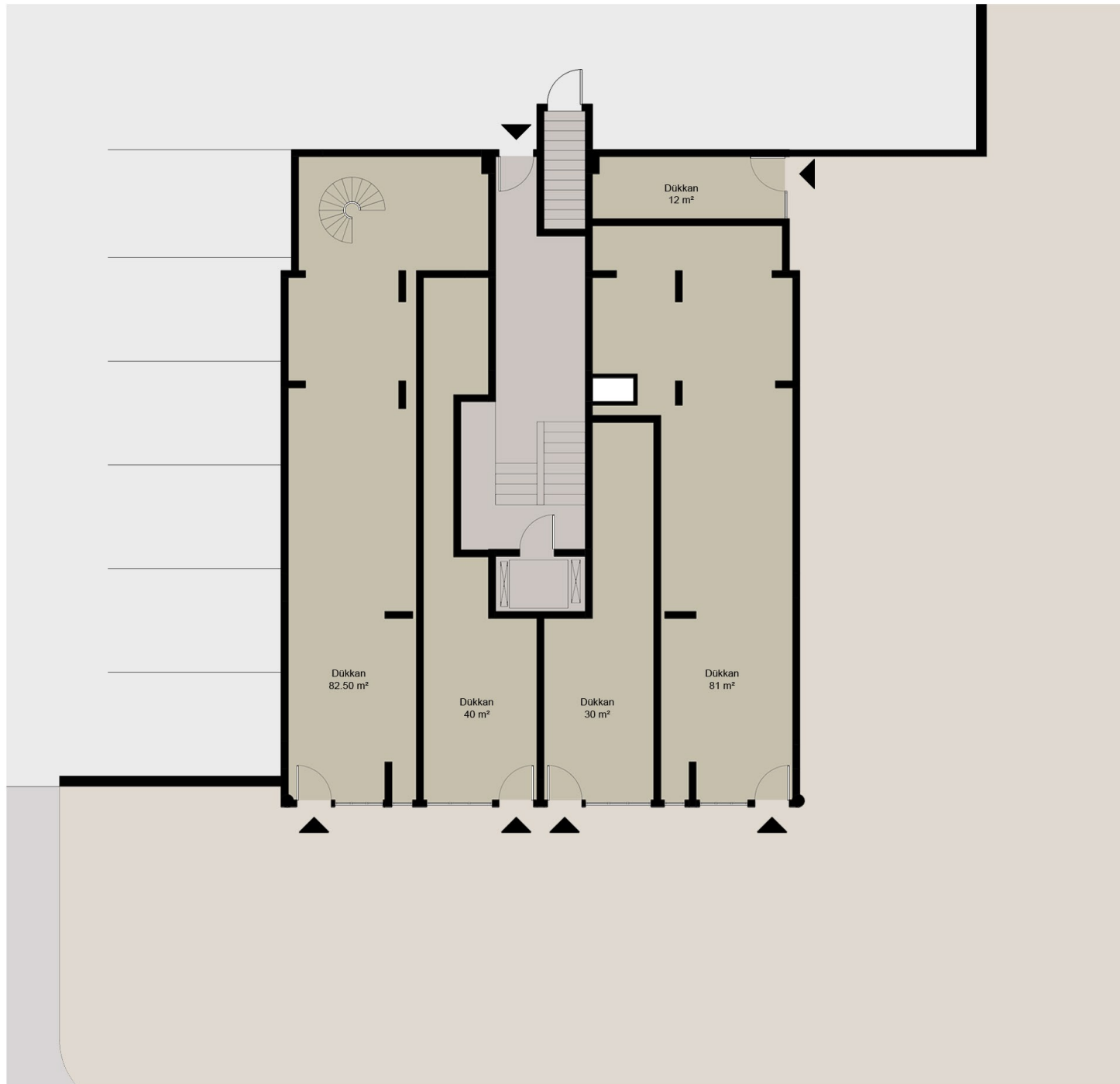
B BLOK

523. SOKAK

NAZIM HİKMET CADDESİ

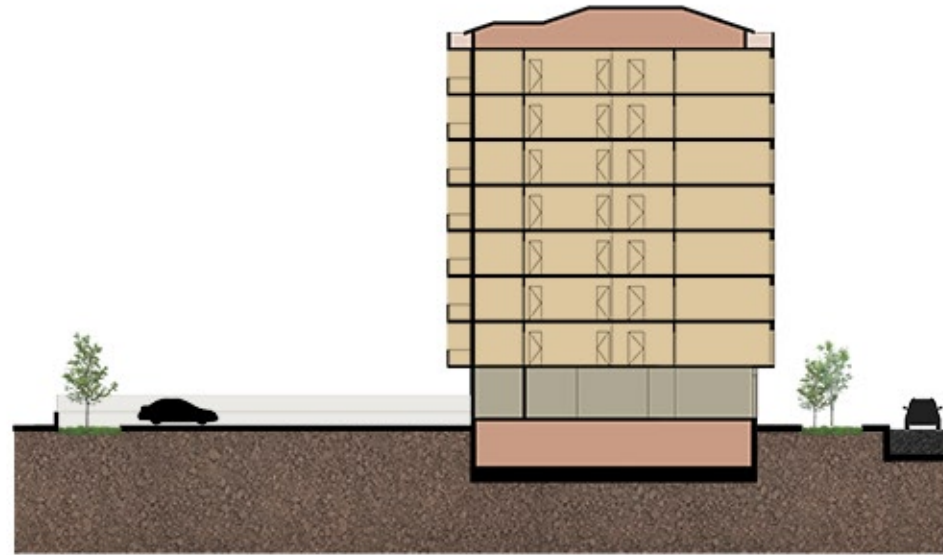
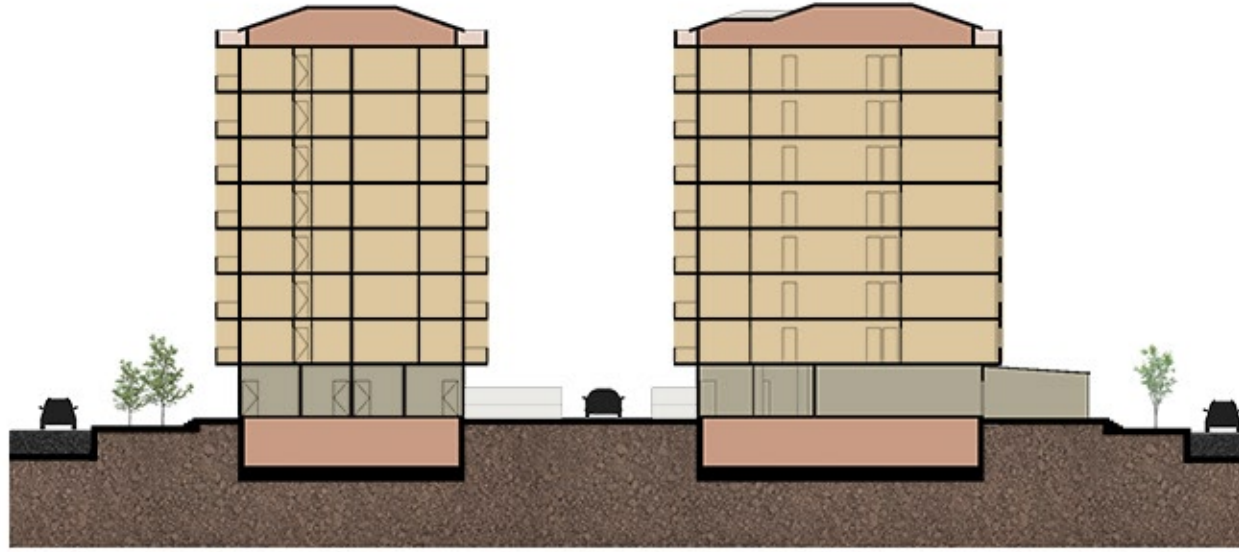

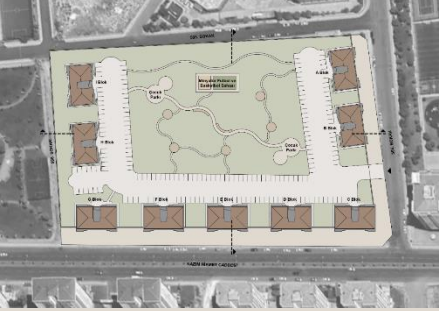
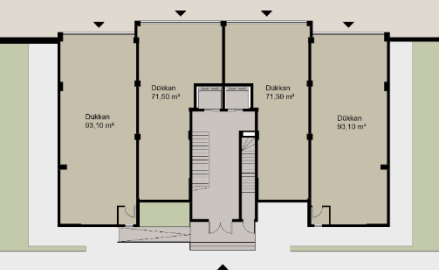
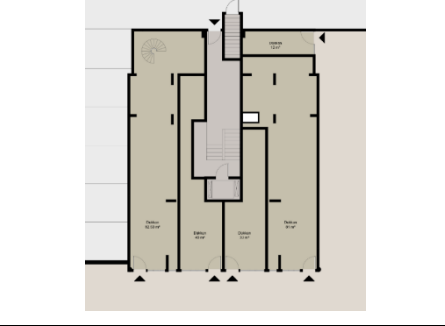

	Yenişehir Mahallesi Yenişehir		Muradiye Mahallesi Bağlar		Fırat Mahallesi Kayapınar	
Dolu-Boş Analizi		19.339 kişiye ev sahipliği yapıyor. - Kışla, Belediye, Adliye, Valilik, Kültür ve Kongre Merkezi, Devlet Tiyatrosu, Anıt Park, Millet Bahçesi, Selahaddin Eyyubi Camii ve birçok hastane bulunuyor.		6.254 kişiye ev sahipliği yapıyor. - Yeşil doku yok denecek kadar az, münferit ağaçlardan oluşuyor. - Dar sokakları ve girift kent dokusu Suriçi'ni andırıyor.		91.279 kişiye ev sahipliği yapıyor. - Yeşil alan stoğunun çoğunluğu kapalı sitelerin içinde yer alıyor. Kayapınar Spor Parkı ve Temapark gibi kamusal yeşil alanlar da bulunuyor.
İşlev Analizi		Elazığ Caddesi'nin doğusunu kışlanın yanı sıra ağırlıklı olarak kamu yapıları ve hastaneler, batısını ise bir kamusal aks ve konut-ticari işlevle kullanılan yapılar oluşturuyor.		Tek kamu yapısı DİSKİ Bağlar Şube Müdürlüğü'dür. Un fabrikası ve ana caddelere bakan küçük dükkanların dışında yapı stoğunun tamamı konutlardan oluşuyor.		İşlek bulvarlar, geniş caddeler ve ağırlıklı olarak nokta blok kapalı sitelerden oluşuyor; ek olarak otogar ve oto sanayi, çeşitli oteller, AVM'ler, okullar ve kamu yapılarını barındırıyor.
Zemin Kat İşlev Analizi		Apartmanların büyük çoğunluğunun zemin katı ticari işlevlere sahipken üst katlar konut olarak kullanılıyor. Az sayıdaki apartmanın üst katlarının yanı sıra zemin katlarında da konutlar yer alıyor.		Mahallenin çeperlerinde konumlanan ve ana caddelere bakan yapıların zemin katları genellikle ticari işlevle, içeride kalan yapıların ise çoğunlukla tüm katları konut olarak kullanılıyor.		Ticari niteliği ön planda olan Mahabad, Mezopotamya ve Şanlıurfa bulvarları gibi önemli ticari akslarda yer alan yapıların zemin katları ticari işleve sahip.
Kat Sayısı Analizi		Çoğunlukla 6-8 ve 9-11 katlı apartman blokları bulunuyor.		İşlev analizinde görülen çeper-merkez ayrışması kat sayısı bağlamında da geçerlidir. Caddelere bakan yapılar görece daha yüksektir. Merkeze doğru 1-2 ve 3-5 katlı yapıların sayısı artıyor.		Mahabad Bulvarı'nın sağında kalan ve kentleşme sürecini daha erken tamamlayan bölümde 6-8, 9-11 katlı binalar yoğunluktadır. Bulvarın solundaki konut dokusu ise ağırlıklı olarak 12+ kata sahip.
Malzeme Analizi		- Apartmanlar çoğunlukla betonarme iskelete sahip. - Dolgu malzemesi olarak tuğla, briket veya gazbeton bloklar kullanılmış, cephesi sıva üzeri boyadan oluşan yapılardır. Bazı ticari bölümlerde kompozit cephe malzemeleri kullanılmış.		- Yapılar betonarme karkas ve yığma olarak inşa edilmiş. - Dolgu malzemesi olarak tuğla, briket veya gazbeton bloklar kullanılmış. - Cepheler sıva üzeri boyadan oluşuyor veya sıvasız.		- Yapılar betonarme iskelete sahip. - Dolgu duvarlarda ise çoğunlukla gazbeton kullanılmış. - Cephe malzemesi ise genellikle kompozit kaplamalar ve sıva üstü boyadır.
Kesit		- Konut olarak kullanılan zemin kat caddeden bir duvar ve kaldırımla ayrılmış. - Ticari işlevli zemin katlar kaldırımla yoğun etkileşime sahip. - Apartmanlar arasındaki mesafe yetersiz.		- Yapı ölçekleri farklıdır. - Yapıların birbirleriyle kurduğu ilişki etüt edilmemiş, rastgele gelişmiş. - Oldukça dar sokaklar bulunuyor.		- Sokak kotuyla iki tür ilişki kurulmaktadır. Zemin katı ticari olarak kullanılan caddeyle bütünleşik ve kademeli kurgulanmıştır. - Konut olarak kullanılanlar ise caddeden kaldırım ve yeşil bantlarla yalıtılmıştır.

	Şehr-i Emin Konutları		Or-Çelik City		Yeşil Vadi Sitesi	
Vaziyet Planı		2015'te tamamlandı. 30.426 metrekarelik bir parsel üzerinde yer alıyor. 12'şer katlı 9 bloktan ve 234 bağımsız bölümden oluşmaktadır. 14.000 m² yeşil alana sahip.		2015-2020'de tamamlandı. 11.264 metrekarelik bir parsel üzerinde yer alıyor. - Blokların dördü 12, biri ise 11 katlıdır ve toplamda 120 bağımsız bölüm bulunuyor. 3.334 m² yeşil alana sahip.		2005-2010'da tamamlandı. 3810 metrekarelik bir parsel üzerinde yer alıyor. 8'er katlı üç bloktan ve 64 bağımsız bölümden oluşuyor. - Oldukça sınırlı bir yeşil alana sahip.
Zemin Kat Planı		Standart Zemin Kat Planı - Zemin katta ikisi 71,50, ikisi 93,10 m² olmak üzere dört dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe ise sitenin içinden erişiliyor.		A1, A2, A3, A4 Blok Zemin Kat Planı 134,20 ve 144,50 m²lik iki dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe sitenin içinden erişiliyor.		A Blok Zemin Kat Planı 167, 24 ve iki adet 57 m²'lik dört dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe sitenin içinden erişiliyor.
		H Blok Zemin Kat Planı - Ticari işlev içermeyecek şekilde kurgulanmış. - Soldaki bağımsız bölüm, üst kattaki 5 odalı konut ile aynı plana sahiptir. Sağdaki bölümde ise üç adet 3 odalı konut yer alıyor.		A5 Blok Zemin Kat Planı Zemin kat izin siteye bakan yarısında birer adet 2 odalı ve 3 odalı konut bulunurken diğer yarısında 83,90 m²lik iki adet dükkana yer verilmiş.		A Blok Zemin Kat Planı 82.50, 40, 30, 46.50, 25.50 ve 20 m²'lik altı dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe sitenin içinden erişiliyor.
		I Blok Zemin Kat Planı - Ticari işlev içermeyecek şekilde kurgulanmış. - Soldaki bağımsız bölüm, üst kattaki 5 odalı konut ile aynı plana sahiptir. Sağ bölümde üç adet 3 odalı konut bulunuyor.				A Blok Zemin Kat Planı 82.50, 40, 30, 81 ve 12 m²'lik beş dükkan bulunuyor. - Dükkanlar sokaktan çalışıyor. Apartmanların giriş holüne ve çekirdeğe sitenin içinden erişiliyor.
Normal Kat Planı		155,10 m²'lik iki adet 5 odalı konut yer alıyor. - Daireler üç cepheye sahip - Oturma odası bulunuyor. - Salon, mutfak ve balkon metrekareleri büyüktür. - Dairelere kompakt tasarımlı bir çekirdekten erişiliyor.		157,10 m²'lik iki adet 5 odalı konut yer alıyor. - Daireler üç cepheye sahip. - Oturma odası bulunuyor. - Salon, mutfak ve balkon metrekareleri büyüktür. - Dairelere kompakt tasarımlı bir çekirdekten erişiliyor.		A-B Blok Normal Kat Planı 140,63 m²'lik iki adet 4 odalı konut yer alıyor. - Daireler üç cepheye sahip. - Oturma odası bulunuyor. - Salon, mutfak ve balkon metrekareleri büyük. - Dairelere kompakt tasarımlı bir çekirdekten erişiliyor.
						C Blok Normal Kat Planı - Üç cepheye sahip. 140,63 m²'lik iki adet 4 odalı konut yer alıyor. 4 odalı (141,62 m²), 3 odalı (85,7 m²), ve 2 odalı (53 m²) üç konut bulunuyor.